

Centrum ANTWERPEN

stad ANTWERPEN

Parochiekerk SINT-JACOB

B. Groot orgel op het doksaal achteraan

+++++

Auteur instrument : Ch. Anneessens / Geraardsbergen.

Bouwjaar : 1884

Herstelling : O. Anneessens / Kortrijk; 1912.

Transformatie : Fa. J. Stevens / Duffel; 1957.

Onderhoud : Fa. Aerts & Castrel / Duffel.

INSTRUMENT

Dispositie

I	II	III	Ped.
Prestant 16	Prestant 8	Gedekt 16	Open fluit 32
Gedekt 16	Gedekt 8	Prestant 8	Conterbas 16
Prestant 8	Salicional 8	Zachte fluit 8	Subbas 16
Gedekt 8	Houten fluit 8	Dulciana 8	Zachtbas 8
Salicional 8	Fluit 4	Vox coelestis 8	Fluit 8
Harm. Fluit 8	Octaaf 4	Zingend princip. 4	Fluit 4
Fluit 4	Zwitserse pijp 2	Echofluit 4	Koraalbas 4
Octaaf 4	Nazard 2 ^{2/3}	Zwegel 2	Octaaf 2
Superoctaaf 2	Spitskwint 1 1/3	Piccolo 1	Ruispijp 4 s
Woudfluit 2	Terts 1 3/5	Mixtuur 3 s	Bazuin 32
Kwint 2 2/3	Scherp 3-4 s	Dulciaan 16	Bazuin 16
Mixtuur 4 s	Trompet 8	Trompet 8	Trompet 8
Cymbel 3 s	Kromhoorn 8	Hobo 8	Klaroen 4
Cornet 5 s		Schalmei 4	
Bazuin 16		Tremulant	
Trompet			
Klaroen 4			

P + I, P + II, P + III, P + III 4', I + II, I + III, II + III.

Z / P - MF - F - FF - O Tutti / Vc 1 - Vc 2 - O - Alg O

voetbediend :

C1 - C2 - C3 - C4 - O / Zweltrede / Gen.Comb. I, II, III, IV, O

P+I, P+II, P+III, I+II, I+III, II+III / Cresc.Gen. /

Alg. Ped, Im, IIm, IIIIm, deelb.comb.

manuaalomvang : C-g''''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

- in het algemeen tamelijk dunne kernen.

- heel wat kernprikken.

- het houten pijpwerk is in eik (uitgezonderd de Open fluit 32').

Nota : wat betreft de originele dispositie van Anneessens, zie
onder § Bibliografie.

Groot orgel

- het front is thans nog slechts ten dele aangesloten.

diskantstem : verdwenen (Montre 32 ?).

Montre 16 : tamelijk hoog tingehalte.

Montre 8 : 'Principal 8' van Anneessens.

Bourdon 16 : Anneessens.

open plaats : in origine Violon 16.

Flûte harmonique 8 : Anneessens-pijpwerk.

Bourdon harmonique : overblazend; Anneessens.

Salicional : Anneessens.

Fluit 4 : Anneessens; overblazend in de diskant.

Woudfluit 2 : nieuw; (in origine Violon ? of Fl.traversière).

Octaaf 4 : Anneessens.

Octaaf 2 : op deze plaats stond voorheen een wijder spel.

Cymbel : nieuw.

Cornet : 8'koor = Anneessens; gedekt, met roertjes.

4'koor = " ; later zijn stemringen aangebracht.

2 ²/₃' = ten dele van Anneessens.

2' en terts = nieuw.

Kwint : Anneessens; gebouwd als een soort gemshoorn.

Fourniture : grotendeels nieuw, in de bas nog deels oud.

Bombarde 16 : diskant van Anneessens; bas nieuw (spotted metaal).

Trompet 8 : Anneessens.

Clairon 4 : "

Positief

Kromhoorn 8 : gemaakt uit de Clarinette van Anneessens; de pijpen werden uitgelengd.

Trompet 8 : Anneessens; het bovendeeel van de schalbekers werd vernauwd (Stevens).

Scherp 3-4 s : nieuw.

Zwitserse pijp 2 : is een Octavin van Anneessens; in de diskant overblazend (dubbele corpuslengte).

Salicional 8 : Anneessens; in de diskant zijn de corpora korte wijde trechters.

Bourdon 8 : Anneessens.

Octaaf 4 : pijpwerk van Anneessens.

Fluit 4 : Anneessens; overblazend.

Houten fluit 8 : baspijpen in eik; in de diskant zeer wijde metalen cilinders met een lange trechter erop.

Prestant 8 : Anneessens; (Diapason ?).

Spitskwint : nieuw.

Nazard : deels samengesteld uit pijpwerk van Anneessens.

Terts : nieuw.

- Terts en Nazard staan op een afzonderlijk bankje; de kondukten zijn in plastiek.

Reciet

Bourdon 16 : Anneessens; in de diskant roergedekt.

Prestant 8 : nieuw.

Dulciana : Anneessens; met originele kastenbaarden.

Vox coelestis : id.

Echofluit 4 : Anneessens; roergedekt; de kleinste zijn conisch.

Fluit 8 : 'Flûte douce' van Anneessens.

Principaal 4 : samengesteld uit Anneessens-pijpwerk.

Zwegel 2 : nieuw.

Piccolo 1 : Anneessens.

Mixtuur : de 3 laagste koren zijn samengesteld uit pijpwerk van

Anneessens (wellicht 'Plein Jeu' van het Positief), het hoogste koor is nieuw.

Trompet 8 : Anneessens.

Hobo 8 : id.

Dulciaan 16 : nieuw.

Schalmei 4 : nieuw; staat op een afzonderlijk laadje.

Pedaal

Open fluit 32 : in pich-pine.

Conterbas 16 : de grootste in pich-pine, de kleinere in eik.

Gedekt 16 : Anneessens; in eik.

Bazuin 32 : Anneessens; met koperen ringen; de bekens bestaan uit verschillende delen die in mekaar schuiven, ze zakken thans door; er is schade aangericht door waterinval.

Bazuin 16, Trompet 8 en Klaroen 4 : zijn vermoedelijk units; Anneessens.

Fluit 8 en Fluit 4 : unit; Anneessens.

Zachtbas 8 : Anneessens.

Koraalbas 4, Octaaf 2, Ruispijp 4 s : nieuw; staan onderaan in de voet van de kast.

Windladen

- nog oude laden van Anneessens.
- chromatische opstelling.

Klaviatuur

- vrijstaande elektrische speeltafel.
- registertuimelaars.

Traktuur

- electro-pneumatisch.
- een gedeelte van de pneumatische hulpbalgjes van het Anneessens-systeem is behouden gebleven.

Windvoorziening

- enkele eiken compressors van Anneessens zijn bewaard.
-

ORGELKAST

- neo-klassieke stijl; van beeldengroepen voorzien.
  - bestaat in feite enkel uit een grote façade; evenwel solied van konstruktie.
  - het instrument is tussen de twee muren en het raam ingebouwd.
  - er is later wel een soort dak aangebracht.
  - opschrift op de kast :
    - " S. Caeciliae. V.M.
    - Familia Van Pelt MDCCCLXXXIV "
-

ARCHIVALIA

Een lijvige bundel bevattende alle briefwisseling, bestekken en en plans i.v.m. de bouw van dit orgel, wordt bewaard in de archiefkamer van de kerk. Deze archivalia zijn echter zó omvangrijk dat ze buiten het opzet van deze inventaris moeten vallen.

HUIDIGE TOESTAND

instrument & meubel : normaal.
onderhoud : regelmatig.

---

datum prospektie : oktober 1978

In bijlage : Bibliografie

BIBLIOGRAPHIE - Antwerpen, St-Jacobskerk.

- 1) H.V.Couwenbergh : "L'orgue ancien et moderne", uitg. J.Van In,
Lier s.d. (= 1887).
- p. 109 : "Liste des principales orgues construites par M. Ch.Anneessens
depuis 1880 :
- Anvers, St-Jacques : 3 claviers, pédales séparées, 32 pieds. "
- p. 170 : (we nemen de hiernavolgende dispositie over, omdat ze afwijkt
van die gegeven door Anneessens zelf, cfr. infra sub 2.)
" Orgue de l'église St Jacques, à Anvers,
construit par Charles ANNEESSENS, à Grammont (Belgique) en 1884.

PREMIER CLAVIER.

Grand Orgue.

1. Principal	8	
2. Salicional	8	
3. Bourdon harmonique	8	
4. Violon	8	
5. Prestant	4	
6. Flûte	4	
7. Quinte	3	
8. Octave	2	
9. Musette	8	
10. Montre	32	
11. Montre	16	
12. Bourdon	16	
13. Violon major	16	
14. Flûte traversière	8	
15. Bombarde	16	
16. Trompette	8	
17. Clairon	4	
18. Plein jeu	3,4,5	rangs.
19. Cornet	2,3,4,5	"

DEUXIÈME CLAVIER

(Positif)

1. Bourdon	16
2. Bourdon	8
3. Viola	8
4. Diapason	8
5. Hohlflute	8
6. Traversière	8
7. Flûte octaviante	4
8. Octavin	2

TROISIÈME CLAVIER.

(Récit.)

1. Bourdon	16	
2. Gemshorn	8	
3. Céleste	8	
4. Gambe	8	
5. Flûte douce	8	
6. Echo flûte	4	
7. Violine	4	
8. Piccolo	2	
9. Piccolo	1	
10. Plein jeu	4	rangs.
11. Trompette douce	8	
12. Basson-hautbois	8	
13. Voix humaine	8	

(Pédalier 30 notes.)

1. Flûte ouverte	32
2. Contre-basse	16
3. Sous-basse	16
4. Flûte	8
5. Basse	8
6. Flûte	4
7. Contre-tuba	32
8. Tubasson	16
9. Bombardon	16
10. Quintaton	12
11. Quinte	6

PÉDALES D'ACCOUPLLEMENTS, ETC.

1. Grand orgue à la pédale.
2. Effets d'orage.

9. Unda maris	8
10. Basson	16
11. Trompette	8
12. Clarinette	8

3. Récit à la pédale.
4. Positif à la pédale.
5. Positif au grand orgue.
6. Récit au grand orgue.
7. Oct. grave pos. au grand orgue.
8. Octaves graves récit.
9. Récit au positif.

PÉDALES SECONDAIRES ET DE
COMBINAISON.

1. Expression.
2. Forté général.
3. Anches pédalier.

4. Anches grand orgue.
5. Anches récit.
6. Anches positif.
7. Expression.
8. Trémolo récit.

RÉSUMÉ

L'orgue se compose de 55 jeux, 3 claviers et un pédalier, 17 pédales de combinaison et 2971 tuyaux. Les pompes de la soufflerie fonctionnent à l'aide d'un moteur à gaz. Moteurs pneumatiques pour la traction des registres du récit. Trois machines pneumatiques pour les claviers, accouplements, etc.

- 2) "Rapports & certificats ..... Maison Anneessens;
Tourcoing, impr. Rosoor-Delattre, 1902 "
p. 85 :

ANNEXE

Aperçu de quelques articles de journaux par rapports à des
ORGUES MÉCANIQUES

ANVERS

"Semaine religieuse d'Anvers" 1884.

Jeudi après midi, se pressait dans l'église Saint-Jacques de notre ville un monde choisi d'amateurs de musique religieuse. Il s'agissait de l'inauguration d'un nouvel orgue, le plus grand que possède désormais notre pays et le plus en rapport avec tous les progrès réalisés depuis des années en cette matière. Nos lecteurs se feront une idée de cet instrument gigantesque dû à l'inspiration de MM. Félix De Koninck, délégué de la Fabrique d'église, et Tilborgs, professeur à l'école de musique de notre ville, lorsqu'ils apprendront qu'il se compose de 55 jeux, 3 claviers et un pédalier, 17 pédales de combinaison et 2971 tuyaux, dont le plus grand a 32 pieds de long et 72 centimètres de diamètre.

La soufflerie de l'orgue se compose de deux grands réservoirs, de quatre grands régulateurs à différentes pressions et de plusieurs régulateurs antiseccousses.

Les réservoirs sont mis en mouvement par quatre grandes pompes qui fonctionnent à l'aide d'un moteur à gaz.

Trois machines pneumatiques soumises à une forte pression sont appliquées aux différents claviers et accouplements.

La traction des registres du récit se fait au moyen de moteurs pneumatiques à piston. Il suffit de toucher aux pistons pour les faire entrer et sortir.

Construit par M. Charles Anneessens, cet orgue monumental coûte la somme de

Dans ce prix n'est pas compris le buffet, exécuté d'après les dessins de M. l'architecte Blomme, et dont les frais s'élèvent à 10.000 francs.

Nous croyons être l'interprète fidèle des paroissiens de Saint-Jacques, de tous les fidèles de notre ville, du monde artistique sans exception, en payant un juste tribut de profonde reconnaissance à la généreuse donatrice, Mlle Victoire Van Pelt, qui, par ses pieuses et royales largesses, vient d'enrichir notre ville d'un monument de plus, l'honneur incontesté d'Anneessens et la gloire de la munificence catholique.

DEVIS ET CAHIER DES CHARGES

DE L'ORGUE DE L'EGLISE SAINT-JACQUES, A ANVERS.

(Système mécanique).

Toutes les boiseries de cet orgue, tant pour la construction des tuyaux, des sommiers, de la soufflerie, de la charpente et du bâtis seront en bon et beau bois de chêne bien choisi et sec, à l'exclusion du plus petit morceau de sapin ou de bois blanc.

La soufflerie de l'orgue se composera de deux grands réservoirs, de quatre grands régulateurs à différentes pressions et d'au moins dix régulateurs antiseccousses.

Les réservoirs seront mis en mouvement par quatre pompes qui fonctionneront à l'aide d'un moteur à gaz et pour le besoin un système particulier de bascule permettra à des hommes d'employer leurs forces de la manière la moins fatigante et la plus avantageuse pour l'alimentation de l'instrument.

Les pressions différentes de vent permettront d'alimenter chaque jeu et ses octaves avec un vent de l'intensité relative au degré de puissance que l'on veut obtenir.

N.B. - Bien que le devis ne mentionne que deux soufflets réservoirs, le facteur en placera trois, destiné à conserver du vent en réserve, fera en même temps les fonctions du régulateur et empêchera par là même toute secousse et altération.

Sommiers ordinaires et Sommiers pneumatiques.

- Les layes des soupapes seront divisées en plusieurs parties et alimentées séparément

---

selon la nécessité par un vent d'intensité différente.

Chaque partie de la laye communiquera à un régulateur (antiseousse), dont l'objet est d'équilibrer la pression de l'air dans les moments où par la nature de l'exécution le vent se dépense d'une façon brusque et saccadée.

Les sommiers seront classés avec ordre sur plusieurs plans, de manière que l'on pourra atteindre de la main chaque tuyau et l'accorder facilement.

Des sommiers pneumatiques spéciaux seront établis pour l'alimentation des tuyaux des 32 pieds et de tous les plus grands tuyaux des 16 pieds,

Claviers, Pédalier, Mécanisme et Abrégés. - On n'emploiera pour les abrégés que le fer et le cuivre; le chêne verni pour les châssis.

Le mécanisme en général sera établi d'après les principes les plus simples, les plus logiques et les plus perfectionnés.

Les rouleaux d'abrégés et de renvoi en fer tourné, pivotant dans du cuivre garni, les équerres en cuivre; les pas de vis de réglage profondément filetés, les garnitures de cuir, de drap ou de feutre. Les écrous de rappel partout doubles et invariables. Tout portera l'empreinte du soin de détail le plus minutieux et d'une recherche réelle du bon et du beau.

Pour les claviers, le bois de chêne, l'ivoire et l'ébène.

D'après le système anglais, la distance de la partie supérieure d'un clavier à la partie supérieure du clavier suivant ne sera que de 75 millimètres et ce clavier de dessus dépassera celui d'en dessous de 39 millimètres pour rapprocher les claviers entre eux et faciliter l'accès de l'un à l'autre.

Pour le pédalier il a été préféré les dimensions adoptées au Congrès de Malines, le 1er Septembre 1864, au lieu de le faire en concaves et les dièzes en cercle. Les touches seront en chêne et le dessus aura un fort revêtement en palissandre.

Pour le tirage des registres on n'emploiera que le chêne, le fer et le cuivre.

Les registres seront placés au-dessus et sur les côtés des claviers.

Le toucher des claviers, accouplés ou non, sera toujours égal et d'une souplesse parfaite.

Les touches auront peu d'enfoncement et une grande précision de fonctionnement.

Machines pneumatiques. - Trois machines pneumatiques soumises à une forte pression, seront appliquées aux différents claviers et accouplements.

Les trois machines seront réunies en une seule pour faciliter la pose des divers accouplements et en rendre l'accès commode et facile.

Chaque partie de ce mécanisme sera construite avec les matériaux les plus propres à

en favoriser le fonctionnement et la conservation.

A l'aide de ces machines, la réunion des claviers au moyen de pédales d'appel n'augmentera en rien la résistance, quel que soit le nombre des claviers mis en jeu simultanément, même en y joignant les accouplements à l'octave grave.

Moteur pneumatique à double effet pour opérer la traction des registres du Récit.

- Quoiqu'il n'en soit pas fait mention dans le devis, la traction des registres du Récit se fera au moyen de moteurs pneumatiques à pistons. Il suffira de toucher aux pistons pour les faire entrer ou sortir. Ce même système a été appliqué à l'orgue de St-Joseph à Anvers, à l'orgue de la cathédrale de Bréda (Hollande), à l'orgue monumental que je place en ce moment à Londres dans l'église catholique de St-Pierre des Italiens et j'en ferai l'application à l'orgue que j'ai en construction pour l'église du Collège de théologie de la Compagnie de Jésus à Louvain, à l'orgue que je construis pour les RR. Pères Dominicains à Louvain, etc.

Boîte expressive. - Pour la mise en mouvement de la boîte expressive, le facteur fera l'application de deux pédales différentes; l'une sera comme d'ordinaire placée sur le côté droit de l'organiste et l'autre en face par une bascule à pivot qui demeure fixe au gré de l'organiste et qui suit avec la plus grande docilité le moindre mouvement des pieds.

Tuyaux et Matières. - Les tuyaux en bois seront tous construits en chêne verni à l'intérieur comme à l'extérieur; la Flûte ouverte de 32 p. seule sera en sapin rouge et choisi; le devis porte que les 18 grands tuyaux de Tubasson 32 p peuvent aussi être en sapin, mais le facteur, à ses frais, les fera en matière de 50% d'étain. Tous les tuyaux de métal seront en étain, excepté les tuyaux des Bourdons, Quintes, Cornet et quelques tuyaux de la pédale qui seront d'un mélange régulier d'étain fin d'Angleterre et de plomb doux neuf.

Les diapasons des tuyaux seront proportionnés avec art et le facteur apportera une attention toute spéciale à l'épaisseur et à la solidité des tuyaux. Les plus grands tubes des jeux d'Anches ayant le bas moins gros que le haut, seront à cette partie là en cuivre épais pour que les parois des tuyaux ne subissent aucun ébranlement, aucun mouvement; aux pieds des tuyaux en général il sera donné une fermeté, une solidité qui mettront les tubes en sûreté contre tout affaissement, et tous seront assujettis au sommet pour leur faire conserver tout leur aplomb.

Il est à remarquer que les jeux de 32 pieds sont des 32 pieds véritables et ouverts, car on donne souvent pour 32 pieds des Flûtes bouchées de 16 p., ce qui change tout-à-fait la valeur et la question.

Mise en harmonie. - La mise en harmonie devra être très soignée afin que chaque jeu parle suivant son timbre.

Les jeux à bouche seront à entaille, d'autres à pavillon, d'autres à calotte mobile; plusieurs jeux en étain auront des freins harmoniques, ainsi que tous les tuyaux ouverts en bois, afin qu'ils parlent avec netteté et franchise.

Les jeux d'anches seront traités avec un soin extraordinaire.

Conditions supplémentaires. - Tous les frais d'emballage, de transport, de placement, etc., seront à la charge du facteur.

Le facteur garantit son instrument pendant 20 ans; il fera à ses frais les accords et l'entretien de l'orgue pendant les deux premières années.

Le prix total de l'instrument avec les tuyaux de façade compris est de qui seront payés un mois après la réception de l'instrument; la fabrique d'église a le droit de réserver comme garantie un dixième du prix pendant 10 ans.

COMPOSITION DES JEUX

1er Clavier inférieur Positif UT à SOL 56 notes.

1 - Bourdon	16	pieds	56	tuyaux
2 - Diapason	8	-	56	-
3 - Flûte harmonique	8	-	56	-
4 - Salicional	8	-	56	-
5 - Viola	8	-	56	-
6 - Bourdon	8	-	56	-
7 - Flûte octaviante	4	-	56	-
8 - Octavin	2	-	56	-

Jeux de combinaisons.

9 - Cor anglais basson	16	-	56	-
10 - Trompette	8	-	56	-
11 - Clarinette à anches libres	8	-	56	-

2e Clavier Grand Orgue 56 notes.

12 - Montre	32	pieds	56	tuyaux
13 - Montre	16	-	56	-
14 - Principal	8	-	56	-
15 - Bourdon	16	-	56	-
16 - Bourdon harmonique	8	-	56	-
17 - Violon major	16	-	56	-

18 - Violon	8	-	56	-
19 - Flûte traversière	8	-	56	-
20 - Flûte	4	-	56	-
21 - Prestant	4	-	56	-
22 - Octave	2	-	56	-

Jeux de combinaisons.

23 - Quinte	3	-	56	-
24 - Cornet	2,3,4,5	rangs	171 tuyaux	
25 - Plein jeux	3,4,5,	-	220	-
26 - Clairon	4	pieds	56 tuyaux	
27 - Trompette	8	-	56	-
28 - Bombarde	16	-	56	-

3e Clavier Récit Expressif UT à SOL 56 notes.

29 - Bourdon	16	pieds	56 tuyaux	
30 - Gambe	8	-	56	-
31 - Gemshorn	8	-	56	-
32 - Flûte douce	8	-	56	-
33 - Voix céleste	8	corresp.avec	gambe 44 tuyaux	
34 - Flûte écho	4	pieds	56 tuyaux	
35 - Violine	4	-	56	-
36 - Piccolo	1	-	56	-
37 - Voix humaine	8	-	56	-

Jeux de combinaisons.

38 - Trompette douce	8	-	56	-
39 - Basson hautbois	8	-	56	-

Clavier de Pédales séparées à Jeux complets UT à FA 30 notes.

40 - Flûte ouverte	32	pieds	30 tuyaux	
41 - Contrebasse	16	-	30	-
42 - Sousbasse	16	-	30	-
43 - Quintaton	12	-	30	-
44 - Flûte basse	8	-	30	-
45 - Bourdon basse	8	-	30	-
46 - Quinte	6	-	30	-
47 - Flûte	4	-	30	-

Jeux de combinaisons.

48 - Tubasson	8	-	30	-
49 - Bombardon	16	-	30	-
50 - Contre-tuba . . .	32	-	30	-

Pédales de combinaisons.

- 1 Effets d'orage.
- 2 Tirasse du grand orgue à la pédale.
- 3 Tirasse du positif à la pédale.
- 4 Tirasse du récit à la pédale.
- 5 Octaves graves du positif au Grand orgue.
- 6 Octaves graves sur le clavier même du récit.
- 7 Expression à bascule du récit.
- 8 Anches du pédalier.
- 9 Anches du Grand orgue.
- 10 Anches du positif.
- 11 Anches du récit.
- 12 Forté général sur les jeux de combinaisons.
- 13 Positif au Grand orgue.
- 14 Récit au positif.
- 15 Trémolo récit.
- 16 Deuxième pédale d'Expression du récit.

-
- 3) 'De Praestant' VI° jg. (1957), p.50; rubriek 'Orgelinhuldigingen'
25 januari 1957 :
verbouwing : Fa. Jos Stevens / Duffel.
dispositie : .....
bespeeling kerkorgel : Fl. Peeters.
  - 4) 'Mededelingen van het Centraal Orgelarchief', jg.1987, p.41 :
Werklijst orgelmakers Aerts & Castrel : 1975, herstelling
(het betreft een herstelling na de waterschade die het orgel geleden
had tijdens de restauratie van het kerkgebouw).
-

Copyright A.C.L.

ANTWERPEN, SINT-JACOB

Groot orgel

Copyright A.C.L.

ANTWERPEN, SINT-JACOB

Groot orgel (detail)

Centrum ANTWERPEN

Stad ANTWERPEN

Parochiekerk SINT-JORIS

=====

Auteur instrument : J. Merklin / Brussel.

Bouwjaar : 1867

Meest recente herstellingen : Fa. Aerts & Castrel / Duffel; ca. 1969.

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Gr.Org.</u>	<u>Récit</u>	<u>Ped.</u>
Montre 8	Bourdon harmonique 8	Sousbasse 16
Bourdon 16	Dolciana 8	Octave basse 8
Bourdon 8	Voix céleste 8	Bombarde 16
Gamba 8	Flûte écho 4	Trompette 8
Salicional 8	Voix humaine 8	
Cornet	Flageolet 2	
Flûte harmonique 4	Basson-Hautbois 8	
Prestant 4		
Fourniture		
Trompette 8		
Clairon 4		
Pedalen :	- Réunion du grand orgue aux pedales	
	- " du récit " "	
	- " du récit au grand orgue	
	- Appel des jeux de combinaisons du Grd.orgue	
	- " " " " " du Récit	
	- " " " " " des pédales	
	' - Tremblant	
	- Expression (niet-graduele pedaal).	
manuaalomvang :	C-g'''	
pedaalomvang :	C-f' (oorspronkelijk C-d')	

Pijpwerk

- + fronten : volledig loos; enkele van deze pijpen zijn hersteld (matig soldeerwerk) wegens verzakkingen.
- het pedaalpijpwerk staat in de kas tegenover de speeltafel, het Gr.Org. (1°verdiep) en Récit (2°verdiep) staan in de kas aan de kant van de speeltafel (rechts, gezien vanuit de kerk).

Pedaal

- Sousbasse 16 : in grenenhout, de monden zijn in eik; de stempels op de stoppen zijn eveneens in eik.
- Octave basse 8 : in hout; stem-systeem met plankje dat draait in de pijp (origineel ?).
- Bombarde 16 : houten bekers, houten koppen; het laagste oktaaf in grenenhout, beschilderd met bolus.
- Trompet 8 : -

Een uitbreiding van 3 cancellen (dis'-f') staat in de voet van de kast.

Gr.Org.

- Montre 8 : 1 oktaaf in hout, staat terzijde; metalen pijpen in vrij hoog tingehalte; met originele expressions.
- Bourdon 16 : 2 oktaven in hout (terzijde); 32 metalen pijpen op de lade (wijder van mensuur dan Bourdon 8).
- Bourdon 8 : 1 oktaaf in hout, verder 44 metalen pijpen op de lade; de 12 kleinste zijn open conisch; er zijn enkel kernprikken (geen kernsteken).
- Gamba 8 : staat volledig op de lade; in metaal; enge mensuur; expressions; zijbaardjes (geen kastenbaarden), de laagste oktaven met snijbaarden; zeer veel kernprikken.
- Salicional : ab c°; wijdere mensuur dan bij de Gamba; de kernprikken liggen hier wijder uiteen.
- Flûte harmonique 4 : in metaal; de 32 kleinste overblazend; de rest is wijde open fluit; overal expressions.
- Prestant 4 : kernprikken werden spaarzaam aangebracht.
- Fourniture : in de bas 4 r, verder 5 r; met expressions (uitgenomen bij de kleinste); vrij lage opsmeden.
- Trompette 8 : bekers zonder expressions; koppen met een overkraging;

vertinde messing-lepels, vooraan opgerond; de 8 kleinste hebben dubbele bekerlengte ("harmonique").

Clairon 4 : enkel bas; zelfde constructie als trompet doch iets enger.

Cornet : diskant vanaf cis'; op dezelfde sleep als de Clairon, doch op een soort bankje gemonteerd op de windlade; 5 koren : 4 gedekt, de rest wijde open fluiten (de grootste met expressions).

Récit

Bourdon harmonique 8 : 1 oktaaf in hout, verder 12 metalen gedekten met verschuifbare hoeden; de 20 kleinste zijn wijde open fluiten (overblazend), met expressions; vrij wijd; zeer lage opsede.

Dolciana 8 : strijker-mensuur; tamelijk eng; meer kernprikjes; expressions; de 2 laagste oktaven hebben snijbaarden, de rest zijbaarden.

Voix céleste : ong. zelfde mensuur; laagste oktaaf met snijbaarden.

Flûte écho 4 : 19 gedekten met verschuifbare hoeden; verder 13 roer-gedekten (korte fijne roertjes), de 24 kleinste zijn conisch open; mensuur een weinig enger dan Bourdon 8.

Voix humaine 8 : in de diskant (34) met langere pijpvoeten; met opgesoldeerde dekseltjes, lichtjes geopend.

Flageolet 2 : 32 roer-gedekten (iets enger dan Fluit 4), de 24 kleinste zijn open conisch.

Basson-Hautbois : één smalle trechtervormige beker bij de 24 grootste, de 32 kleinste met bekeraars bestaande uit een enge en een wijde trechter; een aantal expressions en inkervingen zijn niet origineel, sommige zijn weer dichtgesoldeerd.

Windladen

- mechanische sleepladen.
- dubbele slepen voor de "Appels des jeux".
- Gr.Org. : gedeelde lade; Réc.: lade uit één stuk.

Traktuur

- origineel; mechanisch.
- wellenborden met ijzeren wellen en bronzen dokken.
- aan de abstrakten van Gr.Org. en Réc. zijn verbouwingen gebeurd (nieuwe hoeken en trekdraden).

Klaviatuur

- vrijstaande speeltafel.
- toetsbeleg vernieuwd.
- nieuw pedaal tot f'.
- typische Merklin-registerknoppen, met gekleurde porceleinen naamplaatjes, Gr.Org. = wit
  - Récit = blauw
  - Péd. = geel.

Windvoorziening

- magazijnbalg.
  - compresseurbalg onder de Gr.Org.-lade.
  - opliggende tremulant, beneden op het windkanaal (origineel);
is thans veel te snel afgeregeld.
-

ORGELKAST

- gedeelde kast in neo-gotische stijl, aansluitend bij het gehele kerkinterieur.
  - sierfronten omheen de kasten.
-

BIBLIOGRAFIE

a) over voormalige orgels (in de vorige kerk) :

- 1) Fl.Prims : "Geschiedenis van St-Jorisparochie en -kerk te Antwerpen, (1304-1923)"; Antwerpen 1925.
zie p. 121, 150, 165-166, 170, 186, 291-292.
  - 2) Fl.Van der Mueren : "Het orgel in de Nederlanden", Amsterdam-Brussel, 1931.
zie p. 160.
  - 3) J.A.Stellfeld : "Bronnen tot de Geschiedenis der Antwerpse Clavecymbel- en Orgelbouwers in de XVI° en XVII° eeuwen", in 'Vlaams Jaarboek voor Muziekgeschiedenis' IV, jg.1942.
zie p. 25.
-

- 4) M.A.Vente : "Het geslacht Brebos" in 'De Schalmei' II^ojg.(1947).
zie p. 5.
- 5) M.A.Vente : "Die Brabanter Orgel", Amsterdam 1963.
zie p. 122.
- b) over het huidig orgel :
- 1) H.V.Couwenbergh : "L'orgue ancien et moderne", Lier, uitg. J.Van In
s.d. (= 1887).
p.80 : "Parmi les principaux instruments sortis des ateliers de
Merklin-Schütze et Cie, on cite l'orgue .....
de l'église St-Georges à Anvers, etc."
- 2) Fl.Prims : "Geschiedenis van St-Jorisparochie en -kerk te Antwerpen,
(1302-1923)"; Antwerpen 1925.
p.449 : (Nieuwe kerk in 1853 ingewijd).
"In 1867 kreeg de kerk haar nieuw orgel (Merklin en Schutze, Brussel)
en haar predikstoel, beide door bijzondere weldoeners geschonken."
p.450 : "Het oksaal met zijne dubbele orgelkas en te midden het
geschilderd vensterraam, maakt, van op de koor beschouwd, een heerlijk
zicht uit. De orgelkas is niet afgewerkt. Zoals men wel zien kan,
ontbreken zes engelenbeelden. Het plan berust in de archieven der
kerk."
- 3) G.Potvlieghe : "Drie 19° eeuwse werkljsten van Belgische orgelmakers"
in 'De Mixtuur' nr.11 (oktober 1973).
Werklijst van Merklin : "Anvers, Saint-Georges" (zonder datum)
(Ook op de werkljst van P.Schyven komt "Anvers, St-Georges" voor :
Schyven vermeldt op zijn lijst ook alle orgels die door de firma
Merklin geleverd zijn ten tijde dat Schyven meester-gast was bij
dit bedrijf.)

HUDIGE TOESTAND

instrument & meubel : normaal.
onderhoud : regelmatig.

---

datum prospectie : juli 1979

Copyright A.C.L.

ANTWERPEN, SINT-JORIS

Centrum ANTWERPEN

Stad ANTWERPEN

Parochiekerk SINT-JOZEF

=====

A. Groot orgel in de kerk.

+++++

Auteur instrument : Ch.Anneessens / Geraardsbergen.

Bouwjaar : 1883

Transformaties : - J.Stevens / Duffel; 1924.

- Fa. B.Pels-D'Hondt / Herselt; ca. 1970.

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Gr.Org.</u>	<u>Zwelwerk</u>	<u>Pedaal</u>
Gedekt 16	Gedekt 16	Prestant 16
Prestant 8	Gedekt 8	Gedekt 16
Harm.fl. 8	Gemshoorn 8	Fluit 8
Gedekt 8	Zwegel 4	Gedekt 8
Prestant 4	Roerfluit 4	Prestant 4
Open fluit 4	Kwint 2 ² / ₃	Bazuin 16
Prestant 2	Open fluit 2	
Larigot 1 ¹ / ₃	Terts 1 ³ / ₅	
Mixtuur 3-4 s	Cimbel 3 s	
Bazuin 16	Hobo 8	
Trompet 8	Klaroen 4	
Regaal 8		

P + I, P + II, I + II / Zwelkast II / Forte, Tremolo.

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

Het oudste pijpwerk is van Ch.Anneessens; het bezit in geringe mate

---

nog bepaalde kwaliteiten van de artistiek-ambachtelijke faktuur.

Groot orgel

(naar volgorde op de lade)

Fluit 4 : open.

Gedekt 16 : baspijpen in grenenhout, verder metalen roergedekten.

Prestant 2 : -

Fl.harm.8 : -

Prestant 4 : -

Bourdon 8 : eiken baspijpen in het groot oktaaf.

Fourniture : 4 r.; wijde mensuur.

Regaal 8 : is een getransformeerde Clarinette 8 (Anneessens);
doorslaande tongen; beker = trechter met daarboven een korte
afgeknotte kegel, voorzien van een klein deksel.

Bazuin 16 : -

Trompet 8 : -

Larigot 1 $\frac{1}{3}$: nieuw toevoegsel; samengesteld uit getransformeerd
pijpwerk.

Zwelwerk

Bourdon 16 : de grootste zijn in grenenhout, verder een aantal in
eikenhout; de diskant bestaat uit metalen roergedekten.

Gemshoorn 8 : faktuur van een strijker; cilindrisch.

Zwegel 4 : getransformeerd romantisch pijpwerk (ingekort).

Bourdon 8 : -

Kwint 2 $\frac{2}{3}$: getransformeerd romantisch pijpwerk (waarschijnlijk
afkomstig van een flûte harmonique : de gaatjes voor het
overblazen werden dichtgesoldeerd).

Fluit 4 : roergedekt.

Terts 1 $\frac{3}{5}$: nieuw; met expressions.

Open fluit 2 : zeer wijde mensuur.

Cimbel : nieuw; fabriekspijpwerk.

Hobo 8 : Anneessens.

Klaroen 4 : id.; de bekera werden ingekort.

Pedaal

- grotendeels houten pijpwerk.

- gedeeltelijk uit transmissies bestaand.
- de prestant 4 is een recent bijvoegsel.

Windladen, traktuur enz.

- compleet pneumatisch, in origine mechanisch.
- grondig vernieuwd (Stevens).
- vrijstaande speeltafel.

Windvoorziening

- magazijnbalg; veel lekken.
-

ORGELKAST

- er is geen eigenlijk orgelmeubel, alleen een prospekt.
  - in de velden en torens zijn borden geplaatst waarop sierpijpen geschilderd zijn.
-

ARCHIVALIA

De werklijst van de firma J.Stevens vermeldt werken aan het orgel in het jaar 1924. (Gegevens ons medegedeeld door Dhr. G.Potvlieghe.)

BIBLIOGRAFIE

- 1) "Rapports & Certificats sur quelques orgues tubulaires pneumatiques construites par la Maison Anneessens" (uitg. Tourcoing, 1902) vanaf p.85 : 'Annexe -
Aperçu de quelques articles de journaux par rapports à des orgues mécaniques.'

p.91-92 :

ANVERS (Saint-Joseph)

"*Courrier de Bruxelles*" août 1883.

Inauguration de l'orgue de l'église Saint-Joseph.

Une assemblée nombreuse et distinguée a assisté jeudi à cette belle cérémonie.

Le nouvel orgue, sorti des ateliers de Grammont, est un magnifique instrument.

Aux témoignages de Peter Benoit, d'Edgar Tinel, d'un grand nombre d'artistes, de

---

L'assemblée entière, que nous avons recueillis en passant, M. Anneessens, l'habile facteur, s'est placé d'un coup au premier rang. Il nous a livré un chef-d'oeuvre. Après la bénédiction de l'instrument, donnée par Mgr Van den Berghe entouré de son nombreux clergé, deux admirables artistes, MM. Wiegand et Desmet, lauréats au Conservatoire et de l'Institut Lemmens, ont, par leur jeu d'une habileté consommée, fait ressortir toutes les beautés, toutes les ressources de l'orgue. Ces ressources nous ont paru immenses.

Tantôt, dans les sonates où Bach a imprimé la trace de son génie, nous avons entendu comme la voix grave et solennelle de la Nature louant le Très-Haut. Tantôt, dans les prières ou dans les romances, où le jeu des voix humaines était mis en œuvre, nous avons été charmés par de doux chants. Puis nous avons cru assister aux cantiques des anges célébrant l'Eternel ou entendre dans le lointain un bruissement d'ailes de colombes, image de l'âme s'élevant aux cieux !

Les sons de l'orgue sont d'une douceur, d'une ampleur, d'un moelleux indéfinissables. Quelles riches harmonies s'échappent de ses flancs ! Quels enchantements pour l'âme, quel élan donné à sa prière, à sa louange, à son vol vers Dieu !

Les morceaux d'orgue ont été entrecoupés de chants exécutés par MM. E. et L. Van H... Voix admirables, âmes plus admirables encore. Surtout le chant du Stabat, de Rossini, a été parfaitement interprété; et les sublimes tristesses de la Vierge contemplant son Fils mort sur la croix ont été traduites de façon à émouvoir l'assistance. En résumé, voilà une belle séance musicale, et voilà un bel et noble instrument, digne de prendre place dans la métropole des arts.

2) G.Potvlieghe : "Drie 19de eeuwse werkljsten van Belgische orgelmakers",
in 'De Mixtuur' nr.11 (okt.1973).

De werkljst van Ch.Anneessens vermeldt :

"- 1883 - Anvers, St-Joseph, 2 clav. péd.sép."

HUIDIGE TOESTAND

- instrument : bespeelbaar, doch met gebrekkige speelaard.
  - onderhoud : regelmatig.
-

datum prospectie : augustus 1977

Centrum ANTWERPEN

Stad ANTWERPEN

Parochiekerk SINT-JOZEF

=====

B. Orgel in de weekkapel.
+++++

Bouwer : Fa. B.Pels-D'Hondt / Herselt.

Bouwjaar : 1971

Dispositie

Gedekt 8 B + D

Prestant 4

Woudfluit 2 B + D

Mixtuur 2-3 st

Trompetregaal 8 B + D

- kistorgel met aangehangen pedaal.

---

datum prospektie : augustus 1977

Centrum ANTWERPEN

Stad ANTWERPEN (wijk DAM)

Parochiekerk SINT-LAMBERTUS

=====

Auteur instrument : G. D'Hondt / Herselt.

Bouwjaar : 1962

Onderhous : Fa. B.Pels-D'Hondt / Herselt.

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Groot orgel</u>	<u>Reciet</u>	<u>Pedaal</u>
Bourdon 16	Harm. fluit 8	Principaal 16
Prestant 8	Salicional 8	Subbas 16
Bourdon 8	Principaal 4	Octaafbas 8
Open fluit 4	Woudfluit 2	Gedekt 8
Oktaaf 2	Sesquialter 2 st	Koraalbas 4
Mixtuur 3-4 st	Cymbel 3 st	P + I
Trompet 8	Hobo 8	P + II
I + I 16	Tremolo	P + II 4
I + II	II + II 16	
I + II 16		
I + II 4		

voetbediend : P+I,P+II,P+III4,I+II / Zwelkast / VC, DCP, DC I, DC II, T

onder het klavier : A.P.-O / P - MF - F - T / O / VC

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

- vrijstaande speeltafel.
  - electro-pneumatisch systeem.
  - pijpwerk in open opstelling.
-

BIBLIOGRAFIE

'De Praestant' XI^ojg. (1962), P.47 : rubriek 'Orgelinhuldigingen',
25 febr.

Orgelbouwer : G.D'Hondt, Herselt.

Organist-titularis : T.Herremans.

Gastorganist : Kan. Edg.De Laet.

HUIDIGE TOESTAND

- normaal.

---

datum prospectie : april 1978

Centrum ANTWERPEN

Stad ANTWERPEN

Parochiekerk SINT-LAURENTIUS

=====

Auteur instrument : (volgens naamplaatje)

" Fa. B.Pels & Zoon "

Kerkorgelfabriek/Lier

opus 105   anno 1935

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Man. I</u>	<u>Man. II</u>	<u>Man. III</u>	<u>Ped.</u>
Prestant 16	Bourdon 16	Quintadeen 16	Prestantbas 16
Prestant 8	Hoornprestant 8	Fluitprestant 8	Subbas 16
Open fluit 8	Salicionaal 8	Viola di gamba 8	Gedektbas 16
Gemshoorn 8	Quintadeen 8	Vox coelestis 8	Kwintbas 10 ^{2/3}
Bourdon 8	Prestant 4	Roerfluit 8	Octaafbas 8
Octaaf 4	Nasard 2 ^{2/3}	Gemshoorn 4	Gedektbas 8
Dwarsfluit 4	Gemshoorn 2	Fluit 4	Koraalbas 4
Kwint 2 ^{2/3}	Terts 1 ^{3/5}	Kwintfluit 2 ^{2/3}	Fluit 2
Octaaf 2	Progr.harm. 2-5 st	Woudfluit 2	Bazuin 16
Mixtuur 3-4 st	Kromhoorn 8	Cymbel 2-3 st	Trombone 8
Cornet 3-5 st	Regal 4	Ranket 16	
Trompet 8	Tremolo	Trompet harm. 8	
		Hobo 8	
		tremolo	

- er zijn verder talloze speelhulpen aanwezig :

- koppelingen en oktaafkoppelingen.
  - 2 vrije combinaties en 1 reeks vaste combinaties.
  - afstellers tongwerken en mixturen.
  - zwelkasten II en III.
  - registercrescendo.
-

manuaalomvang : C-c''

pedaalomvang : C-g'

- elektro-pneumatische traktuur; vrijstaande speeltafel.
  - open opstelling (alleen façade, geen dak of rugwanden).
-

ARCHIVALIA

Het huidig orgel werd voor de nieuwe kerk gemaakt.

De oude St-Laurentiuskerk werd gesloopt ca. 1928. In deze kerk bevond zich een orgel van J.Stevens, daterend van rond de eeuwwisseling. Dit instrument bevatte echter nog een aantal oude spelen, waarschijnlijk afkomstig uit een voormalig orgel van Th. Smet. Dit orgel werd in 1928 verkocht aan de dekenale kerk St-Anna te Koekelberg, waar het zich heden nog steeds bevindt.

BIBLIOGRAFIE aangaande bovenvermeld orgel :

E.G.J.Gregoir : "Historique ...", Anvers 1865; zie p. 169.

De werklijst van Th.Smet uit Duffel vermeldt o.m.

"1832, ...; un orgue à St-Laurent;"

Vermits het allemaal orgels in en rond het Anwerpse betreft, lijkt het niet onwaarschijnlijk dat "St-Laurent à Anvers" bedoeld is; dergelijke kleine slordigheden komen vaker voor bij Gregoir.

HUIDIGE TOESTAND

- normaal.
-

datum prospektie : september 1977

Centrum ANTWERPEN

Stad ANTWERPEN

Parochiekerk SINT-MICHEL

=====

Auteur instrument : Jos. Stevens / Duffel.

Bouwjaar : 1909

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Gr.org.</u>	<u>Pos.</u>	<u>Rec.</u>	<u>Ped.</u>
Montre 16	Flûte travers 8	Bourdon 16	Cont.bas 16
Bourdon 16	Cor de nuit 8	Violon 8	Sous.bas 16
Montre 8	Salicional 8	Bourdon harm.8	Oct.bas 8
Flûte harm. 8	Flûte 4	Dulciana 8	Violoncelle 8
Bourdon 8	Quinte 3	Voix céleste 8	Bourdon 8
Prestant 4	Flageolet 2	Melophon 4	Flûte 4
Flûte oct. 4	Tierce 1 ³ / ₅	Octavin 2	Bombarde 16
Doublette 2	Trompette 8	Cymbale 3	Trompette 8
Sesquialter	Clarinette 8	Tromp.harm.	
Fourniture		Basson-Hautbois 8	
Bombarde 16		Voix humaine 8	
Trompet 8			
Clairon 4			
- Réunion Gr.Org.- Ped.		- Octave grave	
- " Pos.- Ped.		- Expression Pos.	
- " Rec.- Ped.		- Expression Rec.	
- " Pos.- Gr.Org.		- Anches	
- " Rec.- Gr.Org.		- Tremolo	
- " Pos.- Rec.		- Gen.Cresc.	

vaste combinaties : P - MF - F - Tutti / af

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

- integraal nieuw (spotted metaal of zink; grenenhout).

Klaviatuur, Traktuur enz.

- vrijstaande speeltafel.
  - pneumatische traktuur.
-

ORGELKAST

- voorheen is er wellicht een soort kast geweest, thans staat het instrument in open opstelling.
-

BIBLIOGRAFIE

'Gedenkboek St-Michiel / Antwerpen, 1884-1954'

p.20 :

"Bij het zilveren jubelfeest van W.E.H. Kintsschots als pastoor der parochie in Mei 1909 begiftigden de parochianen hunnen Herder met een prachtig orgel; het werd vervaardigd door het huis Stevens, den bekenden Duffelschen orgelbouwer; het bevat drie handklavieren en veertig spelen; de noodige som (22.000 fr.) werd bijeengebracht door een comité van dames die zich hiervoor ijverig en belangloos hadden ingespannen."

HUIDIGE TOESTAND

- begin van verval.
-

datum prospektie : augustus 1977

Centrum ANTWERPEN

Stad ANTWERPEN (wijk ZURENBORG)

Parochiekerk SINT-NORBERTUS

=====

Auteur instrument : Jos. Stevens / Duffel.

Bouwjaar : 1924

Het instrument bevat een aanzienlijke hoeveelheid oud pijpwerk, daterend uit het midden v.d. 19de eeuw, en vermoedelijk van de orgelmakers Loret.

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Gr.Org.</u>	<u>Récit</u>	<u>Ped.</u>
Bourdon 16	Flûte harm.8	Sousbasse 16
Montre 8	Quintaton 8	Octave basse 8
Salicional 8	Viola di gamba 8	Basse 8
Bourdon harm.8	Voix Celeste 8	Flûte 4
Prestant 4	Mélophone 4	Bombarde 16
Fourniture	Quinte 3	Trompette 8
Trompette 8	Flageolet 2	
	Trompette harm.8	
	Basson-Hautbois 8	

Pedalen : - Tir.Gr.Org. / Tir. Rec. / Copula
 - Oct.gr. Rec.-Gr. / Oct.aig. Rec.-Gr.
 - Expression (zwelkast)
 - Tutti
 - Tremolo

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

- er zijn aan het oude pijpwerk meer kernsteken toegebracht dan er in origine waren.

Groot orgel

Bourdon 16 : integraal oud, vermoedelijk Loret; basoktaaf in hout, eiken stempels op de stoppen, geschroefde voorlagen.

Montre 8 : bas in grenenhout (origineel ?); tamelijk dikwandig metaal; eerder smal gelabieerd; er werden expressions aangebracht.

Salicional 8 : oud; een pijp (lukraak gekozen door ons) draagt de inscriptie "m ut " (Mélophone ?); conisch, strijker-mensuur; kleine baardjes, later werden snijbaarden bijgezet; in de bas nieuw houten pijpwerk van Stevens.

Bourdon harmonique 8 : groot oktaaf in eik, beschilderd; in de midden-tessituur metalen bourdons; in de diskant (ong. vanaf c'') wijde open fluit, overblazend; zeer hoog tingehalte.

Prestant 4 : nagenoeg volledig oud (Loret); enkele baspijpen zijn nieuw (ter vervanging van voormalige frontpijpen ?).

Fourniture : in wezen een oude Fourniture waarvan de samenstelling en ligging gewijzigd werd; 3 koren : de twee hoogste zijn oud, het laagste ten dele (de bas is van Stevens).

Trompet 8 : Stevens.

Reciet

Flûte harmonique 8 : oud (Loret ?); de baspijpen zijn in hout.

Quintaton 8 : Stevens.

Viola di gamba : "

Voix celeste 8 : "

Mélophone 4 : conische strijker.

Quinte 3 : is een Nasard; in de bas gedekt, in de diskant wijde open fluit.

Flageolet 2 : zelfde konstruktie als Quinte.

Trompette harmonique 8 : oud, behalve het hoogste oktaaf en ten dele het groot oktaaf.

Pedaal

Sousbasse : nieuw.

Octave basse 8 : oud; in eik, beschilderd.

Basse 8 : nieuw.

Flûte 4 : bevat getransformeerd vroeg-19de-eeuws pijpwerk.

Bombarde 16 : oud; koppen-vorm die typerend is voor Loret.

Trompette 8 : nieuw.

Windladen & traktuur

- pneumatisch systeem; nieuw.

Klaviatuur

- vrijstaande speeltafel.

- pneumatische registertuimelaars.

ORGELKAST

- gedeeld stijlloos meubel; aan beide zijden is een vals prospect opgeschilderd.

- een aanzienlijk deel van de panelen echter is afkomstig van een oudere orgelkast.

ARCHIVALIA

De werklijst van de firma J.Stevens te Duffel vermeldt dit orgel voor het jaar 1924. (Gegevens ons ter hand gesteld door Dhr. G.Potvlieghe.)

BIBLIOGRAFIE

Goetschalckx P.J., pastoor van Donk : "Kerkelijke geschiedenis van Eekeren, bevattend de geschiedenis der parochiën van Eekeren, Hoevenen, Kapellen, Brasschaat, Ertbrant, Brasschaat ter Heide, Hoogboom, Donk, S^{te}Mariaburg en Rustoord."; Drukk. St-Antonius, Eekeren-Donk, s.d.

(= ca. 1913)

p.460 (over St-Mariaburg):

"Eindelijk het laatste werk van pastoor Janssens was het plaatsen van een orgel. Dit werd geplaatst in 1908 en speelde de eerste maal op den 15 juli van dat jaar.

Het stond tot dan toe in de kerk van den H.Norbertus te Zurenborg-Antwerpen en werd oorspronkelijk gemaakt voor de kerk van Wijnegem, waar het eerst diende."

HUIDIGE TOESTAND

- instrument : normaal, behalve het oude materiaal dat gerevaloriseerd zou moeten worden.
  - meubel : id.
  - onderhoud : beperkt.
-

datum prospektie : juni 1978

Centrum ANTWERPEN

stad ANTWERPEN

Parochiekerk SINT-PAULUS

=====

A. Auteur oorspronkelijk instrument : Nicolaas van Hagen / Antwerpen
("Niclaes van Haeghen")

Van Hagen's gezellen Pieter Maes en François van Isacker werkten mee aan de bouw van dit instrument.

Bouwjaar : 1654-1658

Ontwerp oorspronkelijke orgelkast : E. Quellin II

Houtsnijwerk : P. Verbrugghen de Oude.

B. Het orgel in zijn huidige gedaante is te beschouwen als een werkstuk van J.B.Forceville, 1730-32, waarbij evenwel een aanzienlijk deel van het Van Hagen-orgel in het nieuwe concept - zij het in aangepaste vorm - geïntegreerd werd.

Volgens Gregoir zou Forceville gestorven zijn rond 1730-32, zodat zijn leerling P. Van Peteghem (senior) het werk zou voltooid hebben; ondertussen is echter archivalisch bewezen dat Forceville overleed in 1739.

In 1730-32 geschieden tevens verbredings- en uitbreidingswerken aan het meubel van de Hoofdwerk-kast. De auteurs van deze schrijnwerkerij en beeldhouwwerk zijn niet bekend.

C. Bekende gegevens uit de verdere evolutie :

- tijdens de Franse revolutie werden de paters Predikheren uit hun kerk en klooster verdreven; ter oorzake van deze gebeurtenissen zijn veel archieven verloren gegaan. In het begin der 19de eeuw werd het gebouw in gebruik genomen als parochiekerk.
  - 1824 : grote herstelling en vernieuwing door J.J.Delhaye / Antwerpen.
  - 1839-42 : onderhoud door J.J.Delhaye.
  - 1843 : ingrijpende herstellingen en installatie van nieuwe speeltafel (met bijbehorende trakturen) op een lager gelegen doksaal, door Fr.Loret-Vermeersch / St-Niklaas, + verder onderhoud tot 1851.
-

-
- 1851 : grote kuisbeurt door Delhaye; kleine reparaties.
  - tot 1861 : onderhoud door J.C.C.Delhaye.
  - vanaf 1862 : onderhoud door Ch.Van Hoyer / St-Niklaas.
  - 1864 : "verandering aen de pedalen" (cfr.Archief).
  - tot 1868 : onderhoud door W.H.Mondt-Groenewout / Antwerpen.
  - vanaf 1868 : onderhoud door H.Geurts-Maris / Antwerpen.
  - 1872 : herstellingen door H.Geurts.
  - 1878 : herstellingen en kuisen door H.Geurts.
  - vanaf 1881 : verder onderhoud door firma W^{we} Geurts-Maris (o.l.v. meester-gast Jans).
  - 1884 : herstellingen en vernieuwingen door Geurts.
  - 1889 : werken aan de blaasbalgen.
  - 1896 : "système pneumatique" bij het groot klavier gevoegd (wellicht een soort Barker-machine).
  - 1902 : herstelling blaasbalgen.
  - 1904 : kleine herstellingen.
  - 1911 : herstellingen door Felix Joris / Averbode + verder onderhoud gedurende 10 jaar.
  - ca.1955 werd het orgel onder handen genomen door de plaatselijke organisten H.Specht en A.Bank; tijdens deze werkzaamheden werd o.m. het tinnen front met aluminiumbronsverf beschilderd; eveneens werd nog in het begin van de jaren '60 een Kromhoorn Sup. uit het orgel te Reet weggenomen om deze in het orgel van St-Paulus te plaatsen (dit register werd op 27 nov.'71 gerestitueerd aan het kerkbestuur van Reet).
  - ca.1965 ging het onderhoud dan over in handen van de firma Aerts & Castrel / Duffel.
  - er was grote waterschade vanwege de brand in de kerk op 2-3 april 1968.
  - tot 1971 was een aantal pijpen her en der verspreid, nog andere werden in kisten bewaard, dit alles als gevolg van de activiteiten van A.Bank; in 1971 heeft orgelbouwer Aerts & Castrel het pijpwerk zoveel mogelijk terug in het orgel geplaatst.
  - 1976 : herstelwerkzaamheden door firma Pels / Herselt.
  - 1978 : laatste herstellingen door E.De Munck / Hamme.
-

INSTRUMENT

Dispositie

(in volgorde zoals men de spelen thans aantreft op de windladen;
vanaf de speeltafel konden geen korrekte gegevens meer afgeschreven
worden.)

<u>Hoofdwerk</u>	<u>Rugpositief</u>	<u>Echo/Onderwerk</u>	<u>Pedaal</u>
Principal 16	Cornet 4 r	Cornet 3 r	Principal 16
Cornet 5 r	Prestant 4	Prestant 4	Flûte 8
Montre 8	Bourdon 8	Bourdon 8	Quintaton 16
Bourdon 16	Gambe 4	Doublette 2	Prestant 4
Quintaton 8	Dolciana 8 sup.	Flûte 4	Bombarde
Bourdon 8	Flûte 4	(-) 2	Trompette
Prestant 4	Doublette 2	Nasard	Clairon
Gros Nasard	Nasard 3	(lege plaats)	
Flûte travers.4	Tierce	Euphone bas &	
Grosse Tierce	Flûte 2	Hautbois sup.	
Flûte 4	Fourniture 4 r		
Doublette 2	Trompette 8		
Nasard 3	? (strijker)		
Fourniture	Voix humaine		
Cymbale			
Bombarde			
Trompette			
Clairon			
Voix humaine			

- koppeling Rugwerk op Hoofdwerk.
- koppeling Hoofdwerk op Pedaal.

manuaalomvang : C-f'''

pedaalomvang : C/D-b° (klavier van C-d')

PijpwerkHoofdwerk

+ front :

- pijpwerk van Principal 16 (vanaf D), de tussenvelden bevatten ook enkele pijpen van Montre 8; in de tussenvelden tevens een aantal stomme pijpen.
- tinnen pijpen, tamelijk dunwandig; bij de grootste is gehamerde metaalplaat aangewend, desondanks zijn enkele grote pijpen (in de torens) opgeschroefd aan de rugzijde tegen doorzakken.
- pijpwerk blijkbaar van Forceville; redelijk veel overlengte.
- in de middentoren en in de scherpe torens staan de pijpen op houten blokken waarin een regelschuif is aangebracht voor de windtoevoer.
- thans met aluminiumverf beschilderd; er is slecht herstel-soldeerwerk verricht; verzakkingen aan de voeten en andere beschadigingen; zeer onregelmatig en diep ingetrokken stemsleuven.

+ binnenpijpwerk :

Principal 16 : Forceville; C en Cis zijn in eik en staan achter het front-tussenveld; vanaf c' op de lade, tamelijk hoog tingehalte; is recent met staalwol opgeschuurd geworden; dit register bewaarde nog goed zijn gave klank.

Cornet : in origine 6 koren, thans 5 (een 1 ¹/₃-koor is verdwenen); de banken blijken van Forceville te zijn, doch het pijpwerk is grotendeels van Van Hagen (aangepast, uitgelengd etc.); zeer wijde mensuren (vallen buiten de normale mensuurverhoudingen die Forceville anders toepaste), lage opsmeden, wijde voetopeningen, brede kernspleet, aangescherpte bovenlabia; dikwandig lood (zeer gering tingehalte), weinig bijgeschaafd, gehamerd; uitnemend draagkrachtige toon; hier en daar zijn roodkoperen stemringen aangebracht (modern).

- 8'koor : Van Hagen; in origine vermoedelijk dichtgesoldeerd en door Forceville van verschuifbare hoeden voorzien.
- 8', 4', kwint en 2' : zijn nog ongeveer geplaatst zoals in de originele opstelling (cfr. inscripties).
- het tertskoor zou in 1654 wijder kunnen geweest zijn, vermits blijkt dat het pijpwerk ongeveer 1 toon is opgeschoven en verlengd door Forceville.

- het originele $1\frac{1}{3}$ -koor (niet meer aanwezig) was zelfs nog wijder dan de huidige Forceville-terts (cfr. roosterboringen).
- 8',4',2', terts & kwint : wijde open fluiten; in 1654 hadden 2' en terts ongeveer dezelfde mensuur.

Montre 8 : de grootste (een 6-tal) zijn in eik, op lengte afgezaagd (niet steeds van een stemlap voorzien), de voorlagen zijn thans aangeschroefd;
 vervolgens pijpwerk van Forceville in het front (weerszijden, een 3-tal van het klein oktaaf);
 de overige staan op de lade, pijpwerk van Van Hagen; bij de grootste zijn er ingeritste en ingecirkelde labia (een aantal hiervan kan in origine in het front gestaan hebben), deels van baarden voorzien, Forceville heeft de baarden verder doorgevoerd; recent zijn nog baardjes bijgevoegd (zeer slecht soldeerwerk); ingescheurde stem-randen (bepaalde pijpen zelfs beplakt met papier aan de randen); een gedeelte is afgeschuurd.

Bourdon 16 : 2 basoktaven in eik (Forceville), afgevoerd van de lade; 8-kantige voeten; de opsneden zijn overal verlaagd door een metalen labium bovenop het oude (recent werk); hier en daar met lijm ingestreken; de lijmnaden lossen.
 de rest op de lade; de metalen pijpen zijn van Van Hagen, de hoeden zijn echter van Forceville, zwaar hoog loodhoudend metaal, gehamerd, weinig of niet geschaafd; nog een aantal inscripties uit 1654 in een cirkeltje; half rond ingecirkelde labia, bovenlabia met evenwijdige inritsing eindigend op een driehoek-vorm; originele baarden; zeer wijde mensuur; de kleinste zijn aanvullingen van Delhaye (mooi afgewerkt); beschadigingen, gebuild, afgescheurde baarden etc.; het is mogelijk dat het oude pijpwerk niet meer homogeen is, doch een vermenging van pijpwerk uit 1654.

Quintaton 8 : vermoedelijk van Loret; volledig in metaal, op de lade; in een soort antimoon-lood (brokkelig van structuur), gewalst fijn geschaafd metaal, tamelijk hard, blauwige kleur; met metaalvernis behandeld; zeer geschonden pijpwerk, voeten zeer beschadigd, veel ingescheurde onderlabia; gewone zijbaarden; hoeden in lood (slap, donkerder metaal);

ongeveer vanaf c'' is het pijpwerk uitgenomen, het ligt verspreid in de orgelkast; in de hoeden vindt men afsluitpapiertjes gemaakt uit oude dokumenten.

- Bourdon 8 : groot oktaaf in hout, Forceville; hier en daar zijn loden lappen aangebracht om de wind te richten; ongeveer vanaf c° pijpwerk van Van Hagen met hoeden door Forceville; op de c°-pijp (die nog Van Hagen's inscriptie " c# " draagt) treft men eveneens de inscriptie "1730" aan; enkele pijpen zouden afkomstig kunnen zijn van oude prestanten en/of fluiten waarbij Forceville hoeden en baarden toevoegde; op enkele plaatsen kloppen de oude inscripties nog wel; zeer wijde mensuur; de kleinste pijpen zijn aanvullingen door Delhaye; zeer beschadigd (afgescheurde baarden, voeten gebuild etc.).
- Prestant 4 : grotendeels Forceville behalve de grootste; staat volledig op de lade; een paar pijpen ontbreken; gehamerd lood; ongeveer twee oktaven met ogivale bovenlabia; aangescherpt bovenlabium; het pijpwerk is enige tijd geleden met staalwol geschuurd; bas recent van baarden voorzien; ingedrukte voeten en andere beschadigingen; de kleinste zijn aanvullingen.
- Gros Nasard : 6 voet; enkele grote pijpen zijn van de lade afgevoerd; ruim 1 oktaaf gedekt, en vanaf ong. d° tot boven toe conisch open; pijpwerk van Van Hagen; gehamerd metaal, soms wel en soms niet bijgeschaafd; hoeden en baarden vermoedelijk van Forceville; verhouding conische corpora : $\emptyset$ boven = 1/2 v. $\emptyset$ onder; de kleinste pijpen zijn nieuw van Forceville; recente beschadigingen : stem-sleuven, vernauwde voetopeningen (i.v.m. toonverhoging), gescheurde stem-randen, hier en daar slecht soldeerwerk etc.
- Flûte travers 4 : is een soort dulciana-achtige strijker; in de bas met een redelijk tingehalte, dikwandig en met korte baarden; vanaf d° zeer smal gelabieerd, met lange baarden; de kleinste hebben een hoger loodgehalte; het pijpwerk is zeer vervuild (stof en kalk), gebuild e.d.m.
- Grosse Tierce : grotendeels te beschouwen als pijpwerk van Van Hagen; hoog loodgehalte, metaal gehamerd en niet of slechts sporadisch geschaafd; gebouwd als wijde open fluit; gecorrigeerd door

Forceville en misschien ook nog door Delhaye.

Flûte 4 : grotendeels bestaand uit pijpwerk van Van Hagen, in origine vermoedelijk dichtgesoldeerd; met hoeden en roeren aangepast door Forceville; ingecirkelde ogivale bovenlabia tot ver in de kleinste pijpen; zeer wijde mensuur; groot oktaaf gedekt, vanaf c° roergedekt, tamelijk lange roeren, $\emptyset$ roer = ong. 1/3 v. $\emptyset$ corpus, enkele roeren werden misschien ingekort.

Doublette 2 : Forceville; hoog loodgehalte; tamelijk enge mensuur (t.o.v. de andere prestanten); kleine baardjes bij enkele van de grootste; de kleinste zijn aanvullingen van Delhaye, iets smaller gelabieerd; beschadigde stem-randen (doch geen stem-sleuven of -insnijdingen), veel pijpen zijn doorgeplooid aan de mond door hardhandig stemmen.

Nasard 3 : pijpwerk van Van Hagen, in origine vermoedelijk dichtgesoldeerd, van hoeden en roeren voorzien door Forceville; gehamerd metaal, weinig of niet geschaafd; nog originele baarden van Van Hagen; correspondeert qua mensuur met Fluit 4; naar de oude inscripties te oordelen zijn er aanzienlijke opschuivingen (niet systematisch) geschied; in de hoeden zitten stukken van dokumenten gedateerd 1724; van c° tot ong. d'' roergedekt, de kleinste zijn conische open pijpjes van Delhaye, thans met lichte stem-insnijdingen.

Fourniture + Cymbale : in origine 5 + 4 koren, thans is van elk register 1 koor verdwenen; integraal Forceville-pijpwerk, mensurering zoals Doublette; een 12-tal pijpen zijn verdwenen, een 16-tal zwaar beschadigd; zeer dunwandige lood-tin legering; de voetopeningen in de bas zijn mogelijk nog ongewijzigd gebleven; van veel kleine pijpen zijn de voeten iets ingekort zodat een uitzonderlijk grote voetopening is ontstaan; veel pijpen zijn afgebroken, aan de monden dichtgedrukt of ingedrukt door slecht stemmen.

Bombarde 16 : naar konstruktiekenmerken te oordelen waarschijnlijk integraal van Delhaye; volledig in metaal (hoog tingehalte), tamelijk dunwandig; de grootste met blikken onderstukken waarin de bekers rusten, de blikken stukken zijn niet aangesoldeerd aan de tinnen gedeelten; in het groot oktaaf hebben de onderstukken bovenaan een loden ring ter versteviging; in het groot oktaaf rusten de koppen op de stevel met een overkraging; in de diskant volledig tinnen

bekers (geen onderstukken); nootvormige koppen, licht afgeschuind vooraan; vooraan opgeronde lepels (Franse vorm); nog grotendeels oorspronkelijke tongen, het trillend deel van de tong is dikker dan het vastzittend stuk; ijzeren stemkrukken; diverse beschadigingen (doorbuigen enz.).

Trompet 8 : Delhaye; in het groot oktaaf met blikken onderstukken, verder hoog tingehalte tot en met de kleinste; stevels in hoger loodgehalte; voor het overige identieke konstruktie als Bombarde; de tongen blijken dunner te zijn dan bij de Bombarde, maar zijn toch vrijwel volledig origineel.

Clairon 4 : Delhaye; bekers in iets hoger loodgehalte, in het groot oktaaf met onderstukken in vertind blik (aangesoldeerd), roestvorming op het blik; dubbele bekerlengte in het kleinste oktaaf; sommige stevels kunnen nog van Forceville zijn; koppen ongeveer zoals bij Bombarde en Trompet; originele tongen, bij de grootste zijn de tongen iets dikker; het pijpwerk is zeer vervuild en beschadigd.

Voix humaine 8 : het pijpwerk lijkt naar konstruktie van Forceville te zijn; in de bas korte maar wijde cilindrische bekers, van dekseltjes voorzien, in de diskant enge schalmei-bekers (natuurlijke lengte); min of meer noot-vormige koppen met schuine kant vooraan, niet allen identiek afgewerkt; het aandrukkende deel van de stemkruk bestaat uit een plaatje (in lood-tin legering) dat aangesoldeerd is aan de stemkruk-draad; licht conische lepels († Duitse vorm) met schuin aangesoldeerd plaatje; de tongen hebben misschien niet meer hun originele dikte; cilindrische stevels met aangesoldeerd conisch voetje; in de bas lopen de stemkrukken dóór de bekers.

Op alle tongwerken is metaalvernis aangebracht.

Rugpositief

+ front :

- bevat o.m. de twee laagste oktaven van Prestant 4; het is niet uitgesloten dat ten tijde van Forceville een groter gedeelte van het front aangesloten geweest is, misschien met Montre 8 (gezien de huidige discrepantie tussen het breed opgezette 16'-Hoofdwerk en het 4'-Rugwerk).

- pijpwerk van Forceville; dunwandig; in de velden met spitslabia, in de torens met opgeworpen labia.
  - de huidige sprekende pijpen zijn van kleine baardjes voorzien (Delhaye ?).
  - diepe stem-insnijdingen, opengescheurd en andere beschadigingen.
- + binnenpijpwerk :
- alle pijpwerk blijkt met metaalverniss behandeld geweest te zijn.
- Cornet : op een verhoogde gedeelde bank (Forceville), opgesteld achter de tussenvelden van het front; 4 koren, ab cis', origineel; Forceville-pijpwerk; hoog loodgehalte, tamelijk dunwandig, metaal met dwarse schaafstreken; steile kernen, licht gewelfde kernfase, kleine kernprikjes; soms iets ingedrukt aan de kernen; het pijpwerk is zeer open gestemd, licht gescheurde bovenranden.
- Prestant 4 : 2 oktaven in het front, een 30-tal (diskant) op de lade; hoog loodgehalte; iets dikwandiger dan de Cornet.
- Bourdon 8 : groot oktaaf in eik (Forceville), korte voeten, mooi afgewerkte stoppen, bij de grootste niet-originele loden lappen aan de mond; vanaf c° op de lade, Forceville-pijpwerk, tamelijk zwaar en dikwandig gehamerd metaal met fijne dwarse schaafstreken; originele hoeden; tamelijk dikke voeten; gesoldeerd d.m.v. krijtlijm; hier en daar baarden licht afgescheurd; op enkele intonatiegebreken na, is dit register weinig beschadigd.
- Gamba 4 : enkel 34 baspijpen, de diskant is verdwenen, de roosterboringen wijzen op een strijker (Loret ?); hoger tingehalte, tamelijk zwaar, niet geschaafd; zeer enge mensuur, steile kernen, met baarden; qua faktuur sluit dit pijpwerk nogal aan bij het Forceville-pijpwerk; thans zeer moeizame aanspraak; slecht soldeerwerk aan de baarden (dreigen af te breken).
- Dolciana 8 sup.: 29 pijpen, Loret ?; qua faktuur aansluitend op Gamba 4, behalve de mond-inritsing die ontbreken; fijne nauwelijks zichtbare schaafstreken; zeer enge mensuur, smal gelabieerd, vrij hoge opsmeden, strijkend geluid; baarden recent slecht aangesoldeerd; hier en daar gescheurd.
- Flûte 4 : Forceville; hoog loodgehalte met een weinig tin, tamelijk dik, geschaafd metaal; 11 gedekten met hoeden en verder roergedekten,

- lengte roer = $1/2$ v. corpuslengte; de roeren van de kleinste pijpen werden ingekort; tamelijk dikke kernen, geen welving in de kernfase-rand, weinig kernprikken; goede afwerking; weinig beschadigingen.
- Doublette : Forceville; volledig op de lade; gelijkaardige metaallegering als Fluit 4; kernfase-rand lichtjes gewelfd; in de bas een aantal met baardjes; stem-insnijdingen in de grootste, enkele zijn te zeer naar buiten gestemd, beschadigingen door hardhandig stemmen.
- Nasard 3 : Forceville, konstruktie cfr. Fluit en Doublette; roergedekt, de 12 kleinste zijn conisch open (vermoedelijk Delhaye); mensuur en roerlengte analoog met Fluit 4; de conische met hetzelfde mensuurverloop (aan de kern gemeten); hier en daar is slecht soldeerwerk verricht; stem-randen beschadigd.
- Tierce : Forceville; wijde open fluit (zoals bij een Cornet); in de bas nauwe en in de diskant wijde voetopeningen (hier blijken evenwel wijzigingen doorgevoerd te zijn); ingesneden en opengescheurde stem-randen (wegens wijzigen temperatuur?); geen inkortingen.
- Fluit 2 : "Quarte de Nasard" van Delhaye, sluit goed aan bij het Forceville-pijpwerk; iets hoger tingehalte; de 37 grootste zijn roergedekten, de 17 kleinste zijn wijde open fluit (zoals bij een Cornet); $\emptyset$ roer = $1/3$ v. $\emptyset$ corpus, lengte roer = $1/2$ v. corpuslengte; enge voetopeningen (gewijzigd?); opsnode iets minder dan $1/3$ van labiumbreedte.
- Fourniture : 4 koren; grotendeels pijpwerk van Forceville en Delhaye, het onderscheid tussen de twee is niet zomaar op het eerste zicht duidelijk, dat van Delhaye is iets bleker van kleur (hoger tingehalte?); huidige samenstelling = Forceville & Delhaye; de grote pijpen staan zeer dicht bij elkaar; opengescheurde stem-randen, brutaal stemwerk (teveel open gestemd) alsook gelijkgesneden randen.
- Trompet 8 : Delhaye; enge mensuur; de grootste bekens hebben onderstukken in vertind blik, de boventrechters zijn in een tamelijk hoog tinpercentage; fijn geschaafd metaaloppervlak (ook aan de binnenzijde); de 12 grootste hebben een verstevigingsring aan het onderstuk van de beker, de 17 kleinste niet; de bekens zijn wellicht niet ingekort doch stem-insnijdingen werden slecht dichtgesoldeerd; koppen en lepels zoals bij Trompet op H.W.; de tongen zijn nagenoeg origineel

gebleven; stevels uit dezelfde legering als de bekers; de stemkrukken zijn verroest.

open plaats : in origine Kromhoorn B + D; tot ca. 1955 heeft hier een Basson-Hautbois van Geurts gestaan; tijdelijk werd er dan een strijker in de plaats opgesteld (cfr. boringen), ook dit pijpwerk staat er heden niet meer.

Voix humaine 8 : in hoofdzaak materiaal van Forceville; gebouwd als gewone dulciaan-regaal (niet zoals die op het H.W.); de pijpen passen niet steeds in het rooster (mogelijk latere verwisselingen); tinnen bekers die tamelijk ruw van oppervlak geworden zijn; van de 8 kleinste werd de cilindrische bovenrand geheel afgesneden; tinnen dekseltjes (zeer gehavend, afgebroken, slecht gesoldeerd etc.) die zeer geoxideerd zijn (misschien zelfs kalkafzetting); van de 11 kleinste zijn de dekseltjes volledig weg en werden de bekers misschien ingekort;

nootvormige koppen, vooraan afgeschuind, tamelijk ruw van afwerking, met een afsluitring voor de stavel; bij de kleinste zijn de koppen van Delhaye en werden nog andere wijzigingen aangebracht (b.v. sporadisch expressions, gaten in de corpora etc.); eerder smalle lepels, met schuin aangesoldeerd plaatje (Duitse vorm), de tongen zijn waarschijnlijk niet meer origineel (1824?); ijzeren stemkrukken, van een lood-tin plaatje voorzien (als aandrukpunt); stevels in hoog loodgehalte, met afzonderlijk aangesoldeerde voetjes.

Onderwerk / Echo

Cornet : 3 koren; Forceville-pijpwerk; staat op de lade.

Prestant 4 : Forceville-pijpwerk; gans het groot oktaaf ontbreekt, rest vanaf c° op de lade; sommige pijpen zijn zeer gehavend (o.m. platgedrukt) en slecht gestemd (met de hand); veel pijpen zijn kernsteekloos geïntoneerd.

Bourdon 8 : - groot oktaaf in eik, van de lade afgevoerd; opgelijmde voorslagen; zeer korte voeten die wellicht later bijgewerkt werden; het pijpwerk gaat wel grotendeels terug op Forceville.

- het metalen pijpwerk bevat elementen van Forceville alsook

oudere (Van Hagen ?), vooral in de diskant; korte voeten; dunne kernen.

Doublette 2 : Forceville; op de lade; lage opsmeden; korte voeten.

Fluit 4 : blijkbaar Forceville; groot oktaaf gedekt, vervolgens 43 roergedekten waarvan de kleinste mogelijk latere aanvullingen zijn; roeren = $2/3$ v. corpuslengte, $\emptyset = 2/3$ v. corpus $\emptyset$.

Flageolet 2 : bestaat grotendeels uit Delhaye-pijpwerk, hoger tingehalte; recent op deze sleep geplaatst (in 1952 stond hier nog een Voix Céleste); bas gedekt, verder roergedekt (kortere en smallere roertjes dan bij het overige pijpwerk), de 17 kleinste zijn wijde open fluiten; in het algemeen wijder van mensuur; sporadisch zeer sterk beschadigd.

Nasard 3 : bestaat uit Forceville-pijpwerk (cfr. Fluit 4, doch iets engere mensuur); het groot oktaaf is weg, vervolgens roergedekten en de 6 kleinste zijn conische open fluiten (blijken eveneens van Forceville te zijn).

Furniture 3 r : enkel nog een pijprooster, het pijpwerk is verdwenen.

tongwerk B + D : samengesteld uit niet-homogeen en zeer divers pijpwerk, in een nieuw rooster geplaatst; in de bas een soort Clairon (Loret ?), later dienstdoend als Euphone; in de diskant een moderne Hautbois (de voormalige Hautbois van Geurts van het Rugwerk ?), koppen met overkraging, lepels die bijna recht aflopen; de stevels horen niet steeds bij de respektievelijke bekers.

Pedaal

Principal 16 : vermoedelijk integraal Forceville-pijpwerk; deels in het front (torens); de overige (eveneens metalen) op de lade, tamelijk hoog loodgehalte.

Flûte 8 : volledig in eik; Forceville.

Quintaton 16 : is Bourdon 16 van Forceville (de benaming Quintaton is vermoedelijk van Loret); de 4 + 4 grootste zijn eiken gedekten, de overige zijn in metaal.

Prestant 4 : Forceville; volledig in metaal, op de lade.

Bombarde : de 6 grootste hebben eiken bekers met geelkoperen halzen, wellicht nog origineel Forceville; de overige ondergingen vermoedelijk aanpassingen door Delhaye; bekers in tamelijk hoog tingehalte.

Trompet : vermoedelijk Delhaye; tamelijk smal van mensuur; de grootste bekers zijn uitneembaar.

Clairon : vermoedelijk Delhaye; tinnen bekers; noot-vormige koppen met afgeschuinde rand.

Windladen

- vermoedelijk zijn alle laden nog van Forceville + latere korrekties door Delhaye, Loret etc.
- er zijn nergens inscripties aan te treffen.

Hoofdwerk

- gedeelde lade; de laden zijn veel breder dan wat het oorspronkelijke Van Hagen-meubel toeliet.
- volledig met dubbele cancellen (de registers staan geschrinkt over resp. pare en onpare cancellen).
- laden onderaan met dik rood papier beplakt (recent).
- de ventielkasten zijn beplakt met papier uit oude zangboeken; achteraan ingelijmde kleppen; de veren zijn grotendeels vernieuwd; de lederpulpeten zijn vervangen door schalmdraden doorheen plastiek-rondjes; de voorlagen zijn gewijzigd (Loret ? Geurts ?) d.w.z. gedeeltelijk ophogend gemaakt.
- de lade zelf is zeer goed geconserveerd, doch er is overloop en lekkage (ten gevolge van diverse schade, water enz.); de tafel vertoont op het eerste zicht weinig barsten.

Rugwerk

- lade uit één stuk; door Delhaye aangepast aan een nieuwe dispositie; mogelijk stond er wel een Montre 8 op (Forceville), door Delhaye tot 4-voet gereduceerd; verdere aanpassingen door Loret.
- achteraan ingelijmde kleppen; enkele geleidstiften zijn vervangen door nagels; recente loden pulpeten met viltringen eronder; de voorlagen zijn ook hier later bovenopgelegd (Loret ?), in origine in een sponning.

Echo / Onderwerk

- lade aangepast aan latere stijlbehoeften (Loret, Geurts).
- aan de zijkant zijn nog aanwijzingen dat daar een Rossignol zou gestaan hebben.

- de lade ligt thans achteraan in de voet van de kast, onder het H.W., het is niet zeker dat dit de plaats is die Forceville er in origine aan gegeven had; de lade is niet gemakkelijk meer te benaderen via het kader- en paneelwerk in het meubel.

Pedaal

- eveneens Forceville; aan deze laden zijn uiteindelijk nog het minst wijzigingen geschied.

Traktuur

+ toetstraktuur :

- de oude elementen zijn in eik; grenen abstrakten.
- uitlengingen naar de nieuwe speeltafel door Loret, de traktuur is hierdoor zeer omslachtig en taai om bespelen geworden.
- H.W.: nog veel materiaal van Forceville, zeker de wellenborden.
R.W.: id, o.m. liggend wellenbord.
Ped. & Echo : id.

+ registertraktuur :

- in het oudste gedeelte van de H.W.-kast zijn er sporen in de panelen naast de oorspronkelijke klavieropening, die laten uitschijnen dat er in 1654 een totaal ander registertraktuursysteem was aangelegd (vermoedelijk springladen) : er is telkens een langwerpige gat met een rond gat ernaast waarin een wervel heeft gedraaid; de registertrekkers zouden dus ijzeren stangen geweest zijn die na het uittrekken moesten vastgezet worden met een wervel; deze registertrekkers kwamen voor op 5 horizontale rijen, en het aantal korrespondeert met wat bekend is uit de "Beschryvinghe" uit 1658 (zie § Bibliografie sub 8); het betreft aldus één van de weinige tot hiertoe bekende orgels in Vlaanderen waarbij nog sporen van springladen-registratuur nawijsbaar zijn; deze sporen zitten thans verdoken onder een door Forceville opgelijmd paneel.
- in de stijlen naast de oude klavieropening worden de registergaten aangetroffen van de Forceville-registratuur, in verticale rijen; van de trekkers is niets overgebleven.

- huidige situatie :
  - H.W.: door Delhaye, en vooral door Loret aan de nieuwe speeltafel aangepast (o.m. terugslag-veren en verlengingen).
  - R.W.: vrijwel ongewijzigde Forceville-traktuur.
  - Echo : misschien grondiger aangepast (i.v.m. verplaatsing).
  - Ped.: praktisch ongewijzigd Forceville, met uitzondering van de verlenging naar de nieuwe speeltafel.

Klaviatuur

- + oorspronkelijke klaviatuur :
  - bevond zich aan de prospektzijde van de Hoofdwerkkast.
  - de oude klavieropening wijst erop dat er in origine een klavier geplaatst was met verkort oktaaf (ca.45 toetsen).
  - door Forceville werd naderhand een breder klavier geïnstalleerd, met tessituur C-f''.
  - de oude klavieropening is thans door panelen afgesloten.
- + huidige speeltafel :
  - vrijstaande console, op het onderste doksaal geïnstalleerd door Loret, afsluitbaar met een rolluik.
  - manuaaltoetsen met ivoorbeleg + veel vernieuwingen.
  - het pedaal is vermoedelijk recenter (Geurts?).
  - zeer onoverzichtelijke opstelling der registers, veel trekkers hebben geen bijhorend opschrift meer, bij andere beantwoordt de benaming niet meer aan de huidige werkelijkheid; een 4-tal trekkers ontbreken; koperen registerknopjes.

Windvoorziening

- de windkanalen lijken nog grotendeels van Forceville te zijn.
- op het H.W. tussen de laden bevindt zich een tremulant; in slechte toestand en wellicht verbouwd.
- balgen :
  - in origine vermoedelijk aan elkaar gekoppelde spaanbalgen, door een wiel bediend (de ronde gaten die nog aanwezig zijn in de muur achter de kast zouden daarop kunnen wijzen).
  - thans een magazijnbalg gelegen op het niveau van het onderste

- doksaal; een en ander gaat nog terug op Loret.
 - er is een aantal compresseurbalgen toegevoegd.

ORGELKAST

- monumentale en zeer rijkelijk van beeldhouwwerk voorziene kast; bladgoudbelegging op bepaalde ornamenten; op de middenconsole (voet H.W.) het volgende opschrift :
 " Soli Deo . Matrique Dei
 et B. P. Dominico
 Honor et Gloria
 Anno 1654 Exstructum
 Anno 1824 Reparatum "
  - het centrale gedeelte van de Hoofdwerkkast en de Rugwerkkast stammen uit 1654.
  - in 1730 werd de H.W.-kast uitgebreid met twee pedaaltorens en resp. verbindingsvelden met het oude centrale deel; ook in de onderbouw werd een verbreding doorgevoerd; de onderbouw van het orgel die verbinding maakt met het onderste doksaal (opgericht in 1824) vindt moeilijk aansluiting op het barokke oude gedeelte (kast + bovendoksaal) zodat kast en doksaal nogal flink naar voor overhellen.
 konstruktief gezien zijn er heel wat verzakkingen vast te stellen; de stabiliteit is niet meer in orde, wat zich ook laat gevoelen in de traktuur-aanleg; ondanks 'de verzakkingen, ten gevolge van stabiliteitsproblemen, verkeert de kast in vrij gave toestand.
  - in 1730 zijn ook nogal wat aanpassingen gebeurd aan het blinderingswerk van de oudste gedeelten, ten gevolge van het plaatsen van een nieuw front; het toegevoegde snijwerk is iets minder verfijnd.
  - het pedaal is - merkwaardigerwijs in onze streken - in twee torens ondergebracht, waardoor een bepaalde analogie is ontstaan met de zgn. "Hamburgse" opstellingen.
  - paneelwerk, deuren etc. (ook in de rugwand) zijn licht beschadigd.
  - in het dak zijn nogal wat 19de eeuwse wijzigingen te konstateren (volgt niet meer de trap-vorm van vroeger; thans schuinlopende overkappingen); id. voor de R.W.-kast.
-

- vóór een aantal jaren werd er asfaltpapier gelegd over de pedaaltorens, het H.W., de balgen en traktuur.
-

HUIDIGE TOESTAND

- instrument : enkel het R.W. is nog in gebruik; H.W. en Echo zijn onbespeelbaar, Ped. zo goed als onbespeelbaar, dit alles mede als gevolg van de waterschade bij de brand in 1968; een fundamentele restauratie dringt zich op.
  - meubel : lichte beschadigingen en verzakkingen; een revisie van de stabiliteit van het doksaal en het orgelmeubel wordt noodzakelijk.
  - onderhoud : beperkt tot het speelbaar houden van het R.W.
-

data prospectie : april 1975 & september 1979.

in bijlage - Archivalia
- Bibliografie.

ARCHIVALIA - Antwerpen, St-Pauluskerk.

Nota : Het grootste gedeelte van de archieven is verloren gegaan als gevolg van de uitdrijving der paters Dominikanen uit hun kerk en klooster, ten tijde van het Frans schrikbewind.

Anderzijds moet er ook rekening mee gehouden worden dat kloosterarchieven op een andere manier bijgehouden werden dan archieven van parochiekerken.

In het begin van de 19de eeuw werd de St-Pauluskerk in gebruik genomen als parochiekerk, en pas vanaf dat oogenblik zijn er archieven bewaard die opgesteld waren volgens de voorschriften op de kerkfabrieken.

1) Volgende gegevens werden genoteerd uit het archief dat nog ter plaatse bewaard wordt in de archiefkamer van de St-Pauluskerk :

a. Resolutieboek Kerkfabriek, deel 1 (1861-1895), niet gefolieerd.

Zitting op zondag 24 9^{pre} 1861 ten 10 1/2 ure

.....

Den Heer C. Delehaye orgelmaker onlangs overleden zynde & moetende zyne plaets in onzer kerk door eenen anderen vervangen worden, zoo vind het bureel noodig het gedacht van den Heer F. Aerts, organist & orkestmeester onzer kerk daerover te hooren, nadat dezen eenen breeden uytleg heeft gegeven over de kunde der verschillige personen die zich tot deze bediening aanbieden, erkent hy den Heer Carolus Van Hoey te St Nicolaus als het meeste bekwaem tot onderhouding onzer orgel; dezen voorkeur word waer gemaekt door een getuygtschrift geteekend door het kerkbestuer en den Zangmeester van St Andreas, in voordeele van gemelden kunstenaer. Den Eerw. Heer Pastor stelt voor voordere inlichtingen te nemen & dezen keus onbepaald uyttestellen.

Zitting op Zondag 8 X^{ber} 1861 ten 10 1/2 ure

.....

Den Eerw. Heer Pastor zegt de volgende Heeren aengaende eenen orgelmaker gesproken te hebben : Den Eerw. Heer Beeckmans plebaen, de Eerw. Heeren Pastors van St Georgius & van St Antonius kerk; alle dezen zouden den voorkeur geven aan eenen bewoonder onzer stad voor het bezorgen der Orgel. Den Eerw. Heer Pastor is ook van 't zelve gedacht.

Zitting op Zondag 18 Mey 1862 ten 10 ure

Den Heer Aerts Orkestmeester het bureel verwittigt hebbende dat er reparatiën aen de orgel noodig te doen syn, zoo gaet men over tot den keus van eenen orgelmaker. Den Heer Carolus Van Hoey te te St-Nicolaes, door verscheydene aenbevolen zynde, onder andere door het kerkbestuer & door den organist van St-Andreaskerk & door d'Heer F.Aerts, orkestmeester, word tot de bediening van Orgelmaker onzer kerk benoemd.

Zitting op Zondag 15 Juny ten 10 ure

.....
Den Heer Carolus Van Hoey, orgelmaker, laet par brief weten dat de verplaetsing, verbetering en reparatie der blaesbalken zal belopen ter som van 625 francs, het bureel beslist van enkelyk de noodige reparatie te doen & de verandering uyttestellen.

Zitting op Zondag 3 July (=1864) ten 10^{1/2} ure

.....
Er word besloten

1° Eene verandering aen de pedalen der orgel, de kosten hiervan begroot zynde op ongeveer 200 francs.

2° .....

Zitting op 8 October 1868

Het Bureel besluit eene Commissie te benoemen om een advies te hooren voor het geen er te doen staet tot het verbeteren der orgel, & de volgende Heeren worden hiertoe gekozen :
Ridder Léo de Burbure, Callaerts Organist van O.L.V.kerk, L.Kiven Orkestmeester & Félix Janssens Organist onzer kerk

De Heer Mondt kerkorgelmaker overleden zynde zoo bied zich de Heer H.Geurts aen, om de werken aen de orgel in onze kerk, in vervanging van den aflyvigen te mogen doen; hetzelfde word hem provisoirlyk toegestaan.

Zitting van 16 Juli 1872

....., beslist het bureel :

1° den heer Geurts, kerkorgelmaker, te gelasten met het herstellen der orgel van de kerk;

2° .....

Zitting van 7 September 1878

Het bureel gelast den heer Geurts, met het kuischen der orgel, mits fr 16.- per spel : 't zy voor 46 spelen fr.736,-, gebracht met toestemming van Geurts op fr 688.-. In deze som is niet begrepen het dagloon (fr.3.- per dag) van den orgelblazer die ten koste der kerk zal gebezigd worden dan als zyne tegenwoordigheid voor het blazen zal vereischt worden.

Zitting van 23 Juli 1881

De orgelmaker Geurts, overleden zynde, stelt het Bureel voorloopiglyk den genaamden Jans aan voor de herstelling van het orgel der kerk, en dit mits de voorwaarden aangegaan door de kerk met den vorigen orgelmaker, Oom van voormelden Jans, welke laatste sedert jaren in dit huis werkzaam was en de zaken nu voortzet onder de firma W^e Geurts & ^{Co}, ten voordeele der 6 minderjarige kinderen.

Zitting van 28 Juni 1884

Het bureel beslist aan het orgel verschillende herstellingen te doen uitvoeren, aangewezen in den brief van den orgelmaker Geurts, van 7 Januari 1884, herstellingen waarvan de uitgaven beraamd worden op fr.2230,-, te weten :

1 ^o nieuwe winkelhaken aan de mécanique	fr 480,-
2 ^o vernieuwing der registers Basson & Hautbois "	350,-
3 ^o id der façade-pypen in tin "	1400,-

Zitting van 9 Augusti 1884

Daar de veranderingen aan het orgel in uitvoer het op nieuw stemmen van dit speeltuig vereischen, is het de orgelmaker mogelijk, en stelt hy zulks voor, het orgel uit te nemen en te zuiveren, gewoonlyk genaamd den grooten kuisch, mits eene groote vermindering van den prys daarvoor den vorigen keer betaald, dat is fr.600.- in plaats van fr.1200.-

Het bureel, na advies van M^r De Jongh, organist, en anderen, neemt dit voorstel aan. Verders stemt het bureel toe in de herstelling der pypen van de bourdons en van de "Voix humaine", herstelling waarvan de uitgave beraamd wordt op fr.110.-

De overtinming van de pypen der kas beraamd op fr.1400.-, zal slechts fr.1000.- kosten. Op aanrading van den orgelmaker en den heer organist zal ook het houtwerk der orgel terzelve tyd gansch worden afgestoven en met zuiver water afgewasschen.

Zitting van 11 Mei 1889

De orgelmaker schat op omtrent fr.325,- de werken welke dienen uitgevoerd te worden aan de blaasbalgen van het orgel. Het bureel overwegende dat de uitvoering van de aangewezen herstellingen niet kan uitgesteld worden, machtigt de orgelmaker het werk te verrichten en beslist de uitgave te zullen inschryven op de begroting voor 1890.

Zitting van 25 Juli 1891

.....
Ten gevolge van den brief welken haar den 13 dezer toegezonden is geworden, vraagt de W^e Geurts, eene verhooging op de som van fr.100.- die haar jaarlyks toegestaan wordt voor het onderhoud der orgel van de kerk. Het Bureel beslist dat er aan die vraag niet kan voldaan worden.

Zitting van 17 September 1892

Het orgel vraagt eenige herstellingen die als buitengewone onderhoudswerken moeten aanzien worden. Naar de bemerkingen van den organist het speeltuig onderzocht hebbende, oordeelt de orgelmaker de volgende bewerking noodskelyk :

"De tongspelen zouden moeten uitgenomen en gekuischt worden, daar de oorzaak van het stomstaan der pypen niets anders is dan het stof dat tegen de binnenzyde der pypen hangt en op de tongen valt. Daarenboven zonder het uitnemen dezer spelen kunnen de grond- of zangspelen niet overstemd worden. Verders zyn er nog 2 of 3 tongen gebroken, en terzelfder tyd wordt de mekaniëk overzien. Dit alles zou de som belopen van fr.160.- De blazer gedurende de stemming is ten laste van de kerk."

Het Bureel heeft in zyne zitting van heden aan den orgelmaker verschillende aanmerkingen gemaakt over de aangewezen werken die de W^e Geurts beloofd heeft ten zorgvuldigste te doen verrichten, zoodanig dat er binnen de vyf à zes jaren geene buitengewone herstellingen meer zullen moeten gedaan worden.

-----
b. Resolutieboek Kerkfabriek, 1895-1929.

Zitting van 22 Augusti 1896

.....
Op voorstel van den orgelmaker en den organist, beslist het Bureel by het groot klavier der orgel een mekaniëk te voegen, gezegd "système pneumatique", en bestaande in kleine blaasbalgen en mekaniëk, welke de kleppen openen die den wind in de pypen

---

brengen, en alzoo het bespelen van het klavier vergemakkelyken. Uitgave fr.500.-

-----
Zitting van 4 October 1902

.....

Mr Geurts wordt gelast met eenige herstelling aan den blaasbalg van het orgel; kosten geschat op fr.30.- à 35.-.

Zitting van 24 September 1904

.....

Mr Geurts, orgelmaker, heeft aan het Bureel meegedeeld dat het noodig is eenige byzondere pypen van het orgel na te zien en te kuischen, ten einde de gewone stemmingen te vergemakkelyken.

Dit werk, te samen met eene goede algemeene stemming van het orgel, zal door hem uitgevoerd worden voor de som van ongeveer fr.40.-

-----
Zitting van 3 October 1911

Het Bureel beslist hebbende het orgel der Kerk goed in orde te doen brengen, onder anderen, - al de façade-pypen te vernieuwen, de orgelkas enz. uit te stuiven en de noodige herstellingen (ook aan den blaasbalg) te doen, - heeft voor dit werk de condities gevraagd aan M^r. J. Geurts, gewoon orgelmaker der Kerk, en aan M^r. Felix Joris, orgelmaker te Averbode.

M^r. Geurts heeft het volgende ingezonden :

"De pryzen der onkosten voor werken welke dienen aan het orgel van St Pauluskerk gedaan te worden, voor het kuischen en nazien van het orgel, bedraagt de som van fr.936;

De blazer gedurende de stemming is ten koste der kerkfabriek;

Het vertinnen der façade pypen in beste tin, zal de som kosten van fr.100.-;

De blaasbalgen van het orgel zyn in zeer slechten staat, het ware beter dat er slechts eenen in plaats der twee bestaande geplaatst wierde .....

De onkosten voor het leveren en plaatsen van den nieuwen blaasbalg bedraagt de som van fr.1200.-"

M^r. Joris heeft het volgende ingezonden :

"Al de pypen uitnemen en kuischen zoo wel van binnen als van buiten, gansch het binnenwerk van het orgel zuiver maken, alsook het buitenwerk (orgelkas). Al de pypen goed rond maken en die nu gerepareerd zyn met leder, opnieuw souderen.

Al de spelen goed harmoniseeren en accordeeren, zodat ieder spel zyn natuurlyke toon zal hebben, hetwelk nu veel te wenschen laat. Den mécanique goed nazien en het noodige herstellen voor het lawyt te beletten; het pedaal opnieuw garnieren, enz. Den blaasbalg herstellen en vernieuwen en alles in goeden staat brengen.

Al deze werken zullen gedaan worden voor de somme van fr.750.-, verders alle de onkosten voor my, behalve den blazer is ten laste van de kerk.

Na deze herstellingen zal het orgel gewaarborgt zyn voor zynen goeden gang voor 10 jaren, op voorwaarde dat ik het orgel jaarlyks mag onderhouden en stemmen.

Voor het vernieuwen van de façade pypen in bronze eene verhoging van fr.75.-"

Het Bureel beslist, het werk te doen uitvoeren door Mr Joris, volgens zyne opgegevene voorwaarden, hetzy fr.750.- voor kuischen en groote herstelling van orgel en blaasbalg; en fr.75.- voor het vernieuwen in brons der façade pypen.

Hy wordt ook gelast met de gewone stemming en onderhoud van het orgel en blaasbalg, gedurende 10 jaar; dit werk zal moeten gedaan worden, zoo dikwyls als het kerkbestuur het zal noodig oordeelen, mits eene jaarlyksche vergoeding van fr.100.- ⁽¹⁾

De orgelblazer der kerk, verklaard hebbende dat hy aan dit werk niet verlangt mede te helpen, zal het kerkbestuur hiervoor een ander persoon aanstellen, mits fr.0.25 per uur, door de kerk te betalen.

(1). De stemming van het orgel wordt gewoonlyk gedaan : voor de groote Heiligdagen, voor de octaven en byzondere plechtigheden in onze kerk gevierd, en voorts wanneer het noodig bevonden wordt.

---

c. Boek met kopieën der uitgaande brieven van de kerkfabriek (1833-1870).

Hierin vindt men verschillende brieven gericht aan Fr.Loret, voor het grootste deel over zakelijke aangelegenheden (planning werk, afbetalingen enz.). Brieven van orgelmaker Loret zelf zijn niet bewaard gebleven of overgeschreven.

Hierna geven we enkel een overzicht van de uitgaande brieven die gericht zijn aan Fr.Loret (naar St-Niklaas tot 1845, vanaf 1846 naar Mechelen).

2 febr.1842 : men verzoekt Loret naar Antwerpen te komen voor een definitieve bespreking aangaande zijn projekt tot verandering aan het orgel, na overleg met organist Aerts.

22 febr.1842 : melding van ontvangst van een brief van Loret; beslissing het werk nog uit te stellen.

- 22 juni 1842 : nieuwe vraag naar kondities en aan welke orgeldelen er zou moeten gewerkt worden; het kerkbestuur stelt voor zelf te zorgen voor het wegnemen der mekanieken en klavieren (zogezegd om ze te bewaren).
- 30 juni 1842 : men nodigt Loret uit op 6 juli.
- 24 okt.1842 : bericht dat men de vloer van het doksaal zal veranderen, teneinde Loret toe te laten zijn mekanieken onder de vloer te leggen.
- 16 febr.1843 : de keuringskomissie door de kerkfabriek aangesteld zal op 21 febr. bijeenkomen; Loret wordt verzocht aanwezig te zijn.
- 19 febr.1843 : men meldt aan Loret dat de expertise niet kan uitgesteld worden; de blaasbalg moet hij later maar afwerken.
- 10 sept.1844 : Loret wordt verzocht nog een en ander na te zien voor-aleer men de laatste afbetaling doet.
- 22 nov.1844 : men bericht Loret dat de laatste schijf der verschuldigde som beschikbaar is.
- 25 mei 1845 : de kerkfabriek vraagt prijsopgave voor het demonteren en kuisen van het hele orgel.
- 17 juni 1845 : de kerkfabriek vindt het voorstel van 4600 fr. te hoog.
- 25 juni 1845 : de kerkfabriek wijst erop dat ze in 1843 reeds 4400 fr. spendeerde, en dat Loret toen amper 1400 fr. meer vroeg om eventueel terzelfdertijd het orgel te kuisen.
- 6 mei 1846 : Loret wordt aangemaand het werk ofwel ten spoedigste uit te voeren, ofwel er van af te zien.
- 29 juni 1846 : na bericht van Loret dat het werk gedaan is, zal de kerkfabriek de eerste schijf van 1600 fr. betalen.
- 16 aug.1846 : de werken zijn voltooid; de oplevering wordt afgesproken.
- 1 sept.1846 : Loret moet nog een en ander overzien; men gaat niet onmiddellijk betalen.
- 27 dec.1846 : de 2° betaling (1000 fr) is ter beschikking van Loret.
- 9 dec.1850 : dringende vraag aan Loret om het orgel in orde te stellen.
- maart 1851 : men meldt aan Loret dat men een andere orgelmaker de opdracht zal geven het orgel in orde te stellen, omdat hij al te dikwijls in gebreke blijft.

In hetzelfde boek vindt men dan nog het volgende schrijven :

- Juny 1862 -

St Nicolaes Ch: Van Hoye, Orgelmaker

Deze is dienende om Ued: te beregten dat wij voornemens zijn voor eerst nog geene veranderinge aen de blaesbalken der orgel te doen, dog verzoeken Ued: dezelve te repareren en in goede stand te brengen.

d. Kerkrekeningen.

Rekening van het jaer 1824

Opbouwing en vernieuwing van het groot orgel en agter oxael

January 13 betaeld aen Smyers marmwerker f 512.51, voor levering van 6 witte marmere basementen met arbeydsloon en plaester in 't jaer 1823

31 " Bogaerts timmerman f 123.38, voor levering en arbeydsloon in 't jaer 1823

3^{den} Artikel

Opbouwing en vernieuwing van het groot orgel en agter oxael

De fabriek brengt in uytgaeve de somme van twee duyzend vierhonder zestig guldens een en negentig centen, zynde het beloop der onkosten van opbouwing en vernieuwing van het groot orgel en agter oxael gedaen ingevolge besluit van den fabriek raed van 31 mey en op de goedgekeurde rekeningen en afgeleverde en gequitanceerde mandaeten als volgt

Opbouwing van het agter oxael

1824 mey 9 betaeld aen Espel f 358.04 voor levering van zwarte marmere plinten in 't jaer 1824

8^{ber} 25 " Van Laer f 270, voor levering van 12 capiteelen

Vernieuwing van het groot orgel

January 4 aen Delhaye orgelmaeker f 685.71, voor de 4de betaeling op het maeken en vernieuwen van't groot orgel ingevolge acte van aenneeming

8^{ber} 20 " dito f 857.14, voor 5de betaeling op de zelve

" " P.Dries f 94.50, voor't kuyssen en schoonmaeken der orgel kas

" " Cassaert f 189 voor't vergulden der zelve

" " P.Dries f 6.52 voor't afwasschen van ornamenten der orgel kas

Opbouwing en vernieuwing van't groot orgel en agter oxael

aen Van Roy schilder	f 126 86
" Smyers marmwerker	" 285 70
" d ^{to}	" 17 98
" Servais plafonneerder	" 166 58
" Van Nes smid	" 130 -
" Hertogs timmerman	" 1502 07
" d ^{to}	" 752 28
" de boek voor levering van yzer	" 90 28

Opbouwing en vernieuwing van't groot orgel en agter oxael

aen Devooght metser voor levering en arbeydsloon f 203 12

Rekening 18438te ArtVeranderingen en verbetering aen de Orgel

De veranderingen en verbetering gedaen aen de orgel in 1843, bedragen	f 2800
Aen Loret. Vermeersche voor slot der eerste betalingen	
aen de veranderingen der orgel	f 500
" Guisner voor expertiseeren der orgel	100
Aen den Zeer Eerw Heer Pastor, voor verschotten der 2 ^{de} betaling	
der verandering van de orgel per Notitie	<u>2200</u>
	f 2800

e. Rekeningboek 1838-1849

31 Xber 1839

J.J. Del Haye een jaer stellen Orgel / en niet verder / nota / 50.- / 105.82-

31 Xber 1840

J.J. Del Haye een jaer stellen der orgel 50.- / 105.82

31 Xber 1841

J.J. Del Hay een jaer stellen der Orgel 50.- / 105.82

31 Xber 1842

J.J. Del Haye arbeydsloon aen het orgel in 1842 25.- / 52,91

1844

Transport van hier nevens	15.599,22
af als gebragt op 24 9 ^{ber} aen	2.200,
Loret orglmaker	<u>13.399,22</u>

1846

Xber F.Lorette 2° betaeling der herstelling van 't orgel 1000, -

---

f. Kasboek; april 1849-1857

1852 Meert 16 :

S. J.Delhaye Orgelmaker, groote kuysch van 1851.	f 700	
reparatie	<u>43</u>	
		743

1853 Dec.31 :

J.C.C.Delhaye Jaerlyks stellen der orgel	
den zelven verandering aen het orgel	130

1854 Dec.31 :

J.C.C.Delhaye. voor stellen van het orgel voor dit jaer	96,,
---	------

1855 December 31 :

J.C.C.Delhaye jaerlijkschen onderhoud der orgel	200
den zelven repareeren van de blaesbalgen	30

1856 December 31 :

J.C.C.Delhaye jaerlyksche onderhoud der orgel	200
den zelven reparatie aen de blaesbalgen	81.63

1857 31 december :

J.C.C.Delhaye voor het stemmen der Orgel en dit jaer	200,--
--	--------

---

2) De dispositiewijzigingen die tijdens de laatste decennia geschieden kunnen we min of meer opvolgen aan de hand van 2 rapporten die in het pastoreel archief bewaard worden :

- a) rapport opgesteld door Dom. J.Kreps / Leuven; 1932.
- b) rapport d.d. januari 1952, door Dr. M.A.Vente /N.L.

(we behouden de registerbenamingen zoals ze door de auteurs neergeschreven werden) :

KREPS (1932)

BOVEN	MIDDELWERK OF PRINC	III POSITIEF	IV PEDAAL
I°MIDDELWERK (?)	2. MANUAEL		
1. Bourdon 8	1. Principal 16	1. Bourdon 8	1. Principal 16
2. Gamba 8 <u>4</u>	2. Bourdon 16	+2. Dulcian 8	2. Quintaton 16
3. Prestant 4	3. Montre 8	+3. Vox cel. 8	3. Flûte 8
4. Fluit 1	4. Quintaton 8	4. Prestant 4	4. Prestant 4
5. Nazard 2 2/3	5. Bourdon 8	5. Fluit 4	5. Bombarde 16
6. Doublette 2	6. Grand Nazard 5 1/3	6. Nazard 2 2/3	6. Trompette 8
7. Fluit 2	7. Prestant 4	7. Doublette 2	7. Clairon 4
8. Tierce 1 3/5	8. Flûte travers 4	8. Cornet <u>3r.</u>	
9. Fourmiture <u>4</u>	9. Grosse tierce 31/5+	9. Euphone 8 (Bas	
10. Trompette 8	10. Nazard 2 2/3	(Disk	
+11. Basson-Hautbois	11. Doublette 2		
(Eup.	12. Cornet (cis) <u>5r.</u>		
(Disk 8	13. Fourmiture <u>5r.</u>		
12. Vox Humana	14. Cymbale <u>4r.</u>		
<u>Fl. trav. 8 D</u>	15. Bombarde 16		
<u>Cornet 4 r.</u>	16. Trompette 8 (Disk		
	(Bas		
	17. Clairon <u>4'</u>		
	<u>Fluit 4'</u>		
	<u>Voix hum 8'</u>		

nota : ..... = bij de getypte tekst met de hand bijgeschreven
(door Krepes zelf ? vermoedelijk later).

VENTE (1952)

RUGWERK	HOOFDWERK	BORSTWERK	PEDAAL
1. Praestant 4	15. Praestant 16	34. Cornet 3 st	43. Praestant 16
2. Holpijp 8	16. Cornet 6 st	35. Praestant 4	44. Subbas 16
3. Cornet 4 st	17. Bourdon 16	36. Holpijp 8	45. Fluit 8
4. Viola di Gamba 8	18. Praestant 8	37. Octaaf 2	46. Octaaf 4
5. Flût travers 8 d	19. Quintadena 8	38. Roerfluit 4	47. Bombarde 16
6. Roerfluit 4	20. Bourdon 8	39. Voix céleste 8	48. Trompet 8
7. Octaaf 2	21. Octaaf 4	40. Nasard 2 2/3	49. Klaroen 4
8. Nasard 2 2/3	22. Quintfluit 5 1/3	41. Dulciana 8	
9. Terts 1 3/5	23. Flûte travers 4	42. Euphone 8	
10. Fluit 2	24. Terts 3 1/5		
11. Mixtuur 4 st	25. Roerfluit 4		
12. Trompet 8	26. Octaaf 2		
13. Basson-Hautbois 8	27. Nasard 2 2/3		
14. Vox Humana 8	28. Mixtuur 4 st		
	29. Scherp 4 st		
	30. Bombarde 16		
	31. Trompet 8		
	32. Klaroen 4		
	33. Vox Humana 8		

3) Uit het rapport van Dr. Vente (cfr. supra) citeren we nog volgende zinsneden :

"Het orgel van de St. Pauluskerk te Antwerpen is zonder twijfel ver uit het belangrijkste orgel van België. Het is niet alleen - voor een oud instrument - van grote omvang, maar het is ook voor het overgrote deel van antieke makelij uit de 17e en 18e eeuw. Vooral het laatste is in België bijna uniek, want over het algemeen kan men recht beweren, dat de oude orgels zich in België in slechte staat van onderhoud bevinden en bovendien zijn ze bijna altijd zeer ingrijpend gewijzigd. Zoals uit het hiernavolgende historisch overzicht zal blijken, zijn er ook aan het orgel der St. Pauluskerk wijzigingen aangebracht, maar deze grijpen niet in in de aard van het instrument en ze kunnen grotendeels geredresseerd worden.

.....

"Door vergelijking met de uit 1774 bekende dispositie van het orgel in de Grote Kerk te Dordrecht en op grond van de gegevens, die het instrument zelf vermeldt, is het mogelijk de vermoedelijke samenstelling van het orgel in de St. Pauluskerk te reconstrueren. Zeer sterke aanwijzing heeft daarbij het orgel van Dordrecht gegeven, want dit orgel moest door Van Haghen gebouwd worden "soo van stof, groote, swaerte, dichte met alle Registers etc., gelyck het nieuw orgel van de Preeckheeren tot Antwerpen". Al is dan de oorspronkelijke dispositie van het orgel uit 1671 niet bekend, wel is de toestand van dat orgel uit 1774 bekend.

<u>Rugwerk</u>	<u>Hoofdwerk</u>	<u>Borstwerk</u>	<u>Pedaal</u>
Holpijp 8	Praestant 16	Baarpijp 8	Praestant 16
Praestant 4	Bourdon 16	Bourdon 8	Bourdon 16
Roerfluit 4	Praestant 8	Praestant 4	Fluit 8
Open fluit 4	Holpijp 8	Roerfluit 4	Octaaf 4
Nasard 3	Quintadena 8	Open fluit 4	Bazuin 16
Octaaf 2	Octaaf 4	Nasard 3	Trompet 8
Woudfluit 2	Roerfluit 4	Octaaf 2	
Terts 1 3/5 of	Octaaf 2	Cornet 3 st	
Quintfluit 1 1/3	Nasard 3	Cymbel 3 st	
Mixtuur 4 st	Mixtuur 5 st	Vox Humana 8	
Scherp 3 st	Scherp 4 st	vermoedelijk nog	
Sexquialter 2 st	Tertiaan 2 st	een of twee registers	
Cornet 4 st	Cornet 5 of 6 st		
Trompet 8	Trompet 8		
Touzyn 8	Vox Humana 8		
	Klaroen 4		

- 4) Archief St-Jacobskerk te Antwerpen (zie in onderhavig boekdeel p. 167);
Brief met referenties vanwege firma Geurts, s.d. (=1882)

"Groot Herstellingen gedaan aan Groot Orgels

1. Het Orgel van O L. Vrouw. te Antwerpen in 1880 a 1881
- 2 St Paulus Kerk. in 1878   id.
- 3 .....   "

BIBLIOGRAFIE - Antwerpen, St-Pauluskerk.

1) E.G.J.Gregoir : "Historique ....", Anvers 1865.

p.101 : "Orgues de Jean J.Dell Haye : ....., Anvers (St-Paul restauration), ..."

p.107 : " .... Pendant son séjour à Anvers, Forcivil plaça un orgue au chœur du couvent des Dominicains. Après il a construit vers 1732 le grand orgue de cette église. Il a 3 clav., 58 registres et pédale séparée. M.M. F.Loret et Dell Haye y ont fait de grandes réparations, cependant cet orgue laisse au jourd'hui beaucoup à désirer. Cet instrument est orné d'un buffet gigantesque."

p.139 : "Nous faisons suivre la nomenclature des grands orgues sortis des ateliers de M. François Loret :
.... Anvers, église St-Paul, restauré le grand orgue en 1843."

p.193 : "VAN PETEGHEM (Pierre, le vieux), ...
A la mort de son maître vers 1732, Pierre continua les affaires avec la veuve, et c'est sous sa direction qu'on plaça les orgues à l'église St-Paul à Anvers, à ....."

2) E.G.J.Gregoir : "Documents Historiques relatifs à l'art musical et aux artistes musiciens", Brussel, 1875.

Tome III, Supplement p.9.

Gregoir citeert hierin o.m. fragmenten uit het lofdicht "Beschryvinghe" (cfr. infra sub 8).

3) Fl.Van der Mueren : "Het orgel in de Nederlanden", Brussel/Amsterdam 1931.

zie p. 134-136 (kunsthistorische beschrijving van de orgelkast).

4) A.Jansen : "Het meubilair van de Antwerpse St-Pauluskerk", in 'Koninklijke Oudheidkundige Kring van Antwerpen - XXIV° en XXV° Jaarboek', Antwerpen 1951.

p.73 : "Aan Peter Verbruggen de Oude wordt eveneens het orgel toegeschreven, waarvan Fl.Van der Mueren getuigt : " ....."

(citeert verder Van der Mueren, cfr.supra sub 3).

5) G.Moortgat : "Oude orgels in Vlaanderen", deel II, uitg. Dienst Pers & Publikaties v.d. BRT, brochure nr. 21, 1964.

p.28-30 : tekst + 2 afbeeldingen.

- 6) F.Peeters & M.A.Vente : "De Orgelkunst in de Nederlanden", uitg. Mercatorfonds, Antwerpen 1971.

p.32 : bijschrift bij de kleurenafbeclding op p.33

"Antwerpen, St-Paulus, detail van het rugpositief, bekroond met de voor de barok zo typische forse cherubijnen. De opbouw van het instrument vertoont, behalve met die van het orgel te Dordrecht, ook veel gelijkenis met die van het orgel te Vollenhove, in 1686 vervaardigd door Van Haeghens compagnon Apollonius Bosch."

- p.204-205 : *"Met Nicolaes van Haeghens monumentale orgel in de dominicanenkerk (thans St.-Pauluskerk) te Antwerpen uit 1658, is de Hollandse invloed in Vlaanderen voor één keer, doch dan krachtig, bevestigd. Het blijft een open vraag of Nicolaes tot de reeds eerder vernoemde familie der Van (der) Haeghen behoorde. Gregoir zegt ten onrechte dat hij een Duitser was, voortgaande op de tekst van het lofdicht (zie verder) : "Hy is een Duytschen Man", dat echter als Diets moet worden vertaald. In Hollandse contracten staat hij vermeld als "Nicolaes van Haghen uit Antwerpen". Voor Van Haeghens rol in de Noordnederlandse orgelbouw zie het derde hoofdstuk. Daar J.-B. Forceville dit orgel in 1736 grondig wijzigde is de oorspronkelijke dispositie niet bekend. Het Antwerpse orgel diende echter als voorbeeld voor het orgel in de Grote Kerk te Dordrecht, ook door Nicolaes van Haeghen gebouwd in 1671. In 1659 verscheen een lofdicht over dit orgel, dat slechts weinige, doch dan kapitale, gegevens verstrekt betreffende het mooiste 17de-eeuwse instrument van de Zuidelijke Nederlanden.*

(daarna volgt dan eveneens citaat van fragmenten uit de "Beschryvinghe"; cfr.infra sub 8.)

Buiten preciese gegevens over het aantal registers (47) en aantal klavieren (3), kennen we ook de ontwerper van de orgelkast : de schilder Erasmus II Quellin (1607-1678), de opvolger van Rubens in de Scheldestad; de houtsnijder die de kast maakte was Pieter Verbrugger de Oude (1615-1686), die in samenwerking met dezelfde Quellin ook de orgelkast maakte voor het orgel in de Antwerpse kathedraal. De organist die zulke geweldige stukken speelde en verbonden was aan het hof van Leopold, de gouverneur te Brussel, was naar alle waarschijnlijkheid Abraham van den Kerckhoven. Hare Majesteit van Zweden is Christina (1626-1689), koningin van Zweden van 1644 tot 1654, die na haar troonsafstand in 1654 naar Brussel vertrok en daar tot het katholicisme overging. Het is bekend dat zij een grote belangstelling had voor kunsten en wetenschappen. Dit alles betekent wel dat Van Haeghens

orgel beroemd was in zijn tijd; het is er nog steeds, doch verkeert in deerlijk verminkte staat."

inlas tussen p. 204-205 : kleurenafbeeldingen.

bijschriften :

A *Ritmische pijpenverdeling in een picturaal gestructureerde orgelkast. Het ontwerp is van Erasmus Quellin (1607-78); de kast werd vervaardigd door Pieter Verbruggen de Oude (1615-86). De beide pedaaltorens reiken tot aan de borst-wering, naast het rugpositief, een in de Zuidelijke Nederlanden zeer uitzonderlijke, bijna "Hamburgse", opstelling; typisch symmetrische vlakverdeling van hoofdwerk en rugpositief. Een hoogtepunt in de orgelbouw van de hoogbarok in de Nederlanden; geen wonder dat Nicolaes van Haeghen het orgel in de Grote Kerk te Dordrecht (1671), zijn andere meesterwerk, moest bouwen naar het model van dat in de Predikherenkerk te Antwerpen. De orgelkast te Dordrecht bestaat nog steeds, al werd die in de 19de eeuw wel gewijzigd.*

B *Ramskop met vergulde kwasten onder de pedaaltorens. Achter de frontpijpen is een tweede pijpenrij zichtbaar.*

C *Detail van de onderkant van het rugpositief. Zware cherubskopjes en ramskop-
consoles in rijkste barok.*

D *Detail van het hoofdwerk dat geschraagd wordt door een fries met bijna driedimensionaal uitgesneden muziektrofeeën; links onder kan men nog juist de datum 1654 lezen.*

p.209 : "*Joannes-Baptista Forceville.*

.... Aan de werkljst uit deze periode zijn bovendien twee zeer belangwekkende moderniseringswerken toe te voegen, Antwerpen, kathedraal (1727) en Antwerpen, dominicanenkerk (1732).

7) Gh.Potvlieghe : "*De school van de Zuidnederlandse orgelmaker Nicolaas van Hagen*", in 'De Mixtuur' nr.26, oktober 1978.

p.624-629 - passim.

8) id.

p.638-640.

Hier vindt men de integrale tekst van de brochure (origineel exemplaar berustend in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, nr.765 D26)

"Beschryvinghe van de wyt-beroemde ende uyt-muntende Orghel te sien, en te horen by de PP. Predickheeren tot Antwerpen" M.DC.LVIII.

Copyright A.C.L.

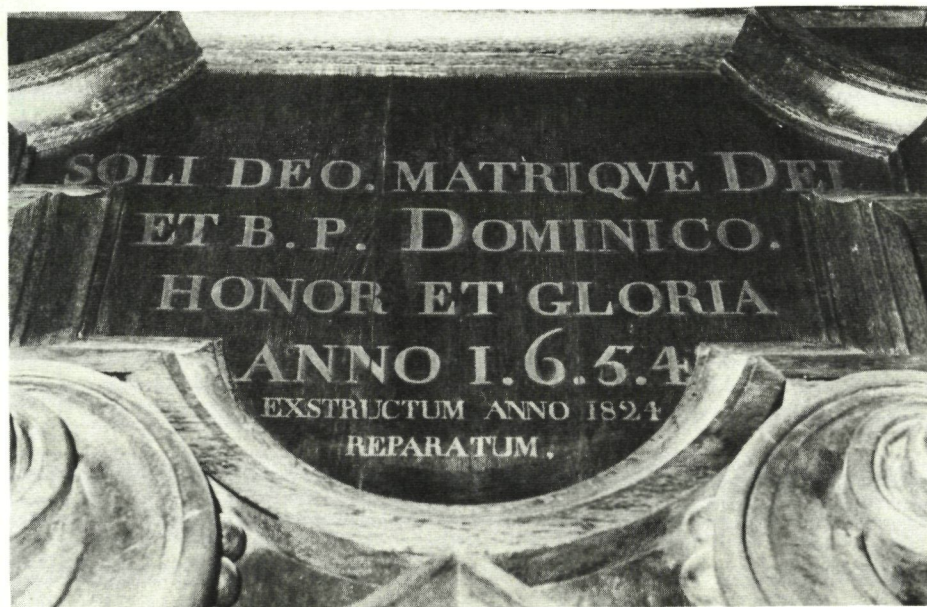
ANTWERPEN, SINT-PAULUS

Copyright A.C.L.

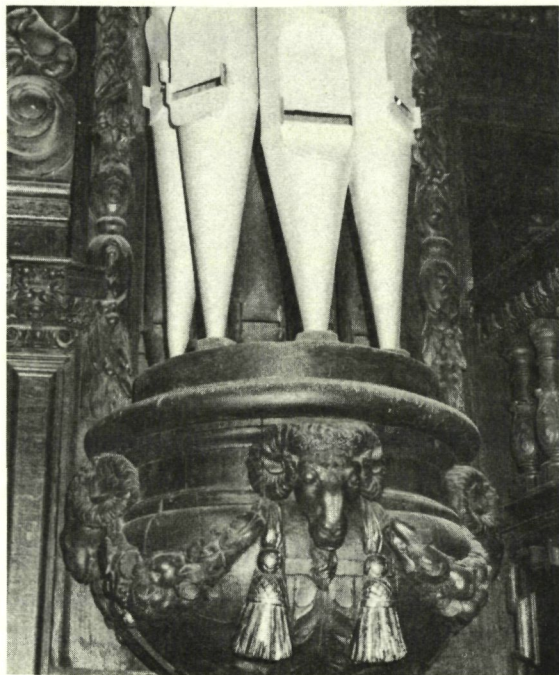
ANTWERPEN, SINT-PAULUS

Algemeen zicht

ANTWERPEN, SINT-PAULUS

Jaaropschrift

ANTWERPEN, SINT-PAULUS

Detail Detail

Copyright A.C.L.

Copyright A.C.L.

ANTWERPEN, SINT-PAULUS

Detail

Detail

Centrum ANTWERPEN

Stad ANTWERPEN

Parochiekerk SINT-WALBURGIS

=====

A. Groot orgel op het doksaal

+++++

Auteur instrument : G.D'Hondt / Herselt.

Bouwjaar : 1940

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Man. I</u>	<u>Man. II</u>	<u>Man. III</u>	<u>Ped.</u>
Bourdon 16	Principaal 8	Fluit harm.8	Subbas 32 ac
Monter 8	Gemshoorn 8	Viola di gamba 8	Conterbas 16
Fluit harm.8	Bourdon harm.8	Vox celestis 8	Subbas 16
Salicional 3	Blokfluit 4	Roerfluit 4	Gedektbas 16
Holpijp 8	Nazard 2 ² / ₃	Kwint 2 ² / ₃	Oktaaf 8
Prestant 4	Flageolet 2	Oktaaf 2	Bas 8
Vulwerk 3	Terts 1 ³ / ₅	Hobo 8	Fluit 4
Trompet 8	Kornet 5 r	Vox humana 8	P + I
I + II	Kromhoorn 8	Tremolo III	P + II
I + III	Trompet harm.8		P + III
I + II 16	II + III		
I + III 16	Tremolo II		
I + III 4			

Voetbediend :

P + I	I + II	Zwel II	tremolo III
P + II	I + III	Zwel III	I + II 16
P + III	II + III		I + III 16
	tremolo II		I + III 4

Vaste comb. : P - MF - F - T - af / reg. II af / ped.aut. af

---

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

- vrijstaande speeltafel.
  - electro-pneumatische traktuur.
  - geen front, enkel een houten façade.
-

B. Koororgel vooraan in de kerk.

+++++

- gebouwd door firma B.Pels-D'Hondt / Herselt; recent.
  - dispositie : Gedekt 8
    - Roerfluit 4
    - Prestant 2
    - Nazard 3
    - Fluit 1
-

BIBLIOGRAFIE

'De Schalmei' II° jg.(1947), p.119; vermelding van nieuwe orgels :
"nieuwe orgels van G.D'Hondt tussen 1940-47 : Antwerpen St-Walburgis."

Alle verdere bibliografische gegevens die kunnen gevonden worden hebben betrekking op de oude St-Walburgiskerk, die in 1817 afgebroken werd, en trouwens niet op de plaats van de huidige stond. In die oude kerk bevond zich een orgel van Bl. Bremser (1671), dat na de sloping van de kerk naar de St-Sulpitiuskerk te Diest werd overgebracht.

---

datum prospectie : augustus 1977

Centrum ANTWERPEN

Stad ANTWERPEN

Parochiekerk SINT-WILLIBRORDUS

=====

Auteur instrument : Jos. Stevens / Duffel.

Bouwjaar : 1908

Onderhoud : Fa. J.Stevens / Duffel.

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Gr.Org.</u>	<u>Pos.</u>	<u>Recit</u>	<u>Ped.</u>
Montre 16	Principal 8	Bourdon 16	Contrebasse 16
Bourdon 16	Bourdon 8	Flûte 8	Sousbasse 16
Montre 8	Salicional 8	Cor de nuit 8	Flûte basse 8
Flute harm.8	Gamba 8	Violoncelle 8	Quinte 6
Violon 8	Flûte octaviante 4	Dulciana 8	Flûte 4
Bourdon 8	Quinte 3	Voix céleste 8	Tubasson 8
Prestant 4	Trompette 8	Melophone 4	Bombarde 16
Flûte 4	Clarinette 8	Octavin 2	
Doublette 2		Piccolo 1	
Fourniture		Trompette harm.8	
Bombarde 16		Basson-Hautbois 8	
Trompette 8		Voix humaine 8	
Clairon 4			

- 4 vaste comb. + afsteller

- pedalen :

Réunion Gr.Org.-Péd.

" Pos.-Péd.

" Réc.-Péd.

" Pos.-Gr.Org.

" Réc.-Gr.Org.

" Réc.-Pos.

Octave grave

zwelpedalen :

Expression Pos.

Expression Réc.

pedalen :

Anches Ped.

Anches Gr.Org.

Anches Pos.

Anches Réc.

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

- integraal van J.Stevens.
- niet onaardig geïntoneerd in zijn genre.

Windladen, traktuur enz.

- pneumatisch systeem.
  - vrijstaande speeltafel.
-

ORGELKAST

- prospekt in neo-gotische stijl.
  - geen eigenlijke kast, enkel een façade.
-

ARCHIVALIA

De werklijst van J.Stevens vermeldt dit orgel met bouwjaar.
(Gegeven ons ter hand gesteld door Dhr. G.Potvlieghe.)

HUIDIGE TOESTAND

instrument : normaal.
onderhoud : normaal.

---

datum prospectie : oktober 1977

In bijlage : Bibliografie aangaande voormalige orgels.

BIBLIOGRAFIE - Antwerpen, St-Willibrorduskerk.

- 1) E.G.J.Gregoir : "Historique ....", Anvers 1865.
 p.139 e.v. : "Nous faisons suivre la nomenclature des grands orgues sortis des ateliers de M. François Loret :
 ....., St-Willebrord (Anvers), un grand orgue. Une polémique assez vive s'est engagée en 1849, concernant les orgues de l'église St-Willebrord de F.Loret, et de Borgerhout de M. Merklin. M. Henskens, alors organiste à l'église St-Jacques, critiqua dans le Journal d'Anvers d'une manière un peu vive l'orgue de M. Loret. Ce dernier, dans une réponse publiée dans le même journal, a fait ressortir la partialité dont M. Henskens était animé, et à laquelle ce dernier répondit de nouveau. MM. P.F.Devocht, Henskens et J.Lemmens ont lancé un rapport dans le public (18 juin 1849), sur l'orgue de Borgerhout, dont le but était de recommander les orgues de Merklin, et de dénigrer celui de St-Willebrord. M. Loret, dans une nouvelle lettre publiée, a tâché de justifier son système et de condamner l'orgue de Borgerhout. Nous avons touché ces deux orgues et ni l'un ni l'autre n'a pu nous satisfaire. Malheureusement tous ces débats, toutes ces attaques personnelles n'ont produit aucun résultat sérieux pour l'art, et nous regrettons sincèrement que dans plusieurs de ces écrits on rencontre si peu de loyauté et de franchise."
- 2) H.V.Couwenbergh : "L'orgue ancien et moderne", uitg. J.Van In, Lier s.d. (= 1887).
 p.84-85 : "LORET (François-Bernard), ...
 Il construisit .....
 Anvers, église St-Willebrord : deux claviers, 22 jeux; ....."
- 3) J.B.Stockmans : "Antwerpens Sint-Willebrordskerk", Antwerpen Drukk. P.Delrue, Twaalf-Maandenstr. 7; 1893.
 p.118 : "Peeter Cuypers leverde in 1725 eene nieuwe communiebank mits 130 gulden, en in 1742 eene nieuwe orgelkas mits 280 gulden; Jacob Verbuecken plaatste het volgend jaar een nieuw orgel mits 530 gulden."
 p.213-214 : "Ingevolge een besluit des kerkraads werd er op dinsdag 23 Augustus 1892, overgegaan tot de openbare verkoping der kerkmeubelen en sieraden, welke niet tot versiering des nieuwen kerkbouws waren aangewezen.
 Een plakkaat beschrijft die meubelen als volgt :
 .....
 Orgel met twee klavieren en 23 registers, vervaardigd door Loret, in eikenhouten

kas met loofwerk, vazen en trofeeën, hoogte 8 en breedte 7 meters ongeveer.

.....

De verkoop dezer voorwerpen, uitgenomen het tabernakel en het orgel, bracht de som van 3170 franks op."

Centrum ANTWERPEN

Stad ANTWERPEN (wijk LINKEROEVER)

Parochiekerk O. L. VROUW TER SCHELDE

=====

Auteur instrument : (naamplaatje) "Aerts & Castrel PVBA"

Duffel

Bouwjaar : 1977-78

INSTRUMENT

Dispositie

Bourdon 8

Roerfluit 4

Prestant 4

Oktaaf 2

Sesquialter 2 r (ab c')

manuaalomvang : C-f'''

pedaalomvang : C-d' (aangehangen)

- klavier ingebouwd aan de prospektzijde.
  - mechanische traktuur.
  - beganegronds opgesteld (op de voormalige plaats van het altaar).
-

BIBLIOGRAFIE

'Mededelingen van het Centraal Orgelarchief', jg.1978, p.47 :
vermelding onder "Nieuwe orgels van Firma Aerts & Castrel".

HUIDIGE TOESTAND

- normaal.
-

datum prospektie : februari 1979

Centrum ANTWERPEN

Stad ANTWERPEN - LINKEROEVER

Parochiekerk SINT-ANNA

=====

Auteur instrument : Firma Aerts & Castrel / Duffel.

Bouwjaar : 1974

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Hoofdwerk</u>	<u>Echowerk</u>	<u>Pedaal</u>
Prestant 8	Gedekt 8	Subbas 16
Gedekt 8	Fluit 4	Prestant 8
Oktaaf 4	Gemshoorn 2	Oktaaf 4
Fluit 4	Kwint 1 ¹ / ₃	Ruispijp 2 r
Nasard 2 ² / ₃	Tremulant	Bazuin 16
Oktaaf 2		P.+ H.W.
Terts 1 ³ / ₅		P.+ E.W.
Mixtuur 4 r		
Cimbel 3 r		
Trompet 8		

manuaalomvang : C-g''''

pedaalomvang : C-f'

- sleepladen met mechanische toets- en registertraktuur.
- speeltafel ingebouwd aan het H.W.
- kast in 2 delen, in een eenvoudige vormgeving;
beganegronds geplaatst (nieuwe kerk).

BIBLIOGRAFIE

- 1) L'Organiste VI°jg. (1974), nr.4, p.22 - Inaugurations -
(opgave van bouwer en dispositie)
  - 2) 'Mededelingen van het Centraal Orgelarchief', 1978, p.47 :
-

Nieuwe orgels :

"Aerts & Castrel, 1972 : 2 man. en ped.; man.56 toetsen, ped. 30 toetsen; sleepladen met mechanische toets- en registertraktuur."

HUIDIGE TOESTAND

- normaal.

Centrum ANTWERPEN

Stad ANTWERPEN

Begijnhofkerk SINT-CATHARINA

=====

Auteur oorspronkelijk instrument : onbekend.

Bouwjaar : begin 19de eeuw.

Auteur transformatie : (naamplaatje) " Manufacture d'Orgues pour Eglise "
 Harmoniums
 Geurts & C
 Anvers

Datum transformatie : 1881-82

INSTRUMENT

Dispositie

- links en rechts naamplaatjes met zwarte letters, in het midden met rode.
- * = vernieuwde naamplaatjes.

O Montre sup 8 O Montre basse 8 O Fluit 8 * O Bourdon 8 ----- O Salicional 8 O Voix celeste 8 *	O Eoline 4 * ----- O Flûte à cheminée O Viola di gamba 8 O Dolce 4 * O Tremolo *
---	---

- 2 pedalen : - Ped.+ Man.
- ?

manuaalomvang : C-f'''

pedaalomvang : C-c°

Pijpwerk

- + front : de pijpen zakken zeer door aan de voeten.
-

+ binnenpijpwerk :

Een kleine hoeveelheid pijpwerk lijkt ouder dan 1881 nl.

- Fluit 4 : in de diskant roergedekten in flesvorm (18 + 17), in de stijl van Th.Smet.
- Bourdon 8 : iets hoger tingehalte; Smet ?;
de bas is nieuw.

Het overige pijpwerk is 19de- of zelfs 20ste-eeuws;
ook veel spotted metaal.

Windlade, traktuur enz.

- mechanische traktuur.
- klavier ingebouwd aan de zijkant.

ORGELKAST

- twee kassen op het doksaal, waarvan de rechtse leeg is (zonder voet, de toegangsdeur van de trap mondt er in uit).
- eiken meubel, nogal sierlijk opgevat, neo-klassieke stijl.

ARCHIVALIA

- 1) In een brief aan het kerkbestuur van de St-Jacobskerk te Antwerpen (zie Kerkarchief onder nr.665) schrijft Wed. J.Geurts-Maris :

"Werken geplaatst in 1881 en 1882.

1. ....
2. ....
3. *Een Nieuw Orgel geplaatst op het Begynhof t/s.
Groot Orgel en Positif. "*

NOTA : Deze verklaring als zou het orgel een Groot Orgel en Positif bezitten strookt niet met de huidige toestand. Een verklaring hiervoor is vooralsnog niet te geven.

- 2) In hetzelfde archief wordt o.m. een brief d.d. 31 juli 1882 bewaard, waaruit we het volgende citeren :

"Mr F.De Koninck, actuellement notre comptable, a dirigé les restaurations des orgues de St-Antoine & de l'Eglise du Béguinage faites par Geurts qui travaille

---

également pour nous."

BIBLIOGRAFIE

Linnig Ben : "Oud Antwerpen, kerken en kloosters", uitg. L.Opdebeek, Antwerpen 1925.

p. 60 : "*Tijdens de Fransche bezetting werd begijnhof en kerk voor 250.000 frank verkocht aan een zekere Gobies (30 sept. 1798). De kerk werd, met verschillende huizen, afgebroken.*

De begijnen ..... kwamen er terug in 1810. Zij bouwden hun kerk opnieuw op, ..."

HUIDIGE TOESTAND

instrument : buiten gebruik, onbespeelbaar.

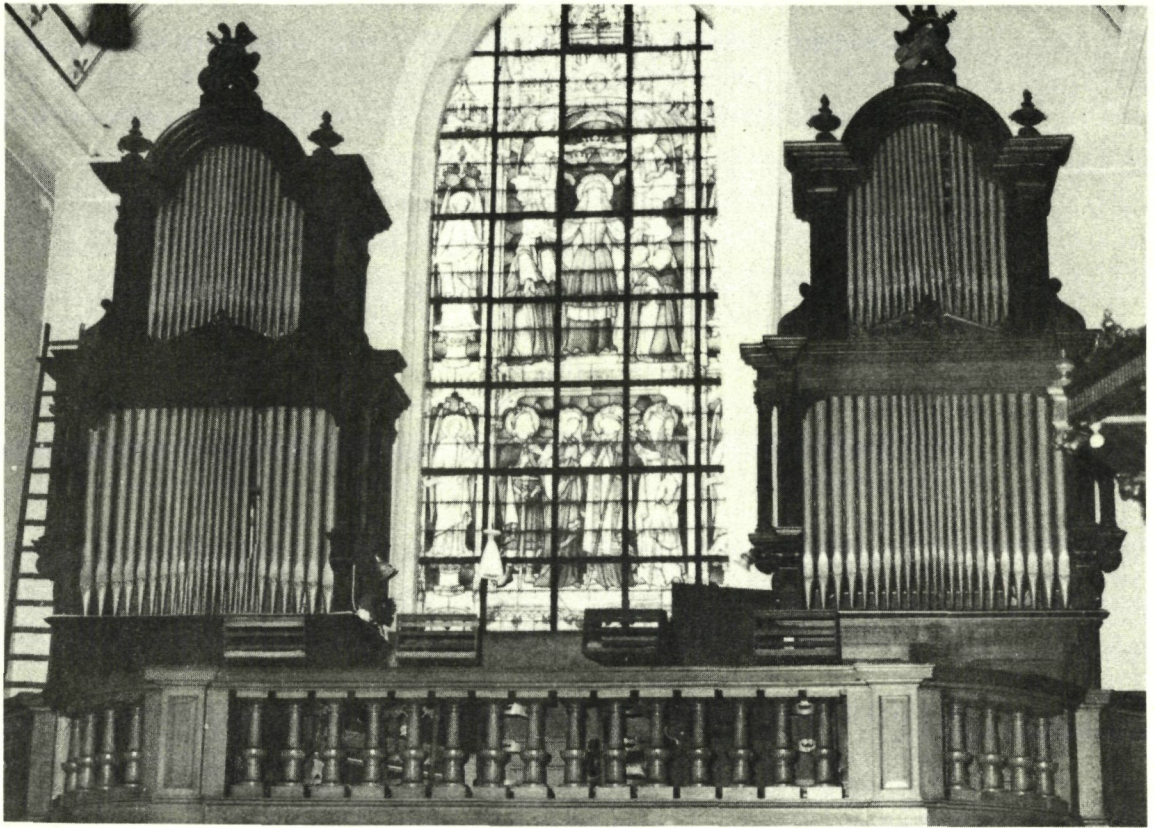
meubel : begin van verval.

onderhoud : geen meer.

---

datum prospektie : januari 1979

ANTWERPEN, BEGIJNHOFKERK

Centrum ANTWERPEN

Stad ANTWERPEN

Kapel van ONZE LIEVE VROUW GEBOORTE
(in de volksmond "SCHOENMAKERSKAPEL")

=====

Auteur instrument : Delhaye, (J.J.?)

Bouwjaar : vermoedelijk 1° helft 19de eeuw.

In 1887, na de afschaffing van het Godshuis waartoe de kapel behoorde,
kwam de kapel onder het beheer van het kerkbestuur van de kathedraal.

INSTRUMENT

Dispositie

Bourdon bas	Prestant 4
Flûte 4	Bourdon sup.8
Doublette 2	Flûte trav.sup.8
Flûte champêtre 2	Voix celeste 8
Trompette bas 8	Trompette sup.8
	X (open registergat)

manuaalomvang : C-f'''

geen pedaal.

Pijpwerk

Prestant 4 : 16 + 17 pijpen op de windlade, de overige in het front;
de frontpijpen hebben een weinig overlengte; het front staat op
veel lager niveau dan de windlade, wegens de beperkte ruimte.

Bourdon 8 B + D : 12 eiken baspijpen, de 6 grootste hiervan staan
achter het front en enkele zijn gekropt; verder metalen gedekten
op de lade, met een vrij hoog tingehalte.

Flûte 4 : volledig gedekt met verschuifbare hoeden.

Flûte traversière sup.8 : fluitmensuur, verbredend naar boven toe;
zeer lage, rechte opsneden; thans van koperen stemringen voorzien.

Doublette 2 : volledig op de lade; overal zijn stem-sleuven ingetrokken,
de pijpen zijn teveel open gestemd (wegens ophogen van de toon).

Voix céleste : enkel diskant; is in feite een soort Viola di gamba; zeer lage opsmeden en zeer nauwe voetopeningen.

Flûte champêtre 2 : in de bas roergedekten (verschuifbare hoeden), met lange wijde roeren; in de diskant (17 p.) wijde open fluit.

Trompette 8 B + D : zeer enge mensuur; eerder hoog tingehalte, en bekens met blikken onderstukken (behalve de kleinste); de grootste (ruim 1 oktaaf) zijn gekropt.

Windlade

- typische Delhaye-konstruktie, vooral wat betreft de ventielkast.
- gespijkerde pijpstokken.
- ventielen achteraan in een korte stift; aan het uiteinde van elk ventiel zit bovendien een veertje dat achteraan tegen een kam aandrukt.
- er zijn geen pulpeten meer aanwezig.

Klaviatuur

- ingebouwd aan de achterzijde.
- eiken klavier met ivoren toetsbeleg (origineel ?); vlakke frontons in een soort palmhout.
- bakstukken met 2 sierstrips been-inleg.
- originele registertrekkers.
- de oorspronkelijke funktie van de pedaal onderaan valt niet te achterhalen; thans dient hij enkel om de toetsdruk te verzwaren (het klavier in zijn geheel kantelt een weinig bij het neerdrukken van de pedaal).

Traktuur

- regelbaar.
- metalen welletjes.

Windvoorziening

- magazijnbalgje, met handpomp die met een sluitsysteem kan vastgezet worden.

ORGELKAST

- gemaakt als een balustrade-orgeltje, met klassiek 4-voetsfront.
  - de kast heeft geen dak, want het meubel zit nauw ingebouwd tussen het plafond en het doksaal; daardoor zijn de frontpijpen zeer laag ingewerkt.
  - middentoren met laag afhangende basis-console.
  - in het midden van de kroonlijst een groot medaillon, weerszijden een putti met palmranken.
  - er is veel grenenhout in de kast verwerkt.
-

HUIDIGE TOESTAND

instrument : in verval; zeer vervuild door kaarsroet.

meubel : id.

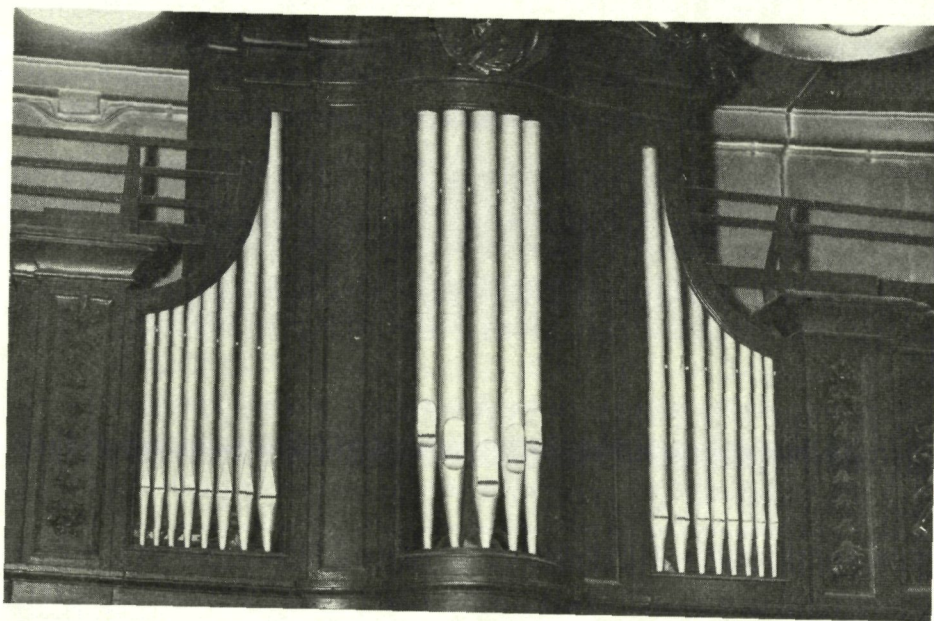
onderhoud : vermoedelijk geen meer.

Ten tijde van onze prospektie werd de kapel integraal gereinigd d.m.v. waterbestraling; hoewel het orgel deels (enkel met een plastic-folie) afgeschermd was, vallen er toch schadelijke gevolgen te vrezzen voor het instrument.

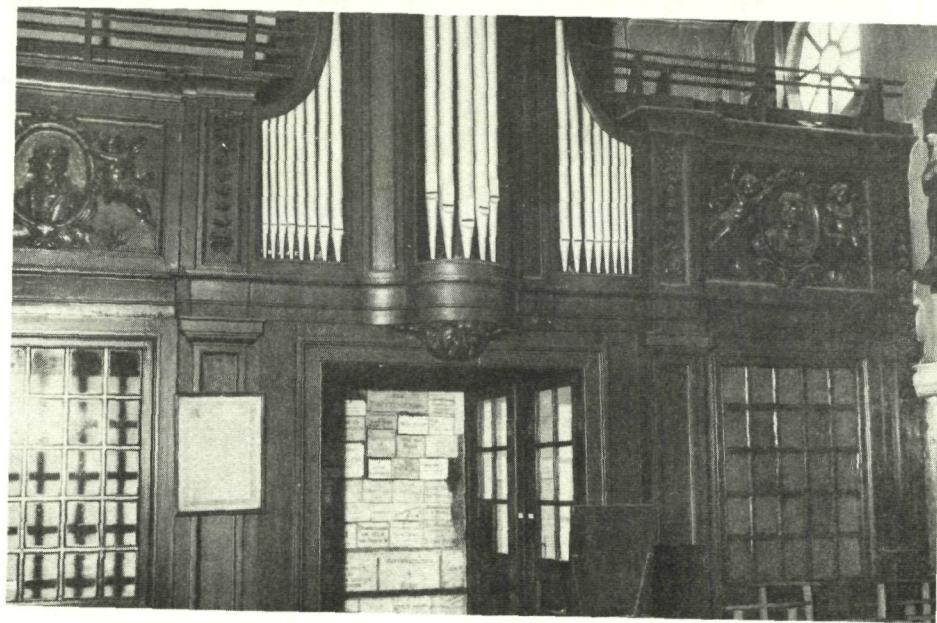
---

datum prospektie : oktober 1976

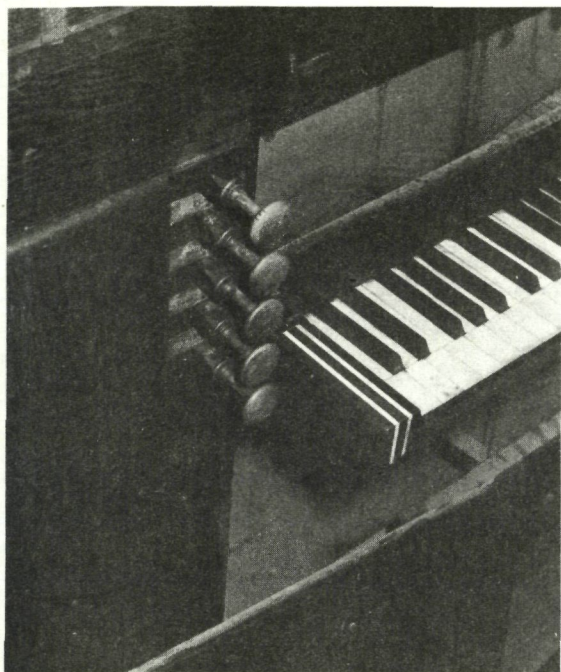

Copyright A.C.L.

ANTWERPEN, SCHOENMAKERSKAPEL

Copyright A.C.L.

ANTWERPEN, SCHOENMAKERSKAPEL

ANTWERPEN, SCHOENMAKERSKAPTEL

Detail Detail

Copyright A.C.L.

Centrum ANTWERPEN

Gemeente BERENDRECHT

Parochiekerk SINT-JAN-BAPTIST

=====

Auteur oorspronkelijk instrument : niet te onderkennen in de huidige toestand.

Bouwjaar : eind 19de - begin 20ste eeuw;

het betreft veeleer een niet-homogene assemblage.

Transformaties : o.m. Gebr. Joris / Aarschot (vóór 1935),
en Alf.Joris / Hasselt.

Onderhoud : geen meer; het orgel is buiten gebruik.

INSTRUMENT

Dispositie

Bourdon 16, Montre 4, Bourdon 8, Salicionale 8, Voix celeste 8,
Fluit 4, Trompet 8 / Soubasse / G.O. Pedale, Oct.aigue G.O. / Basse 8 /
Tremelo.

F - A / Zwelpedaal.

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-g'

Pijpwerk, windladen enz.

- als nieuw te beschouwen, zonder waarde.
- pneumatisch systeem.
- vrijstaande speeltafel.

ORGELKAST

- slechts een rudimentaire bekisting.
  - geen front, enkel zwelluiken.
-

BIBLIOGRAFIE

- 1) F.G.C.De Meyer, pastoor : "Beschryving van het dorp Berendrecht", Antwerpen, drukkerij van P.E.Janssens, Kauwenberg N°824; 1855.
- p.130 : "*Bovendien wierden de kerkmeubelen, als altaren, beelden, predikstoelen, orgel, gestoelten, banken, enz. openbaerlyk aen de meestbiedenden verkocht, zoo als te Berendrecht gepleegd is geworden op 12 December 1799, en dat alles voor den prys van 110 guldens en 12 stuyvers.*"
- p.146 : "*Niet tegenstaende deze drukkende tyds-omstandigheden, heeft men echter de zorg om eene nieuwe orgel in de kerk van Berendrecht te plaetsen, niet laten varen. In October 1830 begonnen heeft men met de ouden versleten orgel uyt te breken, en de hoogzael die veel te kleyn was, te vergrooten en gedeeltelyk te hernieuwen. Dit gedaen zynde zoo is er nog in het zelfden jaer de nieuwe orgelkasse geplaatst geworden. Deze is het werk van twee schrynwerkers J.B.Vermeiren, kerkmeester, en Franciscus de Swerts, beide woonende te Berendrecht.*"
- 2) Werklijst van Firmin Joris / Aarschot, gedrukt op de achterzijde van een inhuldigingsprogramma (Veerle, 1935).
vermeldt :
"elektrische ventilator geplaatst in ....." o.m. "Beirendrecht".

HUIDIGE TOESTAND

- instrument & meubel : in verval.
- onderhoud : geen meer; er is een electronium in gebruik.

datum prospectie : mei 1978

Centrum ANTWERPEN

Gemeente LILLO - FORT

Parochiekerk SINT-BENEDICTUS

=====

Auteur instrument : Firma Aerts & Castrel / Duffel.

Bouwjaar : 1965

Het orgel werd herbouwd met materiaal afkomstig uit de oude kerk van het centrum ("Lillo-Kruisweg"). Deze kerk werd afgebroken (zie nota p. 280)

INSTRUMENT

Dispositie

I	II	P
Prestant 8	Salicional 8	Subbas 16
Bourdon 8	Roerfluit 8	Bas 8
Octaaf 4	Zwegel 4	Fluit 4
Fluit 2	Sesquialter 2 st	
Mixtuur 3 st	Prestant 2	
	Cimbel 2 st	
	Hobo 8	
	Tremolo	

P+I, P+II, I+II // P - T - V.C. - O

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

- niet homogeen van samenstelling; het orgel moet tevoren reeds verschillende verbouwingen meegemaakt hebben.
  - front : zinken sierpijpen.
  - het zwelwerk is niet toegankelijk zonder demontage van het front.
  - oud pijpwerk is terug te vinden in :
 Prestant 8 : vanaf ± 4' oud pijpwerk (stijlverwantschap met Th.Smet).
-

Fluit 2 : oud.

Roerfluit 8 : in de diskant roergedekten in flesvorm.

- al het overige is fabriekspijpwerk in laat-romantische stijl.
- ook de Hobo is nieuw.

Windladen, traktuur etc.

- pneumatische laden; electro-pneumatische traktuur.
- vrijstaande speeltafel vóór het orgel; registertuimelaars.

ORGELKAST

- nieuw, eenvoudig meubel; zonder dak.

BIBLIOGRAFIE

- 1) J.Van Tichelen : "Geschiedenis van Lilloo", drukk. Periodica; s.d. (ca.1920).
Passim, de vermelding dat de oude kapel van Lillo-Fort afbrandde in 1883, en dat de huidige nieuw is.
  - 2) G.Snacken : "Geschiedenis der gemeente Lillo", 1931.
p.157 (over de kapel te Lillo-Fort) :
"... bij K.B. van 1827 werd de bijkerk als eigendom aan de gemeente toegewezen; ..... Een gunstige uitslag was reeds bekomen, toen de omwenteling uitbrak en de kerk door de Hollandsche bezetting als opslagplaats, kazerne en keuken werd ingenomen. Het orgel en de predikstoel werden weggenomen."
  - 3) Werklijst Gebr. Joris / Aarschot (vermeld op een inhuldigingsfolder, Veerle, 1935); o.m. :
-"Lillo-Kruisweg" - plaatsing elektrische ventilator.
  - 4) 'De Praestant' XV°jg. (1966), p.13 : rubriek Orgelinhuldigingen - 12 december 1965 -
Orgelbouwer : Fa. Aerts & Castrel, Duffel.
Het orgel werd weggenomen uit de gesloopte St-Benedictuskerk Lillo-Kruisweg.
Systeem : electro-pneumatisch.
Gastorganist : S.Deriemaker.
-

HUIDIGE TOESTAND

instrument & meubel : normaal.

onderhoud : normaal.

---

datum prospectie : oktober 1978

Centrum ANTWERPEN

Gemeente ZANDVLIET

Parochiekerk SINT-GERTRUDIS

=====

Auteur instrument : Firma J.Stevens / Duffel.

Bouwjaar : 1972

INSTRUMENT

Dispositie

<u>H.W.</u>	<u>Pos.</u>	<u>Ped.</u>
Prestant 8	Nachthoorn 8	Subbas 16
Gedekt 8	Roerfluit 4	Octaafbas 8
Prestant 4	Kwint 2 ² / ₃	Pommer 4
Octaaf 2	Woudfluit 2	
Mixtuur 4 s	Terts 1 ³ / ₅	
	Cymbel 3 s	
	Tremulant	

pedalen : P + I, P + II, I + II.

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

- integraal nieuw.

Windladen & traktuur

- integraal nieuw; mechanisch.

Klaviatuur

- ingebouwd aan de prospektzijde.

- registertrekkers.

ORGELKAST

- kast in ietwat simpele uitvoering, met multiplex en/of blokplaat.
  - op het doksaal achteraan in de kerk.
-

ARCHIVALIA

Een dossier met alle stukken i.v.m. de bouw van het orgel wordt bewaard in het archief van de pastorie.

HUIDIGE TOESTAND

- normaal.
-

datum prospektie : mei 1978

Gemeenten, geannexeerd bij ANTWERPEN (vervolg).

NOTA. Een aantal polderdorpen, hierna opgesomd, werden in de jaren '60 van de kaart geveegd vanwege de grootscheepse havenexpansie. Hierna volgen een aantal notities, althans in zoverre een vluchtig onderzoek nog gegevens kon opleveren. Als aanvulling geven we een reeks bibliografische nota's.

Gemeente LILLO (voormalig centrum)

Voormalige parochiekerk, ook genaamd "Lillo-Kruisweg"

=====

Een voormalige kerk was in 1838 totaal geruïneerd na de grote overstrooming. Daarna werd een nieuwe kerk gebouwd in neo-gotische stijl (naar het model van de ondertussen ook reeds vernielde kerk van O.L.Vrouw-ter-Sneeuw te Borgerhout).

Het orgel dateerde dus van na die tijd.

Bij het evacueren van het hele dorp werd het orgel gedemonteerd; het werd nadien verbouwd en in 1965 in het kerkje van Lillo-Fort geplaatst door de firma Aerts & Castrel uit Duffel.

Voor de huidige parochie te Lillo-Fort, zie p. 275.

Gemeente OORDEREN

Voormalige parochiekerk

=====

Auteur instrument : P. Stevens-Vermeersch.

Bouwjaar : 1873-74

Het betrof een instrument met 2 klavieren en pedaal en een 19-tal registers; we veronderstellen dat het een totaal nieuw orgel van P.Stevens was, het is in elk geval een van zijn vroegst bekende werken. Het kerkgebouw dateerde van ca.1850. Het orgel werd tesamen met de kerk gesloopt.

ARCHIVALIA

1) De werklĳst der orgelbouwersfamilie Stevens (afschrift ons ter hand gesteld door Dhr. G.Potvlieghe) vermeldt : "Oorderen, 19".

2) Archief van de kerk te Lippelo.

Uit een brief van P. Stevens-Vermeersch (Mechelstraat, Lier) aan de pastoor van Lippelo d.d. 16 mei 1873, volgend citaat :

"Ik zyn voor eene nieuwe Orgel voor Oorderen aan het werk, en aangezien zy daar zoo danig niet mede gepresseert zyn, zal ik de registers welke daarvoor bestemd waren, voor Uw Orgel kunnen gebruiken."

Gemeente OOSTERWEEL

Voormalige parochiekerk Sint-Jan-Baptist

=====

N.B. : men ontmoet deze naam ook vaak als "AUSTRUWEEL".

Het kerkgebouw staat nog onaangeroerd midden in het havengebied, doch is buiten gebruik.

Er zijn geen gegevens in ons bezit gekomen aangaande een eventueel orgel.

Gemeente WILMARSDONK

Voormalige parochiekerk Sint-Laurentius

=====

Auteur oorspronkelijk instrument : niet bekend (Bremser ?)

Bouwjaar : tweede helft 17de e. (1685 ?)

De kerkrekeningen vermelden in 1776 een betaling aan Joannes van Overbeek (uit Middelburg, NL) "voort maecken van de nieuwe orgel", doch - zoals wel meer voorkomt - het gaat hier om een algehele vernieuwing van het instrument.

Ook aan Fr.Somers, beeldhouwer te Antwerpen, volgt een betaling "voort maecken van de casse tot de orgel met de beelthouwerÿe".

De kast is echter in wezen een typisch 17de-eeuws meubel gebleven.

Verdere werkzaamheden :

- ca. 1853 : H.Vermeersch / Duffel.
- eerste helft 20ste e. : F.Joris / Aarschot.
- ca. 1960 (?) : firma Aerts & Castrel / Duffel.

Op 24 april 1966 werd het orgel gedemonteerd en geborgen in het Begijnhof, Rodestraat te Antwerpen.

Omdat het materiaal opgestapeld ligt en gedeeltelijk ingekist is, konden we slechts enkele notities nemen :

- orgelkast : alleszins een typisch 17de-eeuwse kast; in de scherpe zijtorentjes heeft nooit sprekend pijpwerk gestaan.
- windlade : de dammen zijn aangeschroefd (verzonken schroeven), dit gebeurde in de 19de e. (Vermeersch ?); de pijproosters stammen uit twee bouwperiodes.
- het pedaalwellenbordje lijkt van Vermeersch te zijn.

De voormalige parochiegemeenschap van Wilmarsdonk is thans de Sint-Laurentiusparochie te Schoonbroek geworden en bouwt momenteel een nieuwe kerk. Het kerkbestuur onderzoekt de mogelijkheid om het oude orgel een waardige plaats te geven in de nieuwe situatie.

BIBLIOGRAFIE

1) E.G.J.Gregoir : "Historique ...", Anvers 1865.

p.207-208 : "VERMEERSCH (Henri), à Duffel ...

*Voici les orgues de M. Vermeersch, construits depuis 1853, ...
....; Wilmarsdonck, renouvelé; ...."*

2) Provincie Antwerpen : Provinciaal Comité van Monumenten -
"Inventaris der Kunstvoorwerpen in de openbare gestichten bewaard".

Drukk. H.Kennes, Zoon, Korte Gasthuisstraat, 19, Antwerpen 1909.

3° fascicule, p. 360 :

"(Wilmarsdonk) De orgelkas is versierd met schoon beeldhouwwerk uit de XVIIIde eeuw, loofwerk en vruchten verbeeldende. Langs beide kanten staan tropeeën van muziekinstrumenten. Boven op staat een goed beeld van koning David.

Het afschutsel van het hoogzaal is hedendaagsch maar, er zijn twee schoone engelen beelden op geplaatst die de trompet blazen."

(t.o.v. blz.360 : een foto, die een goed beeld geeft van de voormalige toestand; portaal, doksaal en orgel).

3) G.Moortgat : "Oude orgels in Vlaanderen" II, uitg. Dienst Pers & Publikaties v.d. BRT, brochure nr.30, 1965.
zie p.146 + p.147 (afb.)

4) F.Bresseleers : "Het oude kerkorgel van Wilmarsdonk", in 'Ons Heem' jg.XXI (1967), nr.1, p.14-15.

"Bevoegde orgelkenmers hadden gemeend dat het zeer mooie kerkorgel van Wilmarsdonk zou kunnen gebouwd zijn door Blasius Bremser in 1685. Zij oordeelden het orgel in die bepaalde periode te moeten plaatsen in overeenstemming met de vermoedelijke stijl. In het kerkarchief van Wilmarsdonk (Kerkrekeningen van 1745-1811) hebben wij echter gevonden :

1° dat in 1776 aan de orgelmaker Joannes van Overbeeck duizend gulden betaald werd

"voort maecken van de nieuwe orgel met allen de registers ...;"

2° dat in 1776 aan Fr.Somers, beeldhouwer binnen Antwerpen, 393 g. betaald werd

"voort maecken van de casse tot de orgel met de beelthouwerije".

Het mooie kerkorgel van Wilmarsdonk zou dus niet gebouwd zijn door Blasius Bremser in 1685, maar wel door J. van Overbeeck in 1776. Volgens Ed.Gregoir in zijn werk "Historique de la facture et des facteurs d'orgues dans le Pays-Bas", uitg.1865, was J. van Overbeeck een Nederlander, die o.m. werkte aan het orgel van de Oostkerk te Middelburg. Waarschijnlijk had hij zich in deze stad als orgelbouwer gevestigd.

In verband met de uitbreidingswerken van de Antwerpse haven is in 1966 de kerk van Wilmarsdonk gesloopt. Het mooie oude orgel, dat met zorg stuk voor stuk gedemonteerd werd, is thans in bewaring geplaatst in het Begijnhof (Rodestraat) Antwerpen. Het is bestemd voor de nog te bouwen kerk te Schoonbroek (Antwerpen-Ekeren).

Ekeren

Fr.Bresseleers "

5) B.De Vylder : "Het kerkorgel van Wilmarsdonk", in 'Polderheem', jg.IX (1974), nr.2, p.6-7.

"Meer dan één gemeente van de Antwerpse polder beschikt nog over een kerkorgel van uitzonderlijke waarde. Vooral Ekeren en Stabroek staan bekend om hun zeer klankrijke Forceville instrumenten.

Het orgel van het verdwenen polderdorp Oorderen onderging echter een droevig lot. Samen met de kerk werd ook het orgel op brutale wijze onder de slopershamer gebracht. Een deel van de pijpen werd verkocht om in andere instrumenten geplaatst te worden. Een ander deel, aan particulieren verkocht, vormt nu nog als "souvenir" een levende herinnering aan het gestorven polderdorp.

Zoals we verder nog zullen vermelden is het Wilmarsdonkse orgel integraal bewaard gebleven. In de B.R.T.-brochure "Oude orgels in Vlaanderen" (deel 2) vermeldt Gaby Moortgat dat het orgel van Wilmarsdonk waarschijnlijk gebouwd werd door Blasius Bremser, in de tweede helft van de zeventiende eeuw. In de kerkrekeningen werd echter gevonden dat het instrument in 1776 werd gemaakt door Joannes van Overbeeck. Merkwaardig hierbij is dat deze orgelbouwer een Nederlander was die waarschijnlijk te Middelburg verbleef. Voor het maken van het orgel ontving hij van de Wilmarsdonkse kerkfabriek de som van 1.000 gulden. De Antwerpse organist Adrianus Keirsmackers speelde het nieuwe instrument in.

In tegenstelling met het orgel van Oorderen, had het orgel van Wilmarsdonk slechts één manuaal en een aangekoppeld pedaal. Boven op de orgelkast prijkte een kunstig beeld van de harpspelende koning David, dat evenals het overige beeldhouwwerk van de hand was van beeldhouwer François Somers.

De heer Jos Gijs, gewezen organist te Wilmarsdonk, maakte er ons attent op dat hij ooit tussen de orgelpijpen een vermelding gevonden heeft van een herstelling. Deze werd omstreeks 1853 door M. Vermeersch uit Duffel uitgevoerd. Rond de helft van de twintigste eeuw was het orgel zodanig vervallen dat een nieuwe herstelling noodzakelijk bleek.

E.H. Cuyvers, toenmalig pastoor te Wilmarsdonk, had veel waardering voor het oude orgel als kunstwerk. Hij wilde het daarom terug in goede staat laten brengen. Om de hoge kosten te kunnen betalen, besloot hij enkele zelfgemaakte schilderijen te verkopen. De herstelling werd gedaan door de firma Aerts & Castrel, ook uit Duffel.

In 1965 echter, bij de afbraak van de kerk en van het hele dorp, moest ook voor het orgel een oplossing gevonden worden. Nadat het door enkele specialisten, waaronder hr. G. Moortgat, zorgvuldig onderzocht was geweest, besloot men het orgel te demonteren en voorlopig te bewaren in het begijnhof der Rodestraat te Antwerpen. Op het ogenblik dat wij dit schrijven, dus ongeveer 10 jaar later, staat het daar nog.

In een brief van de firma Aerts & Castrel geeft de heer L. Aerts ons nog enkele bijzonderheden die wij wel willen vermelden :

.... Lang geleden heb ik het orgel eens gestemd, vermoedelijk in 1945-46. Hierna volgt er een leemte tot wij onverwacht en zeer vlug het orgel moesten demonteren en opbergen in het begijnhof te Antwerpen. Dit gebeurde op 24.4.1966. Sindsdien hebben wij er niets meer van gehoord, en weten ook niet of het er nu nog is.

Bij het demonteren hebben wij vastgesteld dat het orgel hersteld was (?) en verbouwd door Joris van Aarschot, het jaartal weet ik echter niet.

Hier volgt dan de samenstelling bij het demonteren genoteerd :

1/ Trompette 8 bas	1/ Trompette 8 sup
3/ Doublet 2	2/ Fourniture 2 r
5/ Nazart 2 2/3	4/ Flageolet 2
7/ Prestant 4	6/ Flûte 4
9/ Salicional 8	8/ Bourdon 8
	10/ Monter 8

De kerkfabriek van Sint Laurentius te Schoonbroek had het orgel aangekocht om het in de nieuw te bouwen kerk te plaatsen. Om esthetische redenen kan dit plan jammer genoeg niet doorgaan.

Wat zal er met dit ééns zo mooie instrument gebeuren ?

Laat ons hopen dat het eens een plaatsje krijgt om ons weer van zijn mooie klanken te laten genieten.

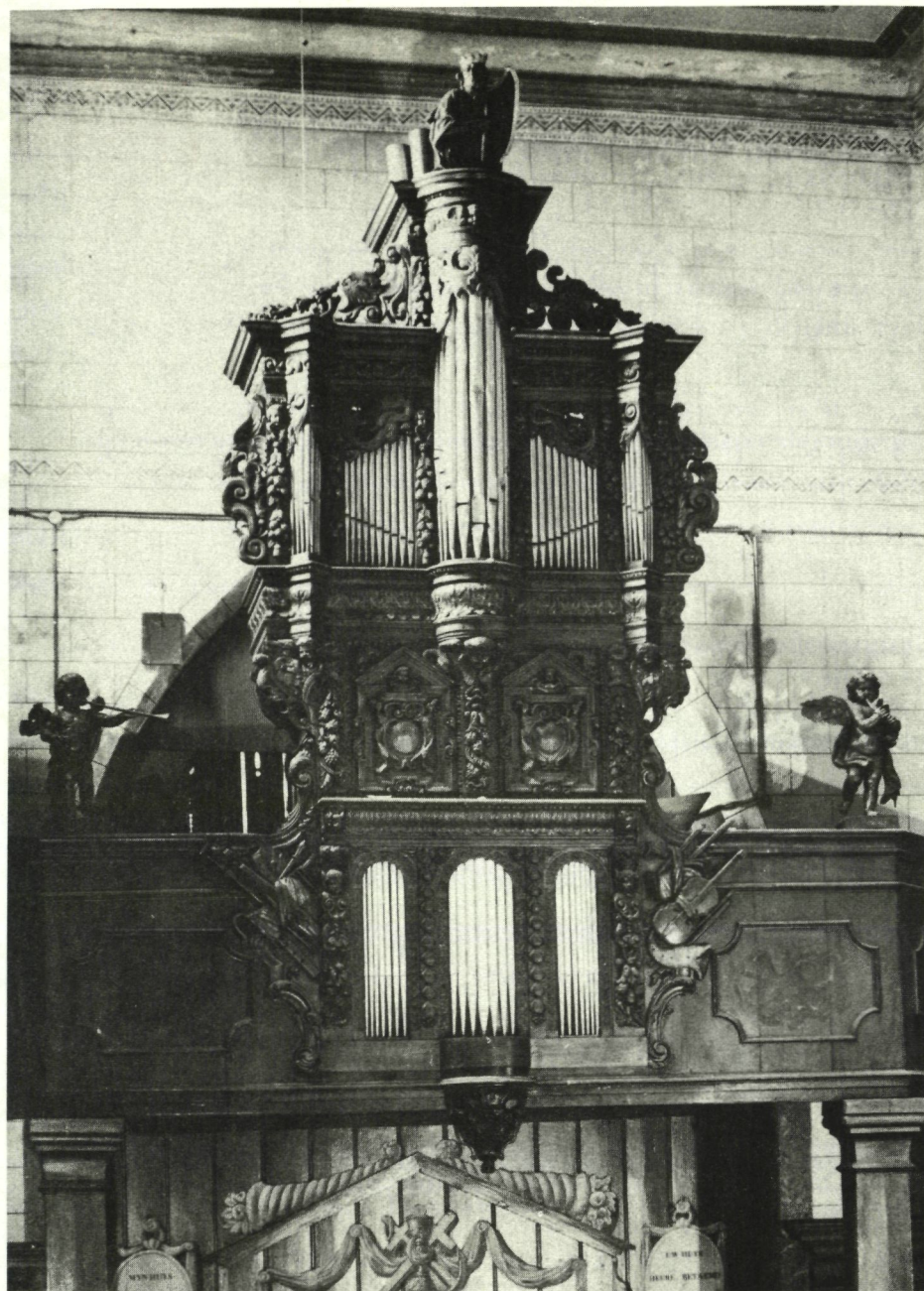
Moge deze bijdrage een eerste stap zijn tot het behoud van dit waardevolle historische orgel.

Bert De Vylder "

Bijgevoegd een afbeelding :

"De afbeelding toont ons het orgel zoals het zich destijds in de kerk van Wilmarsdonk bevond.

Foto Guy Verwimp, Antwerpen."

Copyright A.C.L.

WILMARSDONK, VOORMALIGE KERK

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente BERCHEM

Parochiekerk O.L.VROUW MIDDELARES & SINT-LODEWIJK

=====

Auteur oorspronkelijk instrument : A.Joris / Hasselt.

Bouwjaar : 1947

Auteur vernieuwing : Firma J.Stevens / Duffel.

Bouwjaar : 1962

INSTRUMENT

Dispositie

I	II	P
Bourdon 16	Harm.Fluit 8	Subbas 16
Prestant 8	Nachthoorn 8	Octaafbas 8
Spitsfluit 8	Wilgenpijp 8	Gedektbas 8
Gedekt 8	Zweving 8	Koraalbas 4
Dwarsfluit 4	Prestant 4	Fagot 16
Octaaf 2	Fluit 4	P + I
Mixtuur 3-4 st	Kwint 2 ² / ₃	P + II
Trompet 8	Holpijp 2	P + II 4
I + II 16	Baspijp-Hobo 8	
I + II	II + II 16	
I + II 4	II-8' af	
	II + II 4	

druktoetsen : P - MF - F - FF - Tutti - af - V.C.

voetpistons : P + I - Expression II - Deelb.Comb.Alg.
 P + II Deelb.Comb.Ped.
 P + II 4 Deelb.Comb.I
 I + II Deelb.Comb.II
 Tremolo

manuaalomvang : C-G''''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

- nieuw.

Windladen & traktuur

- pneumatisch.

Klaviatuur

- vrijstaande speeltafel; nieuw van Stevens.

ORGELKAST

- gedeeld orgel, weerszijden op het doksaal.
  - het prospekt bestaat enkel uit een rij prestantpijpen.
-

BIBLIOGRAFIE

Tijdschrift 'De Schalmei' II^ojg.(1947), p.143; zie onder de vermelding van nieuwe orgels "nieuw orgel A.Joris / Hasselt".

ARCHIVALIA

Werkzaamheden Stevens = 1962 (volgens een werklijst, ons ter hand gesteld door Dhr. G.Potvlieghe).

HUIDIGE TOESTAND

instrument : begin van verval.
onderhoud : normaal.

---

datum prospektie : mei 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente BERCHEM

Parochiekerk H. DRIEVULDIGHEID

=====

Auteur instrument : (naamplaatje) " L.Daem-Devis "
facteur d'orgues
Appelterre

Bouwjaar : ca. 1935

Er geschieden enkele lichte dispositiewijzigingen (opschuivingen);
volgens mededeling werkten de orgelbouwers Stevens en Aerts & Castrel
uit Duffel aan het orgel.

INSTRUMENT

Dispositie

Groot orgel

Bourdon 16

Montre 16

Bourdon 8

Montre 8

(flute oct.?)4

Flute harm.8

Violon 8

Prestant 4

Fourniture 3

Trompette 8

Pedalen

Groot orgel aan Pedaal

Reciet aan het Pedaal

Verbinding der twee klavieren

Scherpe octaaf Groot orgel

- Zwelpedaal

Grondspelen Groot orgel

Grondspelen Reciet

Forté

Reciet

Cor de nuit 8

Salicional 8

Voix céleste 8

Prestant 4 *

Flute 2 *

Sesquialter 2r *

Trompette harm.8

Basson-hautbois 8

Pedaal

Sousbasse 16

Flûte 8

Koppelingen

Gr.Org.aan Ped.

Reciet aan Ped.

Kopp.der 2 klavieren

Octave aiguë

Forté

Tremolo

* = nieuwe registernaamplaatjes

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

- integraal van Daem, behalve :

Prestant 4 : pijpwerk uit eerste helft 19de e., in de stijl van
P.Ch.Van Peteghem of van Th.Smet.

Trompet 8 : id.; gelijkenissen met Van Peteghem-pijpwerk.

Windladen, traktuur etc.

- pneumatisch systeem.

Klaviatuur

- vrijstaande speeltafel.

ORGELKAST

- gedeeld meubel.

- houten sierpijpen in het front.

HUIDIGE TOESTAND

instrument : begin van verval.

meubel : normaal.

onderhoud : ± beperkt tot stemwerk.

---

datum prospektie : september 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente BERCHEM

Parochiekerk SINT-HUBERTUS

=====

Auteur oorspronkelijk instrument : (J.J.?)Delhaye / Antwerpen.

Bouwjaar : eerste helft 19de e.

De huidige kerk dateert van 1899; het orgel moet dus uit de vorige of uit een andere kerk afkomstig zijn.

Auteur algehele transformatie : G.D'Hondt / Herselt.

Bouwjaar : 1955

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Man. I</u>	<u>Man. II</u>	<u>Ped.</u>
Bourdon 16	Principaal 8	Subbas 16
Prestant 8	Wilgenpijp 8	Zachtbas 16
Salicional 8	Zweving 8	Oktaafbas 8
Fluit 8	Bourdon 8	Gedekt 8
Holpijp 8	Gemshoorn 4	Koraalfluit 4
Principaal 4	Roerfluit 4	Bazuin 16
Fluit 4	Nazard 2 ^{2/3}	P + I
Oktaaf 2	Nachthoorn 2	P + II
Cornet 5 st	Terts 1 ^{3/5}	P + II 4
Mixtuur 3 st	Cymbel 3-4 st	
Trompet 8	Hobo 8	
I + II	II + II 16	
I + II 16	Tremolo	
I + II 4		

druktoetsen : A.P. - O / P - MF - F - T / O / V.C.

voetpistons : P + I, P + II, P + II 4, I + II, T.A.

- zwelkasttrede

- reg.cresc.

V.C., D.C.P., D.C. I, D.C. II, T

---

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

Het oud pijpwerk kan, na vergelijking, bijna zeker aan de Antwerpse orgelmakers Delhaye toegeschreven worden. Inscripties op pijpwerk of in de ventielkast treft men bij deze bouwers gewoonlijk niet aan; alleen op grond van vergelijking kunnen hier toeschrijvingen gebeuren.

Hoofdwerk

- gesplitst in C- en Cis-kant.

Montre 8 : nieuwe bas (in vervanging van oude frontpijpen ?); 12 + 12 pijpen op de lade; de 20 kleinste hiervan zijn oud.

Fluit 8 : diskant (15 + 14 pijpen); in eik, wijde mensuur.

Prestant 4 : de 16 + 17 kleinste pijpen zijn oud; de baspijpen zijn nieuw (vroeger front ?).

Bourdon 16 : was in origine wellicht een bourdon 8 (cfr. de nog aanwezige pijproosters); de 9 + 9 kleinste pijpen zijn oud, de rest bestaat uit verplaatst pijpwerk of uit aanvullingen.

Fluit 4 :

- diskant : open; bestaat uit ingekort romantisch pijpwerk (19°-20°e.); lijkt geen oud pijpwerk van Delhaye; de opsneden werden verlaagd.

- bas : 2 x 12 oude fluitpijpen (wellicht Delhaye), hiervan zijn telkens de 6 grootste gedekt en de 6 volgende roergedekt (met lange roeren).

Bourdon 8 : staat niet op de originele plaats, blijkens de roosterboringen stond hier enkel een diskant-register (in de bas zijn gaten bijgemaakt); pijpwerk integraal van Delhaye; 12 eiken baspijpen met achtkantige voeten en tamelijk hoge voorlagen (thans aangeschroefd).

Salicional 8 : nieuw;

op deze plaats stond een register met fluit-mensuur (nazard ?).

open plaats : hier stond in origine een 2'.

Doublette 2 : oud; volledig op de windlade; stond vroeger op voorgaande sleep; in origine had het rooster hier wijdere boringen (quarte de nasard ?).

- er was geen mixtuur.

open plaats : in origine Trompet B + D ; boven het oude rooster is een plank geschroefd; de trompet staat thans op de laatste sleep.

Trompet 8 : op deze sleep stond voorheen een ander tongwerk, in B + D ; bekers met blikken onderstukken; loodlegering met iets meer tin dan gebruikelijk; thans zijn stemsleuven aangebracht; de kleinste pijp ontbreekt (vervangen door een oude labiaalpijp).

Reciet

- nieuw pijpwerk van D'Hondt, behalve :

Nachthoorn 2 : oud, doch niet met zekerheid aan Delhaye toe te schrijven; roergedekten in flesvorm, korte roeren; de kleinste zijn open conisch.

Nazard 2 ²/₃ : ingekort en bijgewerkt oud pijpwerk (o.m. stem-schuifringen)

Roerfluit 4 : volledig gedekt met hoeden, behalve het hoogste oktaaf.

Bourdon 8 : 6 + 6 oude eiken baspijpen, verder 2 x 22 metalen gedekten.

Zweving 8 (?) : 15 + 16 oude pijpen (diskant alleen).

Pedaal

- integraal nieuw.

Windladen

+ hoofdwerklade :

- oude lade; gedeeld.

- nog gespijkerde pijpstukken.

- ventielkast : - ligt aan de frontzijde.

- uitneembare ventielen, met een veer aangedrukt achteraan (typisch voor Delhaye).

- vroeger waren er lederpulpeten.

- de voorstellen zijn vernieuwd (vroeger inliggend, nu opliggend).

+ de overige laden zijn nieuw.

Traktuur

- electro-pneumatisch.

Klaviatuur

- vrijstaande speeltafel

ORGELKAST

- stijlloos meubel, in 2 delen; aan weerszijden op het doksaal;
geen front.
-

BIBLIOGRAFIE

- 'De Praestant' IVde jg.(1955), p.104 : rubriek 'Orgelinhuldigingen'
- 25 sept.
Orgelbouwer : Fa. G.D'Hondt, Herselt.
(dispositievermelding)
Gastorganist : F.Vetters, Brussel.
-

HUIDIGE TOESTAND

- instrument : in verval.
  - meubel : id.
  - onderhoud : nagenoeg geen meer.
-

datum prospectie : september 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente BERCHEM

Parochiekerk SINT-WILLIBRORDUS

=====

Auteur oorspronkelijk instrument : J.B.Forceville / Brussel.

Bouwjaar : 1725

Transformaties : o.m. - J.Geurts / Berchem, 1956.

- Fa. J.Stevens / Duffel, ca.1970.

Het orgel werd, ca.1970 nog, op uitdrukkelijk verzoek van de plaatselijke organist geëlectrificeerd; dit nadat het reeds ingrijpend onder handen genomen was door de orgelbouwers Geurts.

INSTRUMENT

Dispositie

<u>I</u>	<u>II</u>	<u>III</u>	<u>P</u>
Bourdon 16	Gedekt 8 *	Wilgenpijp 8	Principaal 16 *
Prestant 8	Octaaf 4 *	Bourdon 8	Subbas 16
Fluit 8	Roerfluit 4 *	Zingend principaal 4	Fluit 8
Gamba 8	Zwitserse pijp 2 *	Fluit 4	Bas 8
Bourdon 8	Larigot 1 ¹ / ₃ *	Kwint 2 ² / ₃	Prestant 4
Prestant 4	Kromhoorn 8 *	Zwegel 2	Octaaf 2
Fluit 4		Scherp 3 s	Bazuin 16 *
Octaaf 2		Trompet 8	Trompet 8
Terts 1 ³ / ₅		Hobo 8	Klaroen 4 (*)
Cornet 5 s			
Mixtuur 5 s			
Bazuin 16 *			
Trompet 8	* = gereserveerd.		
Klaroen 4			

Combinaties : P - F - T / af / V.C.1 - V.C.2

Voetbediend : Tongw. I	II + III	P + III	- alg.cresc.
" II	I + III	P + II	- tremulant
" III	I + II	P + I	- zwelkasttrede
" P			- crescendotrede

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

+ front : nog volledig origineel (Forceville); gehamerd metaal, tamelijk hoog loodgehalte, was in origine belegd met tinfoolie.

+ binnenpijpwerk :

Hoofdwerk

Bourdon 16 : staat niet in de kast op de lade; is waarschijnlijk gekombineerd met het pedaal.

Montre 8 : Forceville; nu ten dele van stemringen voorzien.

Cornet : op een oud bankje met 14 + 15 cancellen; met een paar cancellen uitgebreid.

8'koor = mogelijk nog van Forceville.

4'koor = id. ; er zijn diepe stemsleuven in getrokken.

2²/₃' = id. ; in zeer gehavende toestand.

2'koor = id.

1³/₅' = nieuw.

Prestant 4 : Forceville; enkele in het front, verder (vanaf ca. 6 voet) op de lade.

Fluit 8 : is een "Flûte harmonique", daterend van eind 19de e.; in de bas gekombineerd, alsook zinken pijpwerk.

Gamba 8 : eind 19de e.; met snijbaarden.

Bourdon 8 : Forceville; de houten pijpen hebben heel wat bewerkingen ondergaan; verder metalen gedekten met hoeden.

Fluit 4 : Forceville; in de bas 7 + 8 gedekten, verder 16 + 16 gedekten met tamelijk lange en wijde roeren; de 3 + 3 kleinste zijn conisch doch dateren van het midden der 19de e.

open plaats : -

Octaaf 2 : Forceville; niet op zijn originele plaats.

In origine stond een sesquialter op de voormelde twee plaatsen, op één pijpstok; aan de boringen te zien lag er een repetitie op cis'.

Terts 1³/₅ : nog grotendeels Forceville, doch bijgewerkt in de 19de e.; roergedekt; de 10 + 8 kleinste zijn wijde open fluiten, van deze laatste zijn er aan elke kant 3 van vreemde herkomst.

Furniture : voor een groot deel van Forceville; 5 rangen waarvan thans de hoogste weggenomen is; het oude pijpwerk is versneden en niet erg homogeen meer; het 4de koor is praktisch nieuw en er is nogal wat aanvullend pijpwerk toegevoegd.

Trompet 8 : nieuw; op een gedeelde sleep.

Klaroen : in de bas 19de eeuws, de diskant is ouder; op een gedeelde sleep.

Reciet (in zwelkast)

Wilgenpijp 8 : eind 19de-eeuws.

Bourdon 8 : Forceville; groot oktaaf in eik (thans beschilderd); verder roergedekt, behoorlijk lange en dunne roeren.

Prestant 4 : Forceville; in de bas zijn echter een aantal vreemde pijpen aanwezig, enkele vroeg-19de-eeuwse en zelfs zinken.

Fluit 4 : Forceville; in de bas 6 + 7 gedekten; in de diskant roer-gedekten (roeren zo lang als corpus en met $\frac{1}{2}$ $\emptyset$ van corpus); de 2 + 2 kleinste zijn wijde open fluit; er zijn ook nog 2 uitbreidingen.

Kwint 2 $\frac{2}{3}$: dateert uit midden 19de e.; in de bas conisch, in de diskant 21 wijde open fluiten; de kleinste zijn een mengsel van oud pijpwerk.

Zwegel 2 : Forceville; thans met stemsleuven; de 7 kleinste zijn vreemde.

Scherp 3 s : nieuw.

Trompet 8 : uit eind 19de e.; verbouwd; kurk-vormige koppen; in de diskant overblazend.

Hobo 8 : eind 19de e.

Pedaal (in de voet van de kast)

Prestant 4 : uit midden 19de e.; met baarden.

Fluit 8 : id. ; conisch.

Octaaf 2 : eind 19de e.

Trompet 8 : o.m.19de eeuws pijpwerk; niet volledig homogeen.

Klaroen 4 : id.

Bas 8 : 19de-eeuws materiaal.

WindladenHoofdwerk

- oude lade (Forceville ?), gedeeld; 12 slepen, waarvan de 2 laatste gedeeld; nog gespijkerde pijpstokken; in origine 27 + 27 cancellen.
- thans aangepast aan de electro-pneumatische bediening; de tafel vertoont barsten.
- ventielkast : ingelijmde kleppen, tamelijk hoge kleppen; pulpeten thans vervangen door plaatjes.

Reciet

- nieuw.

Pedaal

- eiken laden, daterend uit 19de e.; aangepast aan de huidige electro-pneumatische traktuur.

Klaviatuur & traktuur

- vrijstaande speeltafel, gesigineerd 'J.Stevens'.
- electro-pneumatische traktuur.

Windvoorziening

- nieuwe windkanalen.
- de conducten zijn flexibele slangen.

ORGELKAST

- in origine een barokke kast met Hoofdwerk en Positief; is in diverse fasen getransformeerd en uitgebreid.
  - de voet is vernieuwd, elke kant is in de 19de e. uitgebreid met een veld + toren, de zijwanden (nog + origineel) werden verplaatst, de structuur van de rugwand is nog aanwezig.
  - in de stijlen vooraan zijn nog oude registergaten te zien (alleen binnenin zichtbaar): H.W. = aan elke kant 7,
daarnaast aan elke kant 5 (recenter, 19°e.?)
Pos. = aan elke kant 6 (onder H.W.)
-

BIBLIOGRAFIE

- 1) J.B.Stockmans, archivaris : "Geschiedenis der gemeente Berchem", Antwerpen Drukk. F.De Coker, 1886.
p.154 : "*Uitwijzens een act van 15 juni 1725, verbond zich J.-B. Forceville, van Brussel, een nieuw orgel te leveren mits de somme van 1.500 gulden. Het groot orgel zou bevatten 12 registers en het klein orgel of positief 8.*"
- 2) J.Yernaux : "Orgues et organistes du Pays Mosan", Tongeren 1937.
Bijlage XIV : "Extrait du livre de comptes d'A.Graindorge, facteur d'orgues à Liège".
p.71 : "*2 août (1823), id (=réparation) église de Berchem, 34 fl. 5 s.*"
- 3) 'De Praestant' V^ojg.(1956), p.97 : 'Orgelinhuldigingen' - 13 mei.
Orgelrestaurateur : J.Geurts, Berchem.
mechanisch-pneumatisch stelsel.
organist : A.Philippo
Dispositie :
<u>Groot-orgel</u>	<u>Reciet</u>	<u>Pedaal</u>
Bourdon 16	Principaal 8	Contrebas 16
Monter 8	Gedekt 8	Subbas 16
Viola di gamba 8	Wilgenpijp 8	Bas 8
Holpijp 8	Zweving 8	Spitsfluit 8
Dwarsfluit 8	Fluit 4	Octaafbas 4
Prestant 4	Kwint 2 ² / ₃	Bazuin 16
Fluit 4	Zwegel 2	Trompet 8
Octaaf 2	Harmonische trompet 8	Klaroen 4
Veldfluit 2	Hobo 8	Kwint
Vulwerk 3-4 r	Vox humana 8	
Cornet 5 r		
Bombarde 16		
Trompet 8		
Klaroen 4		

HUIDIGE TOESTAND

instrument : in verval.

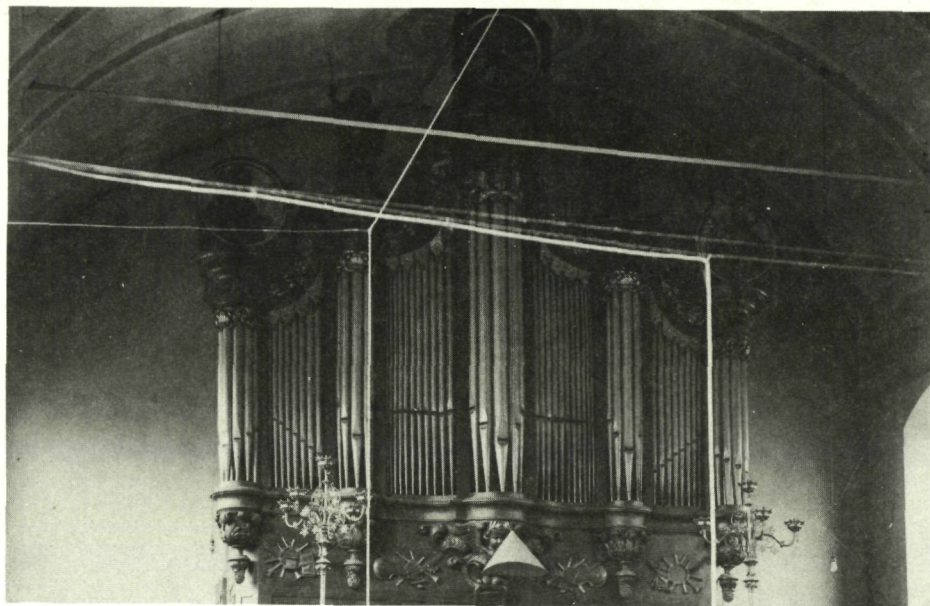
meubel : in verval wegens veelvuldige verbouwingen.

onderhoud : nagenoeg geen meer.

---

datum prospektie : september 1978

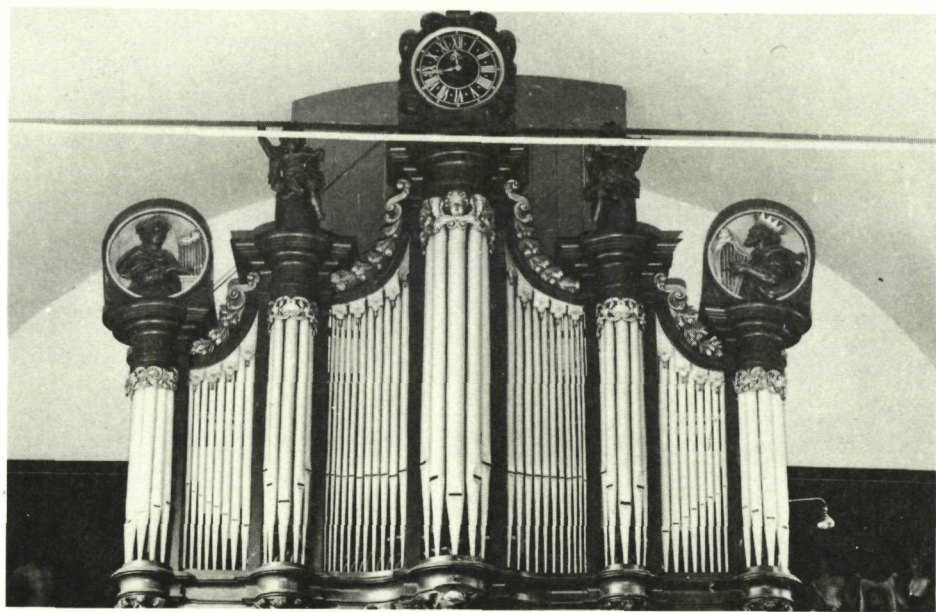

Copyright A.C.L.

BERCHEM, SINT-WILLIBRORDUS

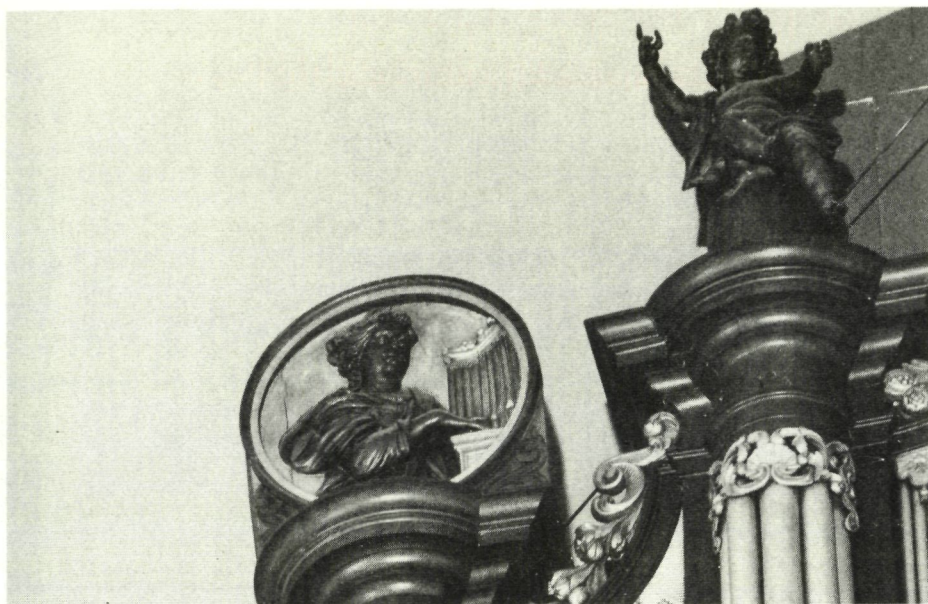
Cliché van 1944

Copyright A.C.L.

BERCHEM, SINT-WILLIBRORDUS

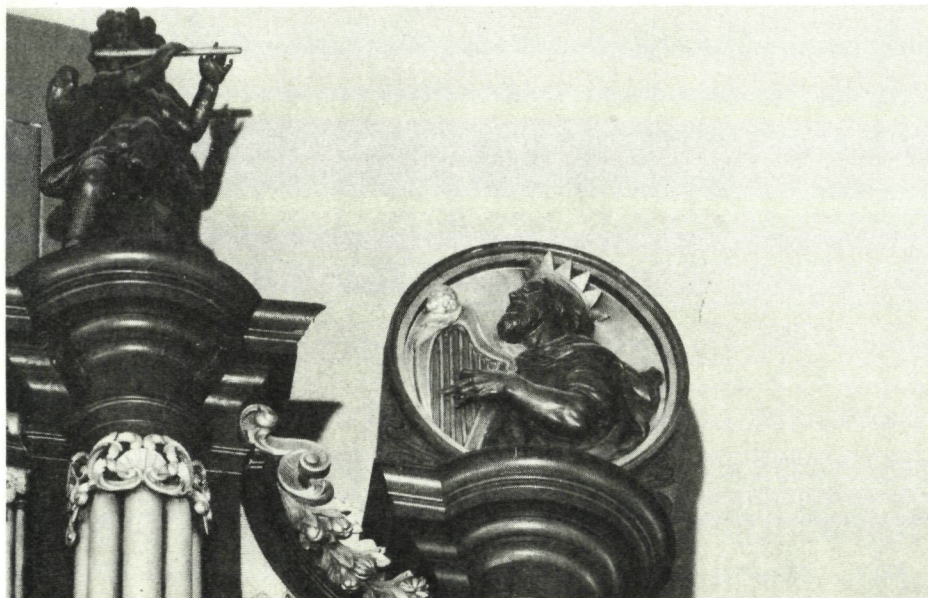
Cliché van 1971

Copyright A.C.L.

BERCHEM, SINT-WILLIBRORDUS

Detail

Copyright A.C.L.

BERCHEM, SINT-WILLIBRORDUS

Detail

BERCHEM, SINT-WILLIBRORDUS

Detail

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente BERCHEM (wijk GROENENHOEK)

Parochiekerk H.SACRAMENT

=====

Auteur instrument : Jos Stevens / Duffel.

Bouwjaar : ca.1900

Het orgel zou aanvankelijk een huisorgel in particulier bezit geweest zijn, dat vóór een 50-tal jaren door de parochie werd aangekocht voor de oude kapel.

In 1960 werd het orgel in de nieuwe kerk overgeplaatst.

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Gr.Org.</u>	<u>Récit</u>	<u>Ped.</u>
Bourdon 16	Gambe 8	Sousbasse 16
Montre 8	Voix céleste 8	Octave basse 8
Bourdon harm.8	Flûte 4	
Quintaton 8	Violine 4	
Quintaton 4	Quinte 2 ² / ₃	
Prestant 4	Doublette 2	
	Trompette harm.8	
	Clairon 4	
	Basson-Hautbois 8	
	Voix humaine 8	

Réunion Gr.Org.- Pédalier

Réunion Pos.- Pédalier

Réunion Pos.- Gr.Org.

Expression

Tremolo

Tutti - Af

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

- integraal van J.Stevens; materiaal en intonatie in stijl van eind 19de eeuw.

- veel units en transmissies.

Windladen, traktuur enz.

- pneumatisch systeem.
  - vrijstaande speeltafel naast het orgel.
-

ORGELKAST

- één grote omkisting van het instrument, met vooraan een soort front, bestaand uit deels stomme en deels aangesloten pijpen.
  - bevindt zich in een hoek op het doksaal.
-

HUIDIGE TOESTAND

- normaal.
-

datum prospectie : september 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente BERCHEM (wijk LUITHAGEN)

Parochiekerk SINT-THERESIA

=====

Auteur instrument : G. D'Hondt / Herselt.

Bouwjaar : 1955

Uitbreiding : Fa. B.Pels-D'Hondt / Herselt; 1964.

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Man.I</u>	<u>Man.II</u>	<u>Man.III</u>	<u>Ped.</u>
Bourdon 16	Praestant 8	Fluit 8	Principaal 16
Praestant 8	Bourdon 8	Wilgenpijp 8	Subbas 16
Salicional 8	Fluit 4	Quintatoon 8	Oktaafbas 8
Holpijp 8	Zwegel 2	Zweving 8	Gedekt 8
Praestant 4	Scherp 3-4 s	Principaal 4	Koraalbas 4
Roerfluit 4	Kromhoorn 8	Woudfluit 2	Bazuin 16
Oktaaf 2	II + III	Sesquialter 2 s	P + I
Mixtuur 3-4 st		Cymbel 3-4 st	P + II
Trompet 8		Hobo 8	P + III
I + II		III + III 16	
I + III		Tremolo	
I + II 16			
I + III 16			

druktoetsen : A.P. - O / P - MF - F - T / O / V.C.

voetbediend : P+I, P+II, P+III, I+II, I+III, II+III

Zwelkast

V.C., DC.P, DC. I, DC. II, DC. III, T

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

- electro-pneumatische traktuur.

- vrijstaande speeltafel.

- pijpwerk in open opstelling, in 2 delen, met de speeltafel ertussen.

BIBLIOGRAFIE

- 1) 'De Praestant' IV^ojg.(1955), p.104; rubriek "Orgelinhuldigingen"
2 oktober -
Orgelbouwer : Fa. G.D'Hondt / Herselt.
(volgt dispositieopgave)
Organist-titularis : Oger Demeyere.
Gastorganist : Victor Hens.
  - 2) 'De Praestant' XIII^ojg.(1964), p.83; rubriek "Orgelinhuldigingen"
Orgelbouwer : Fa. B.Pels-D'Hondt / Herselt.
"Het orgel is uitgebreid tot 3 klavieren, zoals bij de bouw reeds
was voorzien. Het aantal registers is hierdoor van 20 op 30 gebracht".
-

HUIDIGE TOESTAND

- normaal.

---

datum prospektie : september 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente BORGERHOUT

Parochiekerk H.FAMILIE & ST-CORNEEL

=====

Auteur instrument : J.Stevens / Duffel.

Bouwjaar : 1911

Onderhoud : Firma B.Pels / Herselt.

INSTRUMENT

Dispositie

I	II	III	P
Montre 16	Diapason 8	Bourdon 16	Contrebasse 16
Bourdon 16	Bourdon harm.8	Flûte traversière 8	Sousbasse 16
Montre 8	Salicional 8	Violon 8	Koraalbas 4 *
Flûte harm.8	Quinte 3	Cor de nuit 8	Gross-bourdon 8
Viola di gamba 8	Flûte octaviante 4	Dulciana 8	Bombarde 16
Bourdon 8	Cymbel 3 st *	Voix céleste 8	Tuba 8
Prestant 4	Trompette 8	Violine 4	
Flûte 4	Clarinette 8	Flageolet 2	
Doublette 2		Piccolo 1	
Fourniture		Trompette harm.8	
Bombarde 16		Basson-Hautbois 8	
Trompette 8		Voix humaine 8	
Clairon 4			

- tremolo Pos.

- tremolo Rec.

- P - MF - F - T - Ò

- tirasse Grand-Orgue

- tirasse Positif

- tirasse Récit

- réunion Pos.-Gr.Org.

- réunion Réc.-Gr.Org.

- réunion Réc.-Pos.

- tongw. Ped. *

- tongw. I *

- expression Pos.

- tongw. II *

- expression Rec.

- tongw. III *

* = nieuwe naamplaatjes.

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Windladen, traktuur etc.

- in origine pneumatisch systeem, later door firma Stevens omgevormd tot electro-pneumatisch.
  - vrijstaande speeltafel; registertuimelaars.
-

ORGELKAST

- gadeelde kast, aan beide zijden van het doksaal.
  - er zijn geen prospecten, enkel een beschilderde afscherming.
-

ARCHIVALIA

De werkljst van de orgelbouwers Stevens (afschrift ons ter beschikking gesteld door Dhr. G.Potvlieghe) vermeldt het orgel, met datum 1911.

HUIDIGE TOESTAND

- instrument & meubel : normaal.
  - onderhoud : regelmatig.
-

datum prospectie : oktober 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente BORGERHOUT

Parochiekerk O.L.VROUW TER SNEEUW

=====

Auteur instrument : Firma J.Stevens / Duffel.

Bouwjaar : 1958

Dit orgel werd gebouwd voor de kerk van de Wereldtentoonstelling te Brussel (Heizel), en daarna te Borgerhout geplaatst.

Onderhoud : Firma Aerts & Castrel / Duffel.

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Hoofdwerk</u>	<u>Positief</u>	<u>Zwelwerk</u>	<u>Pedaal</u>
Bourdon 16	Quintadeen 8	Open fluit 8	Resultantbas 32
Principaal 8	Roerfluit 8	Salicionaal 8	Conterbas 16
Prestant 8	Prestant 4	Zweving 8	Subbas 16
Gedekt 8	Zwitserse pijp 2	Zing.principaal 4	Kwintbas 10 ^{2/3}
Octaaf 4	Larigot 1 ^{1/3}	Koppelfluit 4	Octaaf 8
Blokfluit 4	Cymbel 3 s	Woudfluit 2	Bas 8
Kwint 2 ^{2/3}	Kromhoorn 8	Sesquialter 2 s	Koraalbas 4
Octaaf 2	II + III	Scherp 4 s	Ruispijp 3 s
Mixtuur 5 s		Dulciaan-regaal 16	Bazuin 16
Trompet 8		Trompet 8	Trompet 8
I + II		Hobo 8	Klaroen 4
I + III		Schalmei 4	P + I
		Tremulant	P + II
			P + III
			P + III 4'

- zwelkast III

- generaal cresc.

- vaste en deelbare comb. met voetbediening.
  - handbediende deelbare comb. onder de resp. klavieren.
  - een omvangrijk schakelbord registerwippertjes voor instelling van de vrije comb.
-

---

manuaalomvang : C-c'''

pedaalomvang : C-g'

Pijpwerk

- integraal nieuw.
- de tongwerken zijn deels transmissies.

Windladen & traktuur

- electro-pneumatisch systeem.

Klaviatuur

- vrijstaande speeltafel.
  - plastieken registertrekkers.
-

ORGELKAST

- basismeubel in één deel, met daarop het pijpwerk in open opstelling (geen eigenlijke kast).
  - ontwerp door arch. Stijnen.
-

BIBLIOGRAFIE

Onderstaande gegevens verwijzen alleen naar het nieuwe Stevens-orgel in de nieuwe kerk.

- 1) Werklijst Firma Stevens (afschrift ons bezorgd door Dhr. G.Potvlieghe) vermeldt : "Borgerhout, O.L.Vr.ter Sneeuw, Expo 58-orgel."
  - 2) 'De Praestant' IXde jg.(1960), p.25 : rubriek "Orgelinhuldigingen",
- 25 okt. 1959 :
Orgelbouwer : Fa. J.Stevens, Duffel.
(dispositie-opgave volgt)
Organist-titularis : J.Delafaille
Gastorganist : P. Van den Broek
  - 3) 'Mededelingen van het Centraal Orgelarchief', jg.1978, p.41 :
Werklijst 1977 van firma Aerts & Castrel / Duffel : herstelling.
-

HUIDIGE TOESTAND

- normaal.

---

datum prospektie : oktober 1978

In bijlage : Bibliografie aangaande voormalige orgels.

Bijlage - Borgerhout, kerk O.L.Vr.ter Sneeuw.

BIBLIOGRAFIE

Hiernavolgende gegevens betreffen voormalige orgels; op te merken valt dat de voormalige kerk gebouwd werd in 1845 en verwoest werd tijdens de tweede wereldoorlog.

- 1) E.G.J.Gregoir : "Historique ...", Anvers 1865.

p.139-140 : " .... Une polémique assez vive s'est engagée en 1849, concernant les orgues de l'église St-Willebrord de F.Loret, et de Borgerhout de M. Merklin. M. Henskens, alors organiste à l'église St-Jacques, critiqua dans le Journal d'Anvers d'une manière un peu vive l'orgue de M. Loret. Ce dernier, dans une réponse publiée dans le même journal, a fait ressortir la partialité dont M. Henskens était animé, et à laquelle ce dernier répondit de nouveau. MM. P.F. Devocht, Henskens et J.Lemmens ont lancé un rapport dans le public (18 juin 1849), sur l'orgue de Borgerhout, dont le but était de recommander les orgues de Merklin, et de dénigrer celui de St-Willebrord. M. Loret, dans une nouvelle lettre publiée, a tâché de justifier son système et de condamner l'orgue de Borgerhout. Nous avons touché ces deux orgues et ni l'un ni l'autre n'a pu nous satisfaire."

p.146-147 : " .... Peu après la société se transforma en Société anonyme pour la fabrication des orgues, établissement Merklin-Schütze. Nous faisons suivre la liste des principaux orgues de cette maison :

....., Borgerhout, ...

- 2) H.V.Couwenbergh : "L'orgue ancien et moderne", uitg. J.Van In, Lier s.d. (=1887);

p.80 : "Parmi les principaux instruments sortis des ateliers de Merklin-Schütze et Cie, on cite l'orgue de .....; l'orgue de Borgerhout, ..."

- 3) J.-B.Stockmans : "Deurne en Borgerhout", Brecht, Drukk. L.Braeckmans, dl.III (1899).

p.133 (over Borgerhout, O.L.Vr.)

"Het orgel uit het huis J.Merklin, te Brussel, werd plechtig gekeurd den 18^{en} December 1848, onder den toeloop van eene groote menigte volks."

- 4) J.Kreps, O.S.B. : "Quinze Loret" in 'Musica Sacra', sept.1959.

p.105 : "François-Bernard LORET ..... préconisait un "Nouveau système" d'orgues : suppression des Mixtures, sommier unique avec les mêmes jeux transmis

sur plusieurs claviers manuels, tuyaux en plomb ou cuivre recouverts d'une pellicule d'étain, matériau baptisé "Mechels tin". Cette facture d'orgues "à rabais" comme s'exprimait A. CAVAILLÉ-COLL, exerça une influence dont le pays se ressent encore de nos jours dans son penchant pour les orgues à bon marché et l'emploi sans cesse renaissant du dédoublement des jeux. Déjà en 1848, J.Erm. HENSKENS, l'organiste de St-Jacques à Anvers et en 1849 Jacques LEMMENS l'avaient dénoncée à l'occasion d'un orgue Loret installé à Borgerhout-Anvers. ...."

NOTA : Kreps maakt een kleine geografische vergissing : de Sint-Willibrorduskerk (met het Loret-orgel) ligt op de grens met Borgerhout doch nog op grondgebied van de stad Antwerpen.

- 5) G.Potvlieghe : "19de-eeuwse werkljsten van drie Belgische orgelmakers" in 'De Mixtuur' nr. 11 (nov.1973) :
- op de werkljst van J.Merklin : "Borguerhout, paroisse".
  - zelfde vermelding op de werkljst van P.Schyven.

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente BORGERHOUT

Parochiekerk SINT-ANNA

=====

Auteur instrument : J.J.Delhaye / Antwerpen.

Bouwjaar : 1845

Dit orgel zou in origine voor de St-Eligiuskerk te Antwerpen
gebouwd geweest zijn. Later werd het naar Borgerhout overgeplaatst,
en wellicht bij deze gelegenheid grepen eerste wijzigingen plaats.

Auteur transformatie : .....? / Lier (de naam kon niet meegegeeld
worden; het zou eerder een piano-hersteller betreffen);
deze werken (verdelen van de spelen over 2 klavieren) dateren
van vóór een 10-tal jaren.

INSTRUMENT

Dispositie

I	II	P
Montre 8	Bourdon sup.16 **	Sousbasse 16
Voix Céleste 8 (ab c°)	Flûte ouverte 8 (ab cis')	
Viola di gamba 8	Flûte harm.8 bas	
Bourdon 8	Salicional 8	
Prestant 4	Flûte 4	
Basson 8 bas *	Doublette 2	
	Trompette bas 8	
	Trompette sup.8	

koppelingen : I + P, I + II.

* Basson 8 bas = Basson-Hautbois, zowel bas als diskant.

** Bourdon sup.16 = in werkelijkheid 8', eveneens bas en diskant.

manuaalomvang : C-f'''

pedaalomvang : C-d'

Pijpwerk

+ front : originele frontpijpen van Delhaye; opgeworpen labia;
1 nieuwe pijp (zink).

+ binnenpijpwerk :

- over het algemeen erg gehavend; vooral gebuild, afgevijsd en slecht hersteld (minderwaardig soldeerwerk).
- alles op één gedeelde windlade; hierna opgesomd volgens sleep-opstelling :

Basson-Hautbois 8 : dateert uit midden 19de e. (wellicht niet van Delhaye); goede faktuur; moderne koppen-vorm, met overkraging; vertinde lepels; in de baskant heel enge bekers, in de diskant 2-delige bekers (smalle trechter + wijder uitlopende trechter); van dekseltjes voorzien, waarvan de originaliteit in vraag blijft (een aantal is beslist recenter); op deze sleep stond in origine een ander register (vermoedelijk een diskant-stem, ab c°); boven het oud rooster is triplex-plaat aangebracht.

Montre 8 : 13 + 13 pijpen op de lade, de overige in het front; origineel Delhaye, behalve de kleinste; zeer beschadigde stem-randen.

Prestant 4 : volledig op de lade; in origine zonder baarden; vrij breed gelabieerd, lage opsnode, aangescherpt bovenlabium.

Voix Céleste : niet van Delhaye, wel vroeg-romantische konstruktie; zonder snijbaarden; korte labium-inritsing in het corpus, weinig in de voet.

Bourdon 8 : Delhaye; 6 + 6 in hout, vierkante voeten, naar achter toe afdalende kernen, voorlagen thans aangeschroefd, hoge voorlagen; tussen de metalen pijpen zitten enkele vreemde; tamelijk breed gelabieerd; geïntoneerd met kernprikken.

Viola di gamba : Delhaye; 2 + 2 grootste staan in het front; corpora in hoger tingehalte; diepe inritsing; later werden snijbaarden aangebracht en werd aan de labia geknoeid.

Doublette 2 : integraal Delhaye-pijpwerk, doch het kleinste oktaaf is mogelijks afkomstig uit de voormalige Fourniture (boringen zijn te wijd); zeer lage opsmeden; staat nog op de originele plaats.

Bourdon 8 (II) : eerder romantisch pijpwerk (zelfde faktuur als Voix Céleste); in origine een Bourdon 16 die opgeschoven werd tijdens de laatstgeleden transformatie; het groot oktaaf is gekombineerd met Bourdon 8 (I); het hoogste oktaaf bestaat uit pijpwerk van een open fluit; in origine stond op deze plaats een 8'-diskantstem, thans is een nieuw rooster geplaatst.

Fluit 4 : Delhaye; gedekt; 2 pijpen zijn niet origineel.

Salicional 8 : dateert van eind 19de e.; in origine een Furniture van 3 koren, het oud rooster is nog aanwezig, in de diskant is er een plank boven geschroefd.

Flûte harm.(bas) + Flûte ouverte (disk.): bas in grenen, nieuw; op deze sleep stond vermoedelijk de Trompet 8 (gedeeld).

Trompet 8 (B + D) : origineel Delhaye, koppen zoals bij Van Peteghem, bekens met blikken onderstukken; op deze sleep stond wellicht een Hobo 8, mogelijk gekombineerd met Clairon 4 in de bas.

Pedaal :

Sousbasse 16 : van latere datum dan het orgel; een aantal pijpen zijn in eik.

Windlade

- gedeelde lade (Cis-kant links op doksaal, C-kant rechts).
- konstruktie als dubbellade (reeds van in origine met 2 ventielkasten).
- onderaan met perkament beplakt.
- in origine gespijkerde pijpstukken, thans aangeschroefd.
- kleppen bevestigd aan de staart met een veer (typerend voor Delhaye).
- de pulpeten zijn verdwenen (thans plaatjes met draad erdoor).
- pedaalade : is een oude lade (Vermeersch ? Mondt ?) die in origine 2 registers bevatte (16'+ 8'), 27 cancellen.

Klaviatuur

- vrijstaande speeltafel, tussen de twee kast-delen in.
- registertrekkers met platte knoppen (stijl Merklin).
- diverse soorten porceleinen naamplaatjes.

Traktuur

- vrijwel geheel vernieuwd, slechts enkele oude elementen (b.v. wellen)

werden herbruikt.

- grenen abstrakten (nieuw).

Windvoorziening

- windkanaal voorzien van compresseur (mogelijk origineel).
-

ORGELKAST

- sober laat-klassiek meubel.
  - gesplitst in twee delen (origineel), waarvan het ene de C-kant van het binnenwerk bevat, het andere de Cis-kant.
  - aan de rugwand zijn onderaan enkele nieuwe panelen (grenen) aangebracht.
-

ARCHIVALIA

Nota, bewaard in het parochie-archief :
tijdens de laatste herstelling werd volgende notitie op het pijpwerk
aangetroffen

*"Dezen orgel
is gemaakt door
mijnheer J. Delhaye
Antwerpen maart 1845
en de peypen door
P. Loos"*

HUIDIGE TOESTAND

meubel : in verval
instrument : id.
onderhoud : geen meer

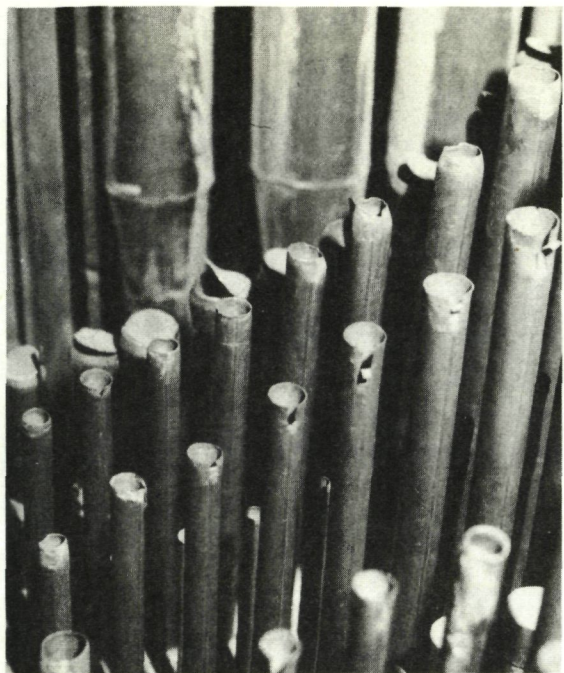
datum prospektie : oktober 1978

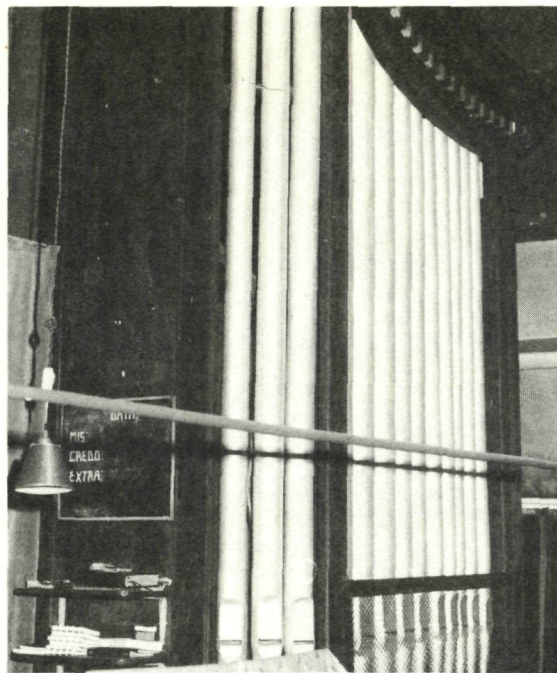

BORGERHOUT, SINT-ANNA

Algemeen zicht

BORGERHOUT, SINT-ANNA

Fragment

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente BORGERHOUT

Parochiekerk SINT-FRANCISCUS-XAVERIUS

=====
Het orgel dat zich in deze kerk bevond werd vóór enkele jaren
overgebracht naar de kerk van de paters Jezuiten te Lier.
Men behelpt zich thans met een electronium.

---

datum informatievraag : januari 1979

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente BORGERHOUT

Parochiekerk SINT-JAN

=====

Auteur oorspronkelijk instrument : Ch.Anneessens / Menen.

Bouwjaar : 1895

Het instrument draagt thans volgend naamplaatje :

" Orgues - Harmoniums "

Oscar Anneessens - Marinus
Boulevard de Groeninghe 40
Courtrai

Algemene herstelling : G.D'Hondt / Herselt; 1957.

Het orgel is thans buiten gebruik.

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Gr.Org.</u>	<u>Pos.</u>	<u>Récit</u>	<u>Ped.</u>
Montre 16	Diapason 8	Bourdon 16	Contrebasse 16
Bourdon 16	Bourdon 8	Diapason 8	Soubasse 16
Montre 8	Hohl-flute 8	Bourdon 8	Flûte basse 8
Bourdon 8	Cymbel 3 st *	Flûte d'orchestre 8	Koraalbas 4 *
Gambe 8	Flûte octaviante 4	Gambe 8	Tuba 8
Flûte harm.8	Nachthorn 2 *	Flûte ocarina 4	Bombarde 16
Flûte 4	Gemshorn 8	Octavin harmonique 2	
Prestant 4	Clarinette 8	Plein jeu 2 a 3 r	
Plein jeu 2.3.r.		Trompette harm.8	
Cornet		Sesquialter 2 st *	
Doublette 2		Hobo 4	
Clairon 4			
Trompette 8			
Bombarde 16			

* = nieuw (D'Hondt).

1 vrije combinatie-reeks.

- pedalen :

Pos. au Ped.	Zwelpedaal	Oct.aig. Récit
G.Org. au Ped.		Composition Pos.
3 ^{me} Cl. au Ped.		Composition Gr.Org.Péd.
Pos. au Gr.Org.		Composition Réc.
Réc. au Gr.Org.		Tremolo
Réc. au Pos.		
Oct.Aig.Gr.Org.Ped.		

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

- vrijstaande speeltafel; registertrekkers op één rij boven 3de klavier.
- pneumatische traktuur.
- gedeelde orgelkast.

BIBLIOGRAFIE

- 1) J.-B.Stockmans : "Deurne en Borgerhout"; Brecht, druk. L.Braeckmans, deel III 1899.
p.135 (over de St-Janskerk te Borgerhout) :
"Den 1^{en} Juni 1894 brengt hij (= de pastoor) aan de leden van den kerkraad de blijde tijding van eene milddadige gift gedaan door personen tot bekostiging van een orgel ter waarde van 30.000 frank, met aanbeveling dat deze moet geleverd worden door den Heer C.Anneessens, van Meenen en Halluin, volgens teekening van den bouwmeester der kerk en onder toezicht van voornamen kunstenaars met het speeltuig bekend."
- 2) "Rapports & Certificats sur quelques orgues tubulaires pneumatiques construites par la Maison Anneessens", 1902.
zie p.13, citaat uit dagblad "L'Escout" d'Anvers, 2 août 1895.
Inauguration du nouvel orgue de l'église Saint-Jean.
La superbe basilique de Saint-Jean vient de faire l'acquisition d'un nouvel orgue dont la grandeur et la puissance est en harmonie avec l'architecture de ce monument.
Disons un mot de l'instrument. L'orgue sort des ateliers de M. Ch.Anneessens de Menin. Il possède 40 jeux répartis sur trois claviers et une pédale séparée.

C'est le premier orgue à Anvers auquel on ait appliqué le nouveau système tubulaire pneumatique. Le grand avantage de ce système c'est tout d'abord la suppression complète de tout le mécanisme délicat et souvent encombrant de vergettes et d'équerres, qui, surtout sous notre climat du Nord, sont si souvent exposées aux avaries causées par les variations brusques de température et d'humidité. Ici pas d'organes mobiles entre la touche et la soupape; le mouvement est communiqué au moyen d'une légère pression d'air dans un mince tuyau en plomb ou en cuivre. Donc pas d'allongements ni raccourcissements du mécanisme de transmission; facilité d'accès dans toutes les parties de l'orgue; économie de place; régularité et distribution du vent proportionnée à la force des jeux; en un mot, tous les avantages que promettait l'électricité, moins ces caprices désordonnés qui ont fait rejeter cette dernière et dont les horloges de nos coins de rues nous révèlent si souvent les fâcheux inconvénients. Le principe du système tubulaire avait déjà été émis et appliqué il y a vingt ans par MM. Fermis et Persil, à Paris. Depuis lors il a subi d'importantes modifications et la perfection avec laquelle nous l'avons vu fonctionner dans plusieurs orgues depuis trois ans, nous donne la pleine assurance qu'il est appelé à détrôner non seulement sa rivale l'électricité, mais peut-être aussi le vieux système des vergettes.

Nous n'avons rien à dire de la sonorité des jeux. Le talent supérieur d'harmonisation de M. Anneessens n'est contesté par aucun connaisseur qui s'est donné la peine d'étudier de près les orgues de ce facteur.

Signalons seulement la rondeur et la puissance de la monte 16, l'attaque franche des flûtes harmoniques, la suavité céleste du salicional et de la voix humaine. Tous ces jeux sont traités avec une perfection remarquable qui doit contenter les plus difficiles.

Nous croyons donc pouvoir féliciter de tout cœur le digne et zélé curé de Saint-Jean de l'acquisition de cette œuvre d'art si bien en rapport avec la magnificence et la perfection architecturale de son église.

- 3) 'De Praestant' VI^ojg. (1957), p.20 : rubriek "Orgelinhuldiging",
21 oktober -
"Orgelrestaurateur : fa. G.D'Hondt, Herselt.
(volgt dispositie)
Gastorganist : A.Pelgrims."

HUIDIGE TOESTAND

instrument : totaal onbespeelbaar.

meubel : in verval.

onderhoud : geen meer; er is een electronium in gebruik.

---

datum prospectie : november 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente BORGERHOUT (wijk STENENBRUG)

Parochiekerk ONZE LIEVE VROUW VAN HET HEILIG HART

=====

Auteur instrument : Firma J.Stevens / Duffel.

Bouwjaar : ca. 1955

Onderhoud : E.De Munck / Hamme.

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Man.I</u>	<u>Man.II</u>	<u>Ped.</u>	Voetbediend :
Bourdon 16	Holpijp 8	Subbas 16	P + I
Prestant 8	Gemshoorn 8	Zachtbas 16	P + II
Salicional 8	Zwegel 4	Octaafbas 8	I + II
Roerfluit 8	Blokfluit 4	Bas 8	-
Octaaf 4	Kwint 2 ² / ₃	Koraalbas 4	Zwelkast
Woudfluit 2	Sesquialter 2 s	Fagot 16	-
Mixtuur 4 s	Octaaf 2	P + I	Alg.Tutti
Trompet 8	Hobo 8	P + II	
I + II 16	Tremulant		
I + II	II + II 16		
I + II 4	II 8 af		
	II + II 4		

vaste komb. : P - MF - T / af

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Algemeen

- vrijstaande speeltafel; registertuimelaars.
  - electro-pneumatisch systeem.
  - gedeelde open opstelling.
-

HUIDIGE TOESTAND

- mits wat onderhoud, normaal.

---

datum prospektie : november 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente DEURNE

Parochiekerk H. LODEWIJK VAN MONTFORT

=====

Auteur oorspronkelijk instrument : P.Schyven & Cie / Bruxelles.

Bouwjaar : eind 19de e.

De pastoor dezer parochie kocht het instrument van orgelbouwer Joris uit Averbode; het zou afkomstig zijn uit een Dames-tehuis te Brussel.

Het werd in de nieuwe kerk gemonteerd door fa. Aerts & Castrel / Duffel.

Onderhoud : fa. Aerts & Castrel / Duffel.

INSTRUMENT

Dispositie

(registertrekkers op één rij boven het klavier)

Sousbasse 16 / Bourdon 16, Montre 8, Bourdon bas 8, Bourdon haute 8, Salicional 8, Doublette 2, Prestant 4, Fourniture 4 p, Tremolo.

- koppeling Man.-Ped.
- zweltrede.

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-d'

Pijpwerk

- integraal Schyven.

Windlade

- chromatisch ingedeelde lade, Schyven.
- er is doorspraak.

Traktuur, klaviatuur etc.

- mechanische traktuur; vernieuwd en aangepast.
-

- speeltafel ingebouwd aan de zijkant;
bakstukken en frame = Schyven, rest = nieuw.
- registertrekkers van Schyven.

Windvoorziening

- de windvoorziening is onstabiel.
-

ORGELKAST

- het oorspronkelijk meubel van Schyven is niet meer ter plaatse.
  - de voet bestaat thans uit een aantal losse scharnierende panelen, in het bruin geschilderd.
  - daarboven staat het pijpwerk, thans in "open opstelling";
metalen pijpen : - deels met aluminiumbrons beschilderd.
- deels bruin geschilderd.
houten pijpen : in 4 verschillende kleuren geschilderd, van rood tot roodbruin (bolus-kleur); de stoppen allen in bruin.
-

HUIDIGE TOESTAND

- behoudens doorspraak, normaal bespeelbaar.
-

datum prospektie : november 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente DEURNE

Parochiekerk O.L.VROUW VAN ALTIJDDURENDE BIJSTAND

=====

Auteur instrument : Het orgel werd in 1948 gebouwd voor de voorlopige kerk, door g.D'Hondt / Herselt, met pneumatische traktuur. De firma Pels-D'Hondt plaatste het orgel in 1969 over in de nieuwe kerk, voorzag het van elektrische traktuur en breidde het uit met 4 registers.

INSTRUMENT

Dispositie

I	II	P
Praestant 8	Wilgenpijp 8	Subbas 16
Bourdon 8	Holpijp 8	Oktaaf 8
Oktaaf 4	Roerfluit 4	Gedekt 8
Fluit 4	Nazard 2 ² / ₃	Fluit 4
Oktaaf 2	Fluit 2	
Mixtuur 3-4 st	Terts 1 ³ / ₅	
Trompet 8	Cornet	
	Cymbel 3 st	
	Kromhoorn 8	

pedalen : P+I, P+II, I+II / Zwellkast / Tremolo

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

- geplaatst op een soort platform, met daaronder de speeltafel; integraal nieuw.
  - open opstelling.
-

BIBLIOGRAFIE

- 1) 'De Schalmei' III^ojg. (1948), p.75 - rubriek "nieuwe orgels" :
vermelding nieuw orgel G.D'Hondt, Herselt, 16 reg.
  - 2) 'De Praestant' XVIII^ojg. (1969), p.75 - rubriek "Orgelinhuldigingen",
28 maart -
Orgelbouwer : Fa. B.Pels-D'Hondt, Herselt.
(dispositieopgave)
-

HUIDIGE TOESTAND

- normaal.

---

datum prospektie : november 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente DEURNE

Parochiekerk SINT-FREDEGANDUS

=====

Auteur instrument : Jos. Stevens / Duffel.

Bouwjaar : 1895

Van het voormalig Forceville-orgel (1725) rest enkel een rugwerk-
front met pijpen (Prestant 4, met weinig overlengte) in de
doksaal-balustrade.

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Groot orgel</u>	<u>Reciet</u>	<u>Pedaal</u>
Montre 16	Flûte harm.8	Contrebasse 16
Bourdon 16	Bourdon 16	Bourdon 16
Salicional 8	Dulciana 8	Flûte ouverte 8
Bourdon 8	Voix céleste 8	Violoncelle 8
Montre 8	Flûte octaviante 4	Prestant 4
Viola di gamba 8	Gemshoorn 8	Bombarde 16
Prestant 4	Mélophone 4	Trompette 8
Flûte harm.8	Quinte 2 ^{2/3}	Clairon 4
Flûte 4	Octavin 2	
Quinte 2 ^{2/3}	Piccolo 1	
Doublette 2	Clarinette 8	
Fourniture 4 t.	Trompette harm.8	
Basson 16	Basson-Hautbois 8	
Trompette 8	Voix humaine 8	
Clairon 4		
Cornet 5 st.		
pedalen : I + II	Tremolo	Tongw.Reciet
P + I		Tongw. G.O.
P + II		Tongw. Ped.

---

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

- integraal Stevens; 30 reële spelen.

Windladen, traktuur etc.

- doorspraak (beledering gebarsten).

- mechanische traktuur.

- vrijstaande speeltafel tussen Gr.Org. en Reciet.

ORGELKAST

- gedeeld meubel, links en rechts op het doksaal.

ARCHIVALIA

Werklijst van de orgelbouwers Stevens (afschrift ons bezorgd door Dhr. G.Potvlieghe) :

- vermelding van datum 1895, met nota dat dit het eerste orgel van Jos.Stevens was; verder "30" (slaat op het effectief aantal registers).

HUIDIGE TOESTAND

- meubel : begin van verval.

- instrument : normaal bespeelbaar.

---

datum prospektie : november 1975

Bijlage : Bibliografie.

Bijlage - Deurne, St-Fredegandus.

BIBLIOGRAFIE

- 1) E.G.J.Gregoir : "Historique ....", Anvers 1865.
 p.146-147 : "*Peu après la société se transforma en Société anonyme pour la fabrication des orgues, établissement Merklin-Schütze. Nous faisons suivre la liste des principaux orgues de cette maison :
 ..... et les instruments d'une plus petite dimension à Vorsselaer, à Deurne (un excellent orgue renouvelé), ...*"

- 2) J.-B.Stockmans : "Deurne en Borgerhout", Brecht, drukk. L.Braeckmans, deel III 1899.
 p.131 (over Deurne, St-Fredegandus) :
"Het prachtig orgel, vervaardigd door wijlen P.Stevens, van Duffel, werd plechtig ingehuldigd den 8^{en} October 1895, bij welke gelegenheid wijlen Mgr P.Cleynhens, vicaris-generaal, de H.Mis zong waaronder het zangkoor de mis in F.dur van leeraar Jozef Callaerts uitvoerde. Na de mis had er een orgelconcert plaats, waaraan deelnamen de heer Jozef Paepen, koster-orgelist van Deurne, de schrijver dezes en hun beider leeraar, de gevierde toonzetter Jozef Callaerts, leeraar van orgel bij het Conservatorium van Antwerpen. Het muzikaal feest werd bijgewoond door een groot getal toonkunstenaars en een talrijk publiek.

- 3) J.Proost : "De Sint-Fredeganduskerk te Deurne, verwoesting en heropbouw", in 'Heemkundig handboekje voor de Antwerpse rand gemeenten', X, Borgerhout 1962.
 p.29 : "*Rek.1717-1718. In 1725 wordt een nieuw orgel aangekocht bij Joannes Baptiste Forceville te Brussel tegen het bedrag van 840 gl. Wegens het gewicht van het nieuw orgel dient het overhangend gedeelte van het oksaal gesteund door 2 pilaren.
 In 1730 Betaelt aen d'heer Jan baptista forceville over repareren van de geforceerde registers, ghebroken tramblant als het herstellen van allen de peypen deser kercke orgele 10 10 gl "*
 p.30 : "*In de rekening 1793-1794 vinden we dat er grote herstellingswerken aan het orgel werden uitgevoerd door P.De Volder, die voor dit werk een bedrag van 189 gulden 9 stuivers opstrijkt.*"

p.32 : " In 1813 wordt het orgel onder handen genomen

- betaelt aen J J Delhaye orgelmaeker over reparatien en kuysschen der orgel,
als arbytsloon en verschotten aen leer, loot, lym, saduer etc

Komt daarby nog "over dranck en mondkosten van den orgelmaecker" 29 gl 7 ¹/₂ st

p.33 : "In 1839 verdient Lorent Vermeersch wegens werken aan het orgel 1000 f
en het volgende jaar wordt hem hiervoor nog 625 fr uitbetaald."

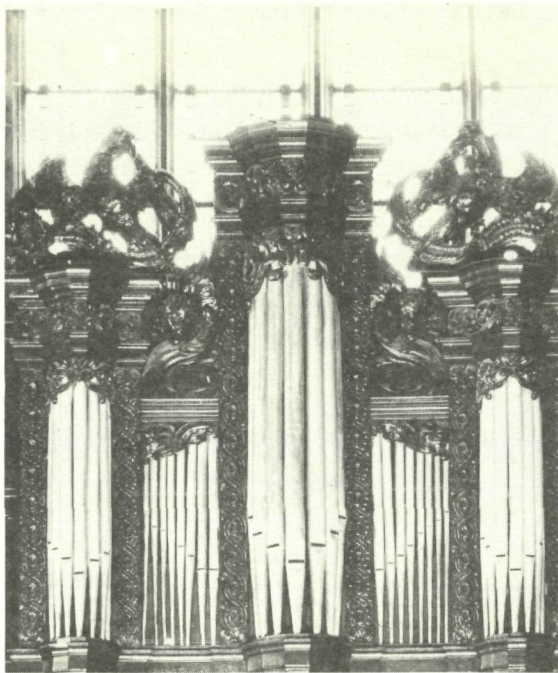
4) F.Peeters & M.A.Vente : "De Orgelkunst in de Nederlanden", uitg.
Mercatorfonds, Antwerpen 1972.

p.209 : vermelding nieuw orgel Forceville.

Copyright A.C.L.

DEURNE, SINT-FREDEGANDUS

Algemeen zicht

Oud positief-front

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente DEURNE

Parochiekerk SINT-JOZEF

=====

Auteur instrument (volgens naamplaatje):

" Johannes Klais, Bonn "

Gegr.1882 Orgelbaumeister Opus 807

Bouwjaar : ca.1940

Onderhoudspogingen werden de laatste tijd gedaan door een amateur-hersteller.

INSTRUMENT

Dispositie

P	I	II	III
Principaalbas 16	Bourdon 16	Diapason 8	Gemshoorn 8
Subbas 16	Principaal 8	Zingend gedekt 8	Dwarsfluit 4
Quint 10 ^{2/3}	Open fluit 8	Zingend principaal 4	Nasard 2 ^{2/3}
Oktaaf 8	Wilgenpijp 8	Blokfluit 4	Holpijp 1
Fluitbas 8	Prestant 4	Zwegel 2	Trompet 8
Hooge oktaaf 4	Roerfluit 4	Terts 1 ^{3/5}	Tremulant III
Bombarde 16	Vulwerk 4 r	Cimbel 3-4 r	
I - Ped	II - I	Kromhoorn 8	
II - Ped	III - I	III - II	
III - Ped	Diepe oktaaf II-I	Diepe oktaaf II	
Hooge okt.III-Ped	Diepe oktaaf III-I		
	Hooge oktaaf III-I		

speelhulpen : vrij pedaal I-II / H.R. / F.C.1 / F.C.2 / af / T - F - P
 Cresc.gen. / Zwellkast / afstellers uit Gen.cresc. en
 vaste comb.

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Nota : II en III worden bespeeld d.m.v. het II°klavier.

- vrijstaande speeltafel vóór het orgel.
  - electro-pneumatische traktuur.
  - veel zinken pijpwerk.
  - open opstelling.
-

HUIDIGE TOESTAND

instrument : in verval; zo goed als ongeschikt voor normale bespeling.

---

datum prospectie : november 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente DEURNE

Parochiekerk SINT-PAULUS

=====

Auteur instrument : Joris / Averbode.

Bouwjaar : 1962

In feite betreft het slechts okkasie-onderdelen die tot
een "orgel" geassembleerd werden.

INSTRUMENT

Dispositie

I	II	P
Monter 8	Salicional 8	Subbas 16
Prestant 4	Bourdon 8	

- er is plaats voor nog enkele registers open gelaten.

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-d'

- vrijstaande speeltafel; gekleurde registertuimelaars;
1 rolzweller; recht pedaal.

- druktoetsen onder het manuaal : Sub II+I, sup II+I, II+I, P+II, P+I,
vrije comb.; uit; piano, forte, tutti; handreg.af; voetrol af.

- de Bourdon bevat een deel oude pijpen (niet homogeen).

- geen kast, alleen een basis met daarop pijpwerk in open opstelling.

HUIDIGE TOESTAND

instrument : onbespeelbaar, in verval.

onderhoud : geen meer; er is een electronium in gebruik.

---

datum prospectie : november 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente DEURNE

Parochiekerk SINT-ROCHUS

=====

Auteur instrument : (naamplaatje) "Manufacture d'orgues & harmoniums"

Joseph Joris

Sichem

Bouwjaar : 1906

Algemene herstelling : G.D'Hondt / Herselt; 1949.

INSTRUMENT

Dispositie

I	II	III	P
Bourdon 16	Bourdon 8	Bourdon 16	Contrebasse 16
Montre 16	Hohlflöte 8	Bourdon 8	Sousbasse 16
Cor de nuit 8	Principal 8	Salicional 8	Flûte basse 8
Montre 8	Fugara 8	Voix céleste 8	Bombardon 16
Flute harmonique 8	Melophon 4	Flute écho 4	Tubasson 8
Violon 8	Flageolet 2	Octavin 2	
Prestant 4	Clarinette 8	Piccolo 1	
Doublette 2		Trompette harm.8	
Fourniture 2'3'4'		Basson-Hautbois 8	
Bombard 16		Voix humaine	
Trompette 8			

Speelhulpen : Forte générale

Jeux de fond

Tremolo recit

Zwelpedaal

Pedalkoppel I

Pedalkoppel II

Pedalkoppel III

Manualkoppel III-I

Manualkoppel II-I

Manualkoppel III-II

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

- de frontpijpen zakken door.
- integraal fabriekspijpwerk, meestal spotted metaal.
- veel kernsteken.

Windladen, traktuur etc.

- pneumatisch systeem.
- vrijstaande speeltafel.

ORGELKAST

- gedeeld in twee helften, links en rechts op het doksaal.
- eerder stijlloos (zwak soort neo-gotiek).
- alleen het front is gevuld, de zijwanden niet.
- geen dak.

BIBLIOGRAFIE

- 1) Een werklijst van Gebr. Joris uit Zichem vermeldt :
 "electrische ventilators geplaatst in volgende kerken :
 ...., Deurne St-Rochus, ..."
 (inhuldigingsprogramma van een nieuw orgel te Veerle, 1935).
  - 2) J.Proost : "De Sint-Rochus parochie" Gemeente Deurne, 1956.
 p.22 : "Op 14 oktober 1895 heeft de plechtige wijding van de nieuwe kerk plaats ...".
 p.26 : "Op 8 maart 1906 geeft de gemeenteraad eenparig goedkeuring aan de
 beraadslaging van de Kerkfabriek van 7 jan. 1906, om een nieuw kerkorgel te
 bestellen bij de heer Jozef Joris van Sichem, tegen de opgegeven prijs van
 14.500 Fr. (zijnde 11.500 Fr. voor het orgel + 3.000 Fr. voor de kast).
 Het gemeentebestuur verleent de gevraagde 7.500 Fr tussenkomst. Het overschot
 van 500 Fr. mag gebruikt worden voor expertisekosten, nazicht en inhuldiging.
 In april 1912 wordt een installatie aangebracht om het orgel electrisch aan te
 blazen. Aannemer was heer Marc Preiswerk te Brussel tegen het bedrag van 747,50 Fr.
 .....
- Aan Gerard D'Hondt van Herselt wordt op 2 oktober 1949 het herstellen van het
 kerkorgel toevertrouwd tegen zijn opgegeven prijs van 35.000 Fr., bedrag dat

door de Staat werd verleend. Nog 3.000 Fr. werd betaald aan bijwerkjes en kleine herstellingen."

HUIDIGE TOESTAND

instrument : bespeelbaar.

---

datum prospectie : november 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente DEURNE

Parochiekerk SINT-RUMOLDUS

=====

Auteur instrument : Fa. B.Pels-D'Hondt / Herselt.

Bouwjaar : 1967

INSTRUMENT

Dispositie

I	II	III	P
Gedekt 8	Kwintadeen 16	Gemshoorn 8	Praestant 16
Praestant 4	Praestant 8	Zweving 8	Subbas 16
Roerfluit 4	Holpijp 8	Roerfluit 8	Oktaaf 8
Baarpijp 2	Oktaaf 4	Praestant 4	Gedekt 8
Piccolo 1	Koppelfluit 4	Blokfluit 4	Koraalbas 4
Tertiaan 2 s	Oktaaf 2	Nasard 2 ^{2/3}	Nachthoorn 2
Cymbel 4 s	Sesquialter 2 st	Zwegel 2	Ruispijp 4 st
Schalmei 8	Mixtuur 4-5 st	Kwint 1 ^{1/3}	Fagot 16
Tremolo	Trompet 8	Scherp 3-4 st	Trompet 8
	II+I	Kromhoorn 8	P+I
	II+III	Tremolo	P+II
			P+III

I = Rugwerk

II = Hoofdwerk

III = Zwelwerk

voetbediend : P+I, P+II, P+III, II+I, II+III

T. af - Tutti / Zwelpedaal

V.C., D.C.P., D.C. I, D.C. II, D.C. III

manuaalomvang : C-g''''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

- integraal nieuw; er is veel spotted metaal gebruikt.

-
- Praestant 16 met rolbaarden; stemringen algemeen toegepast.
  - Trompet 8 (II) in het front "en chamade".

Windladen, traktuur enz.

- mechanische toetstraktuur, elektrische registertraktuur.
  - speeltafel ingebouwd aan de prospektzijde; registertuimelaars boven het III° klavier.
  - ondertoetsen belegd met ebbenhout, boventoetsen met een reep celluloid (zeer vergeeld).
  - innerlijke konstruktie : metalen chassis (stellingen mecano-systeem).
  - windtoevoer via flexibele alu-buizen.
-

ORGELKAST

- Hoofdwerk en Zwellwerk in een centrale kast, Rugwerk in de balustrade en pedaaltorens terzijde van het doksaal.
  - alles in een strakke rechtlijnige vormgeving.
  - grove schrijnwerkerij; hoofdzakelijk bestaand uit gefineerde blokplaat; een aantal panelen van de pedalkasten dienden vastgespied te worden tegen het meetrillen (niettegenstaande ze in blokplaat zijn).
-

BIBLIOGRAFIE

'De Praestant' XVI°jg. (1967), p.46, rubriek "Orgelinhuldigingen",
25 febr.

Orgelbouwer : Fa. B.Pels-D'Hondt, Herselt

systeem : mechanische toetstraktuur, elektrische registertraktuur.

(volgt dispositie)

Organist-titularis : J.Celis

Gastorganist : S. Deriemaeker.

HUIDIGE TOESTAND

- normaal.
-

datum prospektie : november 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente DEURNE (wijk KRONENBURG)

Parochiekerk HEILIGE FAMILIE

=====

Auteur & bouwjaar instrument : (naamplaatje)

" F^a Bern. Pels & Zoon "

Kerkorgels

opus Lier anno 1944

INSTRUMENT

Dispositie

Man. I	Man. II	Ped.
Prestant 8	Salicional 8	Subbas 16
Gedekt 8	Quintadeen 8	Octaaf 8
Octaaf 4	Fluit 4	Koraalbas 4
Blokfluit 2	Quint 2 ² / ₃	P + I
Mixtuur 3-4 st	Prestant 2	P + II
I + II	Terts 1 ³ / ₅	
I + II 16	Hobo 8	
I + II 4	Tremolo	

- zweltrede

manuaalomvang : C-g''''

pedaalomvang : C-f'

- vrijstaande speeltafel; registerwippen.
- elektrisch unit-systeem.
- geen eigenlijke orgelkast, alleen een voet van meubel;
linkerhelft zwelkast, rechterhelft pijpen in open opstelling.

HUIDIGE TOESTAND

- normaal.

---

datum prospectie : november 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente EKEREN (CENTRUM)

Parochiekerk SINT-LAMBERTUS

=====

Auteur oorspronkelijk instrument : J.B.Forceville / Brussel.

Ontwerp meubel : J.C.de Cock

Uitvoering orgelkast : M. de Doncker

Bouwjaar : 1711-1715

Transformaties & data :

1843-1846 : Th.Smet & H.Vermeersch / Duffel.

1882 : P.Stevens-Vermeersch / Duffel.

1965 : firma Aerts & Castrel / Duffel.

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Man.I</u>	<u>Man.II</u>	<u>Man.III</u>	<u>Pedaal</u>
Cornet 4 r	Gedekt 16	Holpijp 8	Conterbas 16
Monter 8	Monter 8	Prestant 4	Zachtbas 16
Gedekt 8	Fluit 8	Gemshoorn 2	Open fluit 8
Prestant 4	Gamba 8	Sesquialter 2 r	Koraalbas 4
Fluit 4	Gedekt 8	Cimbel 3 r	Nachthoorn 2
Quint 2 ² / ₃	Prestant 4	Kromhoorn 8	Ruispijp 2 r
Fluit 2	Fluit 4		Bombard 16
Piccolo 1	Octaaf 2		
Vulwerk 3 r	Mixt.3 r		
Eupfon 8	Cornet 5 r		
	Trompet 8		
	Claroen 4		

Speelhulpen : P - MF - F - T / Zwelkast / Tremolo /
 P + I, P + II, P + III, I + II, III + II.

manuaalomvang : C - g'''

padaalomvang : C - f'

PijpwerkMan.III

- werd ingebouwd achter een bestaand Rugpositief-front in de balustrade.
- het pijpwerk is volledig nieuw, behalve
  - de oude frontpijpen
  - ten dele de baspijpen van de Bourdon (oude eik die bijgeschaafd is).

Man.II (Hoofdwerk)

front : vernieuwd (Smet-Vermeersch).

Fluit 8 : open fluit, overblazend (P.Stevens ?);

in origine wellicht een Cornet op deze plaats.

Montre 8 : in de diskant nog enkele originele pijpen van Forceville, de rest is bijgemaakt door Smet-Vermeersch (sluit evenwel goed aan bij het ouder materiaal); het Forceville-pijpwerk heeft een iets hoger tingehalte; 17 + 17 pijpen op de windlade, er werden overal expressions in getrokken; de overige in het front geposteerd (met bolus gesoldeerd).

Bourdon 16 : 13 + 13 op de lade, Forceville; enkele hebben corpora uit hoger tingehalte dan de voet (mogelijk herstelwerk van Smet-Vermeersch).

Prestant 4 : 24 + 24 op de lade (oud), de rest in het front; overal werden expressions in getrokken.

Bourdon 8 : houten = beschilderd; nieuwe stempels op de stoppen, ronde voeten; nieuwe voorlagen.

metalen = de 4 + 3 kleinste zijn van Smet, d.m.v. bolus gesoldeerd; de overige hebben langere voeten, d.m.v. krijtlijm gesoldeerd (misschien werd hier oudere metaalplaat benut).

Doublette 2 : hoger tingehalte; Forceville + verbeteringen van Smet-Vermeersch; het Forceville-pijpwerk ziet er nog zeer gaaf uit; de inscripties lijken evenwel 19de-eeuws.

Fluit 4 : gedeelten van de oude frontpijpen (Forceville) zijn hierin door Smet verwerkt, de overige zijn eveneens van Forceville's hand; roergedekten in flesvorm, zeer wijde ($\frac{2}{3}$ van $\emptyset$) en lange ($\frac{1}{2}$ v.corpuslengte) roeren, naar boven toe heel korte roertjes; de kleinste 4 + 3 (uitbreidingen) zijn wijde open fluiten; de corpora hebben meestal hoger tingehalte.

Gamba 8 : recenter; staat op 2 aan elkaar gekoppelde slepen (voorheen Nasard & Quarte de Nasard ? of reeds strijker door Smet-Vermeersch?)

Fourniture : pijpwerk van Forceville, waarmee Smet-Vermeersch een nieuwe Fourniture samenstelden; thans 3 koren, had in origine in de bas 4 koren; de intonatie werd gewijzigd, de voetopeningen vernauwd en stemsleuven werden aangebracht.

Trompet 8 : nieuw; in origine een niet-gedeeld tongwerk.

Clairon 4 bas : Smet-Vermeersch; zeer smalle mensuur; smalle lepels, de tongen zijn thans belederd; in origine B + D, de diskant is thans leeg (boringen nog aanwezig).

Cornet 5 r : het oude Cornet-laadje is thans achteraan de windlade bijgehangen; oud laadje van 31 cancellen, met 4 + 3 cancellen uitgebreid;

8' = Forceville; dunne roeren, de 4 + 3 kleinste zonder roeren (Smet); originele voeten in hoger loodgehalte.

4' = Forceville.

$2^{2/3}$, 2 en $1^{3/5}$ ' = wijde open fluiten; de 4 + 3 kleinste zijn telkens van Smet.

Man. I (in zwelkast)

Montre 8 : vermoedelijk van Smet; een aantal werden uitgelengd; de bas is recenter (o.m. een aantal in zink).

Bourdon 8 : Forceville + korrekties door Smet; de houten baspijpen zijn beschilderd, van nieuwe voeten enz. voorzien.

Prestant 4 : recenter.

Fluit 4 : Forceville + korrekties van Smet; roergedekt vanaf de grootste.

Quint $2^{2/3}$: nieuw.

Fluit 2 : Smet-Vermeersch; laagste oktaaf gedekt, de overige conisch (zeer spits toelopend).

Piccolo 1 : ingekort romantisch pijpwerk.

Vulwerk : nieuw.

Euphone 8 : Smet; gemaakt zoals een wijde Clairon, met doorslaande tongen; in de diskant tinnen bekers, in de bas met blikken onderstukken; in de diskant werd mogelijk ouder materiaal verwerkt; de 10 kleinste zijn labialen (strijkers).

Cornet : de registerknop combineert 4 registers van Man. I.

Pedaal

- 4 registers van P.Stevens : Contrebasse, Sousbasse, Flûte ouverte en Bombarde (met houten bekers, goede makelij).
- 4', 2' en mixtuur : nieuw.

WindladenHoofdwerk, zwelwerk en pedaal

- laden van P.Stevens; in de ventielkast van het H.W. volgende tekst :
  - " Orgel opgemaakt en geplaatst door "
  - P. Stevens - Vermeersch
  - Orgelmaker Duffel
  - in het jaar 1882
- in origine gespijkerde pijpstukken, later aangeschroefd; thans zijn telescoop-hulzen aangebracht.
- lederpulpeten.
- ventielen in het midden met een stift geleid, voor en achter; in de bas terugslagventielen.
- opliggende voorslagen, origineel.
- pedaalade in origine met 4 slepen, waarvan één in 2 delen; in origine C-d', thans uitgebreid.

Rugwerk

- nieuw (Aerts).

Klaviatuur

- vrijstaande speeltafel vóór de H.W.-kas; nieuw.

Traktuur

- mechanische toetstraktuur, nieuw (Aerts).
- elektrische registertraktuur, id.

ORGELKAST

- fraaie barokkast, tamelijk rijk van snijwerk voorzien.
- Hoofdwerk : het oude rugwand-geraamte is nog aanwezig, deuren en panelen zijn weggenomen; de kast werd uitgediept (zwelwerk achteraan bijgebouwd); de oude deuren zijn thans verwerkt in de nieuwe omsluitende wanden.

- Rugpositief : in de balustrade; in origine enkel een loos front; zou qua meubel eerder 19de-eeuws zijn.

BIBLIOGRAFIE

- 1) E.G.J.Gregoir : "Historique ....", Anvers 1865.
- p.108 : (werken van J.B.Forceville)

"Orgue à Eeckeren (Anvers). Les principaux jeux de ce bel instrument sont : Bourdon de 16 p., cornet, bourdon 8 p., flûte, nasart, clairon, trompette, montre, prestant, gemshoorn, viola di gamba et basson. Il y a une pédale placée en 1844.

MM. Th.Smet et Vermeersch ont fait de grandes réparations à cet orgue en 1843-1844, en augmentant les notes des claviers, et en plaçant un nouveau sommier au positif. On a remplacé les registres voxe humana, clarinette et sexa quialter par une trompette, prestant (8p.), viola di gamba, gemshoorn, basson et clairon. Ces derniers ont été renouvelés, ainsi que les petits soufflets. Ces réparations ont coûté fr.4500."
  - p.169 :

"SMET-VAN TIENEN (Théodore), à Duffel .....

Orgues placées en société avec M. H.Vermeersch : .....

1842, un orgue à Loxbergen, Eekelen; ..... "

(er zal wel Eekeren bedoeld zijn).
- 2) E.H. P.J.Goetschalckx, pastoor van Donk : "Kerkelijke Geschiedenis van Eekeren ....", S.Antonius Drukkerij, Eekeren-Donk, J.Vermeiren, s.d. (= 1914).
- p.168 : *"Ten jare 1711 deed hij (= de pastoor) het orgel, in 1683 door den brand der kerk verwoest, in deze herstellen en verpandde daarvoor eene som van 1000 gulden op verscheidene stukken land der kerk.*
  - p.227 : *"In september 1843 werd het gestoelte op het hooge koor geplaatst, en nog hetzelfde jaar ving men de twee groote werken van een nieuw hoogzaal en een nieuw orgel aan. Deze duurden ruim twee jaar. Het eerste was het hoogzaal af : dat was voltrokken in Juli 1845. Het orgel werd gesteld in 1846."*

- 3) Werklijst van de orgelmakers Stevens te Duffel (afschrift ons ter hand gesteld door Dhr. G.Potvlieghe) :
 "Lijst der nieuwe orgels en grote herstellingen door het huis Stevens-Vermeersch te Duffel tot 1902" :
 vermelding "Ekeren, 23" (dit cijfer slaat op het werkelijke aantal registers dat het orgel toen bezat).
- 4) G.Moortgat : "Oude orgels in Vlaanderen" dl.I, uitg. Dienst Pers & Publikaties v.d. BRT, brochure nr.30, 1965.
 Zie p. 60 + 61.
 (Afgezien van de onvolledigheid van de historische gegevens, zijn de technische gegevens in vergelijking met onze vaststellingen weinig betrouwbaar.)
- 5) 'De Praestant' XIVde jg. (1965), p.66 : rubriek "Orgelinhuldigingen" 8 juli 1965.
 Orgelbouwer : Fa. Aerts & Castrel, Duffel.
 Het romantische orgel van J.B.Forceville werd mechanisch vernieuwd met elektrische registertraktuur. Een derde klavier werd bijgebouwd in de bestaande oude rugpositiefkast.
 (volgt dispositie).
 Gastorganisten : A.Van Bouwel & S.Deriemaecker.
- 6) F.Peeters & M.A.Vente : "De Orgelkunst in de Nederlanden", uitg. Mercatorfonds, Antwerpen 1971.
 zie p.207 : vermelding van het Forceville-orgel (datum verkeerdelijk 1694 i.p.v. 1711)
- 7) 'L'Organiste' VIIde jg. (1976) nr.2, p.19, onder "Nouvelles" :
 "Fa. Aerts & Castrel;
 Orgue Forceville 1712, Th.Smet-Van Tienen 1839, H.Vermeersch 1844, Stevens + 1945, Aerts & Castrel 1965.
 Traction mécanique, régression électrique."
- NOTA : de hiernavolgende dispositie is eveneens overgenomen uit 'L'Organiste. De aanduidingen * = oud, zijn niet in overeenstemming met onze bevindingen terplaatse in oktober 1978. Bovendien strookt noch de dispositie in 'De Praestant' (cfr.supra sub 5), noch die

in 'L'Organiste' met de huidige werkelijkheid.

<u>"Hoofdwerk</u>	<u>Rugpositief</u>	<u>Zwelwerk</u>	<u>Pedaal</u>
Gedekt 16 *	Holpijp 8	Monter 8	Conterbas 16
Monter 8 *	Prestant 4	Salicional 8	Zachtbas 8
Fluit 8	Gemshoorn 2	Zweving 8	Open fluit 8
Gamba 8	Sesquialter 2 s	Gedekt 8	Koraalbas 4
Gedekt 8 *	Cimbel 3 s	Fluit 4	Nachthoorn 2
Prestant 4 *	Hobo 8 &&	Violin 4	Ruispijp 2 s
Fluit 4 *		Quint 2 ^{2/3}	Bombard 16
Octaaf 2		Fluit 2	
Mixtuur 3 s		Vulwerk 3 s	
Cornet 5 s *		Euphon 8	
Trompet 8 *			
Claroen (bas) 4 *			

&& = in 'De Praestant' Vox humana 8 i.p.v. Hobo 8.

- 8) J.P.Felix : "Vijf ongepubliceerde documenten omtrent de orgelbouwers Forceville en Goynaut" in "Mededelingen van het Centraal Orgelarchief", Brussel, jg.1979, afl.2, p.14-26, zie p.16 :

nr.2 : "*Notariële akte, waardoor orgelmaker Joannes Baptista Forceville bekent aanbestedt te hebben aan Martinus de Doncker, meester schrijnwerker, de orgelkast te maken voor de kerk van Ekeren, bij Antwerpen (8 juni 1713). (Brussel, Algemeen Rijksarchief, Notariaat, nr. 1.165²)*"

(daarna volgt de tekst van de akte).

- 9) J.P.Felix : "Catalogue de l'Exposition : Orgues de Bruxelles et de l'école Bruxelloise", Brussel 29 okt.-4 nov. 1979.

p. 28, onder nr. 66 :

"EKEREN (Eglise St.-Lambert).- *Projet pour un jubé et un buffet d'orgues, dessiné par Joan Claudius de Cock (vers 1711).*

Papier, sépia et aquarelle. 457x301 mm. En bas à g.: "(h)et orgel tot Ekeren".

Signé en bas à dr.: "Joan Claudius de Cock. Non daté.

(ANVERS, Stedelijk prentenkabinet, n° A.LXV.16, inv. nr. 1837).

(Photo 'T Felt, Anvers)

Exposition : La Sculpture au siècle de Rubens, Bruxelles, Musée d'Art Ancien,

15 juillet-2 octobre 1977, cat. n° 7. On y trouve une bibliographie exhaustive."

(daarna volgt een korte, doch eveneens onvolledige, historische schets).

HUIDIGE TOESTAND

instrument : het historisch materiaal is te bestempelen als zijnde
in verval.

meubel : in verval.

onderhoud : regelmatig.

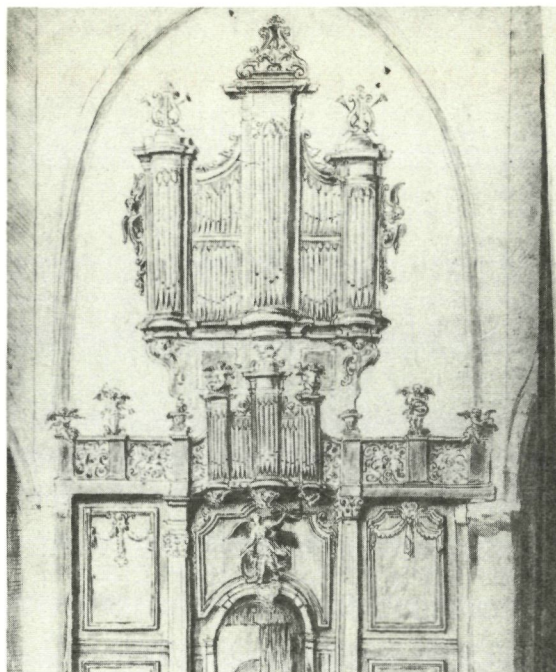
datum prospektie : oktober 1978

EKEREN, SINT-LAMBERTUS

Algemeen zicht
Copyright A.C.L.

Ontwerptekening

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente EKEREN (wijk DONK, bij Brasschaat)

Parochiekerk HEILIG HART

=====

Auteur instrument : Jos. Stevens / Duffel.

Bouwjaar : 1936

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Gr.Org.</u>	<u>Reciet</u>	<u>Ped.</u>	Speelhulpén :
Bourdon 16	Fluit harm.8	Subbas 16	P+I, P+II, I+II
Monter 8	Wilgenpijp 8	Bas 8	I+I 16, I+I 4
Gedekt 8	Vox coelestis 8		I+II 16, I+II 4
Gamba 8	Roerfluit 4		Zwelkast
Prestant 4	Nazaard 2 ² / ₃		II+II 16, II+II 4
	Trompet 8		koppelingen 16 en 4
	Hobo 8		Tremolo

Handbediend : P - MF - F - af

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

- vrijstaande speeltafel.
- pneumatische traktuur.
- gedeelde kast : - links Zwelwerk, enkel luiken in front.
- rechts Hoofdwerk, houten sierpijpen in het front.

ARCHIVALIA

Werklijst van de orgelbouwers Stevens te Duffel (afschrift ons ter hand gesteld door Dhr. G.Potvlieghe) : vermelding van het orgel + jaar.

BIBLIOGRAFIE

(over het vorig orgel)

Goetschalckx P.J., pastoor van Donk : "Kerkelijke geschiedenis van Eekeren, bevattend de geschiedenis der parochiën van Eekeren, ...", Drukk. St-Antonius, Eekeren-Donk, s.d. (=1913).

Over de parochie van Donk, zie

p.442 : (situatie 1892) "*Op het hoogzaal was het min schitterend : daar had men slechts een oud harmonium, dat men 400 frank had betaald en reeds in de voorloopige kerk had gediend.*"

p.454 : "*In 1913 verrijkte de kerk met eenen zeer schoonen groenen kassuifel, 350 fr. kostend, en op 13 December van hetzelfde jaar werd voor haar een rijk orgel besteld ter waarde van 15.000 fr. Dit laatste zal bestaan uit twintig wezenlijke spelen en veertien met transmissiën, zal een blaasbalg bezitten, met elektriek werkend en wordt gemaakt door de gekende orgelmakers van Roermonde, de gebroeders Franssen.*"

HUIDIGE TOESTAND

- normaal.

---

datum prospektie : november 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente EKEREN (Wijk LEUGENBERG)

Parochiekerk SINT-VINCENTIUS A PAULO

=====

Auteur instrument : firma B.Pels-D'Hondt / Herselt.

Bouwjaar : 1971

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Man.I</u>	<u>Man.II</u>	<u>Ped.</u>
Roerfluit 8	Gedekt 8	Subbas 16
Praestant 4	Speelfluit 4	Zwegel 4
Woudfluit 2	Praestant 2	
Sesquialter 2 s	Kwint 1 ¹ / ₃	
Mixtuur 2-3 s	Regaal 8	

pedalen : P + I, P + II, I + II.

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

Pijpwerk

- deels spotted metaal.

Windladen & traktuur

- mechanische traktuur.

- registerstokken = dunne metalen stangen.

Klaviatuur

- ingebouwd aan de prospektzijde.

- zwarte ondertoetsen, witte boventoetsen.

Meubel

- enkel zijwanden en schuin aflopend dak; prospekt niet afgesloten.

- alles in gefineerde blokplaat.

- het orgel staat naast het altaar.

BIBLIOGRAFIE

'De Praestant' XX^ojg.(1971), p.44, rubriek "Orgelinhuldigingen",
18 april.

Orgelbouwer : Fa. B.Pels-D'Hondt, Herselt.

stelsel : mechanische sleepladen.

(volgt dispositie)

Adviseur & gastorganist : S.Deriemaker.

HUIDIGE TOESTAND

- normaal.

---

datum prospectie : november 1978

Voorsteden van ANTWERPEN

Gemeente EKEREN (wijk ST-MARIABURG)

Parochiekerk O.L.VROUW VAN GEDURIGE BIJSTAND

=====

Auteur & bouwjaar instrument : (naamplaatje)

" Fa. Bern.Pels & Zoon "

Kerkorgels

Opus 176 Lier Anno 1943

INSTRUMENT

Dispositie

<u>Man.I</u>	<u>Man.II</u>	<u>Ped.</u>
Bourdon 16	Prestant 8	Prestantbas 16
Prestant 8	Salicionaal 8	Subbas 16
Spitsgamba 8	Roerfluit 8	Octaafbas 8
Bourdon 8	Fluit 4	Gedekt 8
Octaaf 4	Kwintfluit 2 ² / ₃	Koraalbas 4
Roerfluit 4	Blokfluit 2	Bazuin 16
Kwint 2 ² / ₃	Terts 1 ³ / ₅	Trombone 8
Octaaf 2	Scherp 3-4 st	P + I
Mixtuur	Hobo 8	P + II
Trompet harmonique 8 Tremolo		
I + II		(+ dezelfde reeks nogmaals
I + II 16		voor vrij autom. ped.)
I + II 4		
Aut.Ped. - Oplosser / P - MF - F - FF - Tutti / Oplosser / Vr.Comb.		
Zwelkast		

manuaalomvang : C-g'''

pedaalomvang : C-f'

- pijpwerk : meest spotted metaal.
- elektrische traktuur; vrijstaande speeltafel.
- deels transmissie-systeem; tongwerken I en P zijn gereserveerd.

- voet van meubel met open front; daarachter alles in open opstelling.

BIBLIOGRAFIE

(over een vorig orgel)

Goetschalckx P.J., pastoor van Donk : "Kerkelijke geschiedenis van Eekeren, bevattend de geschiedenis der parochiën van Eekeren, ...", Drukk. St-Antonius, Eekeren-Donk, s.d. (=1913).

Over de parochie van St-Mariaburg, zie

p.458 : (ca.1900) *"Het eerste sieraad van dien aard, onder pastoor Reyniers in de kerk gekomen, was een harmonium voor het hoogzaal."*

p.460 : *"Eindelijk het laatste werk van pastoor Janssens was het plaatsen van een orgel. Dit werd geplaatst in 1908 en speelde de eerste maal op den 15 juli van dat jaar. Het stond tot dan toe in de kerk van den H.Norbertus te Zurenborg-Antwerpen en werd oorspronkelijk gemaakt voor de kerk van Wijneghem, waar het eerst diende."*
(in 1911 wordt de nieuwe kerk gebouwd).

HUIDIGE TOESTAND

- begin van verval.

---

datum prospectie : november 1978
